

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МАРКАЗИЙ БАНКИНИНГ
2018 ЙИЛДАГИ
ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА
ҲИСОБОТ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
МАРКАЗИЙ
БАНКИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МАРКАЗИЙ БАНКИНИНГ
2018 ЙИЛДАГИ
ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА
ҲИСОБОТ**

Тошкент 2019

МУНДАРИЖА

КИРИШ СЎЗИ	5
I. 2018 ЙИЛДА ПУЛ-КРЕДИТ СИЁСАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ МАКРОИҚТИСОДИЙ ШАРОИТЛАРИ	8
1.1. Ички иқтисодий шарт-шароитларнинг шаклланиши	8
1.2. Ташқи иқтисодий шарт-шароитларнинг шаклланиши	10
1.3. Иқтисодиётнинг реал секторидаги ҳолат	13
1.4. Инфляция ва инфляцион жараёнлар	17
1.5. Тўлов баланси ҳолати	23
II. БАНК ТИЗИМИ РИВОЖЛАНИШИ	27
2.1. Тижорат банклари фаолиятининг асосий кўрсаткичлари	28
2.2. Тижорат банкларининг иқтисодиётни кредитлаш бўйича фаолияти	38
2.3. Банк тизими инфратузилмаси	42
2.3.1. Кредит ахбороти давлат реестри ва кредит бюроси фаолияти	43
2.3.2. Гаров реестри фаолияти	47
2.3.3. Аҳоли омонатларини кафолатлаш тизими	49
2.4. Нобанк кредит ташкилотлари фаолияти кўрсаткичлари	50
III. МАРКАЗИЙ БАНКНИНГ 2018 ЙИЛДАГИ ФАОЛИЯТИ	55
3.1. Пул-кредит сиёсати соҳасида амалга оширилган чора-тадбирлар	55
3.1.1. Пул-кредит сиёсатининг мақсади ва асосий тамойиллари	55
3.1.2. Банк тизими ликвидлиги таҳлили ва унга таъсир этувчи омиллар	58
3.1.3. Пул-кредит сиёсати инструментларидан фойдаланиш ва унинг трансмиссион механизми таҳлили	59
3.1.4. Банклараро пул бозори фаолияти таҳлили	66
3.2. Нақд пул муомаласини ташкил этиш	67
3.3. Валюта сиёсати	74
3.3.1. Валютани тартибга солиш борасида амалга оширилган ишлар	74
3.3.2. Валюта бозоридаги операциялар таҳлили	75
3.3.3. Ўзбекистон Республикасининг тўлов балансини шакллантириш борасида амалга оширилган ишлар	81
3.4. Кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш	83
3.4.1. Банклар фаолиятини назорат қилиш ва тартибга солиш	83
3.4.2. Нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш ...	86
3.5. Тўлов тизимлари ва банкларда молиявий ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш	87

3.5.1. Банклараро электрон тўлов тизими ривожланиши	88
3.5.2. Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими таҳлили	90
3.5.3. Масофавий банк хизматларини кўрсатиш тизимларининг ривожланиши	93
3.5.4. Миллий банклараро процессинг марказини яратиш борасида амалга оширилган ишлар	95
3.6. Банкларда бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини такомиллаштириш	96
3.7. Пул-кредит ва банк тизими статистикасини такомиллаштириш ва тарқатиш борасидаги фаолият	98
3.8. Кредит ташкилотларида молиявий мониторингни мувофиқлаштириш ва валюта назорати.....	100
3.9. Банк қонунчилигини такомиллаштириш	103
3.10. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш	107
3.11. Банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш.....	109
IV. КОММУНИКАЦИЯ СИЁСАТИ, ХАЛҚАРО МУНОСАБАТЛАР ВА ҲАМКОРЛИК	113
4.1. Марказий банк коммуникация сиёсатини ривожлантириш юзасидан амалга оширилган ишлар.....	113
4.2. Халқаро муносабатлар ва ҳамкорлик.....	115
V. ТАШКИЛИЙ ВА ИЧКИ ФАОЛИЯТ	122
5.1. Ташкилий тузилма	122
5.2. Ходимлар билан ишлаш тизими.....	122
5.3. Ички аудит фаолияти.....	127
VI. ИЛОВАЛАР.....	128

КИРИШ СЎЗИ

2018 йилда Марказий банк асосий эътиборни илғор халқаро тажриба асосида ўз фаолиятини тубдан ислоҳ қилиш борасидаги 2017 йилда бошланган ишларни янада фаоллаштиришга қаратди. Ушбу йўналишдаги ишлар, энг аввало, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 9 январдаги ПФ-5296-сонли “Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида белгилаб берилган вазифалар ижросидан келиб чиққан ҳолда ташкил этилди.

Мазкур Фармон билан нархлар, банк ва тўлов тизими барқарорлигини таъминлаш Марказий банк фаолиятининг стратегик мақсадли йўналиши сифатида белгиланган бўлиб, ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан ушбу вазифалар ижросини таъминлаш юзасидан изчил чора-тадбирлар амалга ошириб борилди.

Хусусан, нархлар барқарорлигини таъминлаш борасида 2018 йил давомида Марказий банк томонидан инфляция даражасига монетар омилларнинг таъсирини камайтиришга ва иқтисодиётдаги инфляцион жараёнларни жиловлашга қаратилган пул-кредит сиёсатини юритиш давом эттирилди.

Бу борада 2018 йилда амалга оширилган чора-тадбирларнинг энг муҳимларидан бири шубҳасиз инфляцион таргетлаш режимига босқичма-босқич ўтиш бўйича тайёргарлик ишларининг фаоллаштирилиши бўлди. Жумладан, иқтисодиётдаги инфляцион жараёнларни янада сифатли ва тезкор таҳлил қилиб бориш мақсадида ҳисобот йили бошидан бошлаб нархлар ўзгариши омилларини ўрганиш ҳамда аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг инфляцион кутилмаларини аниқлаш бўйича мунтазам равишда даврий сўровлар ўтказиш ва уларни эълон қилиб бориш амалиёти жорий қилинди.

Шунингдек, ҳисобот йилида Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати инструментларини такомиллаштириш, шу жумладан банк тизимидаги ликвидликни тартибга солишнинг замонавий бозор механизмлари ва усулларини жорий қилиш ва уларнинг таъсирчанлигини ошириш бўйича тизимли ишлар амалга оширилди. Бу борада Марказий банкнинг депозит операциялари ва давлат қимматли қоғозларини бирламчи жойлаштириш операцияларининг жорий қилинганлиги алоҳида эътиборга лойиқ.

Пул-кредит соҳасида амалга оширилган чора-тадбирлар, шу жумладан 2018 йилнинг сентябрь ойида Марказий банк қайта молиялаш ставкаси бўйича қабул қилинган қарор, ташқи омилларнинг инфляцион босими кучайиши ҳамда нарх ва тариф сиёсатини эркинлаштириш шароитида

нархларнинг ҳаддан зиёд ошишининг олдини олиш ва иқтисодиётдаги инфляцион жараёнларни жиловлаш имконини берди.

Ҳисобот йилида Марказий банк фаолиятининг яна бир муҳим йўналиши ҳисобланган валютани тартибга солиш борасида валюта сиёсатини янада либераллаштириш бўйича ишлар ҳам давом эттирилди.

Хусусан, аҳолига валюта операцияларини амалга оширишда қулайликлар яратиш мақсадида халқаро тўлов карталарига сотиб олинган хорижий валютани тижорат банкларида нақд шаклда ечиб олиш механизми жорий этилди. Шунингдек, аҳолининг валюта операцияларига хизмат кўрсатувчи инфратузилмани янада кенгайтириш мақсадида аҳоли гавжум жойларда 24 соат режимида ишловчи чакана банк хизматлари марказлари ҳамда автоматлаштирилган валюта айирбошлаш шахобчалари ташкил этилмоқда.

2018 йилда Марказий банк фаолиятининг устувор йўналишларидан яна бири шубҳасиз Ўзбекистон Республикасининг тўлов баланси ҳамда халқаро инвестицион позицияси статистикасини шакллантириш ва таҳлил қилиш тизимининг тўлиқ ишлаб чиқилиши бўлди.

Бу борада 2018 йилнинг I чораги давомида Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ) билан ҳамкорликда амалга оширилган тайёргарлик ишларидан сўнг, 2018 йилдан бошлаб, тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция чораклик статистикасини халқаро стандартларга мувофиқ шакллантириш ва тарқатиш амалиёти йўлга қўйилди.

Бундан ташқари, ҳисобот йилида пруденциал назорат механизмларини такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар доирасида халқаро тажрибада банк фаолиятига оид хатарларни аниқлашда кенг қўлланиладиган **стресс-тест моделлари** ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий қилинди. Бугунги кунда ушбу моделлар ёрдамида тижорат банкларининг **пул оқимлари, ликвидлик ҳолати** ва **кредит хатарлари стресс-тестдан** ўтказиб борилмоқда.

Ўз навбатида, миллий тўлов тизими барқарорлиги ва ривожланишини таъминлаш бўйича белгилаб берилган вазифалардан келиб чиқиб, 2018 йил давомида Марказий банк томонидан Миллий банклараро процессинг марказини ташкил этиш ҳамда “Нупо” чакана тўлов тизимини яратиш ва ишга тушириш юзасидан кенг қамровли тайёргарлик ишлари амалга оширилди. Мазкур марказ ва тўлов тизимини 2019 йилнинг I ярим йиллиги мобайнида ишга тушириш режалаштирилмоқда.

Ҳисобот йилида Марказий банкнинг коммуникация сиёсатини ҳамда халқаро ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш бўйича ҳам муайян ишлар амалга оширилди.

Хусусан, пул-кредит ва валюта сиёсати соҳасида ҳамда банк тизимини ислоҳ қилиш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг моҳияти, мақсадлари ва натижалари тўғрисида кенг жамоатчиликка ахборот беришни кенгайтириш ҳамда Марказий банк фаолияти шаффофлигини ошириш мақсадида Марказий банк веб-сайтига пресс-релизлар, шарҳлар, статистик маълумотлар ва бошқа шу турдаги банк фаолиятига оид муҳим ҳужжатларни эълон қилиб бориш тизими йўлга қўйилди.

Шунингдек, 2018 йил давомида Марказий банк фаолиятига оид масалалар бўйича мунтазам равишда қатор тадбирлар (конференция, брифинг, семинар, интервью)лар ташкиллаштирилди.

Банк тизими, шу жумладан Марказий банк фаолиятини халқаро тажриба асосида такомиллаштириш вазифаларидан келиб чиқиб, халқаро молия институтлари ва хорижий марказий банклар билан ҳамкорлик муносабатларини кенгайтириш ва янги алоқаларни йўлга қўйиш бўйича кенг камровли ишлар амалга оширилди.

Бунда, Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Европа тикланиш ва тараққиёт банки, Молиявий оммабоплик альянси, Швейцария миллий банки, Россия Федерацияси Марказий банки, Қозоғистон ва Қирғизистон Республикалари миллий банклари билан ҳамкорликни ривожлантириш борасидаги ишлар айниқса самарали бўлди.

2018 йил давомида банк қонунчилигини такомиллаштиришга ҳам алоҳида эътибор қаратилиб, “Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги, “Банк ва банклар фаолияти тўғрисида”ги ва “Валютани тартибга солиш тўғрисида”ги Қонунларнинг янги таҳрирдаги лойиҳалари ҳамда “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Мазкур ҳисоботда юқорида қайд этилган ва банк тизимида 2018 йил давомида амалга оширилган бошқа чора-тадбирлар ҳамда Марказий банкка амалдаги қонунчиликка мувофиқ юклатилган вазифаларнинг ижроси тўғрисида батафсил маълумотлар келтирилган.

I. 2018 йилда пул - кредит сиёсатини амалга оширишнинг макроиқтисодий шароитлари

Республикамизда амалга оширилаётган иқтисодий, инвестицион ва ижтимоий сиёсат, асосан, иқтисодиётда ялпи талаб ҳажмининг ошишини рағбатлантирувчи характерга эга бўлиб, мамлакатдаги иқтисодий ўсиш ва инфляция жараёнларининг ҳамда умумий макроиқтисодий ҳолатнинг шаклланишида муҳим роль ўйнади.

1.1. Ички иқтисодий шарт-шароитларнинг шаклланиши

2018 йилда иқтисодиётда инвестицион ва истеъмол талабнинг юқори даражада шаклланиши иқтисодиётнинг реал секторида маҳсулот ва хизматлар ишлаб чиқариш ҳажмларининг сезиларли даражада ошишига қулай шарт-шароит яратди.

Ҳисобот йили давомида иқтисодиётда ялпи талаб ҳажмининг юқори даражада шаклланишига республикамиз иқтисодиётида барча молиялаштириш манбалари ҳисобидан ўзлаштирилган **инвестициялар** ҳажмининг 2017 йилга нисбатан реал ҳисобда 18,1 фоизга ошиши катта ҳисса қўшди. Мазкур даврда инвестициялар умумий ҳажми 107,3 трлн. сўмни, унинг ЯИМдаги улуши эса 2017 йилдаги кўрсаткичга (22,6 фоиз) нисбатан 3,7 фоиз бандга ошиб, 26,3 фоизни ташкил этди.

Мазкур кўрсаткичнинг ошиши асосан марказлашган инвестицияларнинг 2017 йилга нисбатан 1,6 баробарга, шу жумладан Ўзбекистон Республикаси кафолати остида жалб қилинган хорижий кредитлар ҳисобидан амалга оширилган инвестицияларнинг 2,8 баробарга кўпайганлиги билан изоҳланади. Бунда, 2018 йил якуни бўйича марказлашган манбаларнинг жами инвестициялардаги улуши 8,6 фоиз бандга, ЯИМга нисбатан улуши эса 3,1 фоиз бандга ошиб, мос равишда 32,1 ва 8,4 фоизни ташкил этди.

Шунингдек, ҳисобот йилида корхона ва ташкилотлар ҳамда аҳолининг ўз маблағлари ҳисобидан амалга оширилган инвестициялар ҳажмининг 2017 йилга нисбатан мос равишда 6,5 ва 4,1 фоизга ошганлиги иқтисодиётдаги ялпи талабнинг жадал ўсишини қўллаб-қувватлади.

2018 йилда бюджет даромадларининг сезиларли ўсиши шароитида давлат харажатларининг кўпайиши иқтисодий ўсишни қўллаб - **қувватловчи фискал сиёсат юритилиши** учун замин бўлди. Жумладан, ҳисобот йилида давлат бюджети харажатлари 2017 йилга нисбатан қарийб 62 фоизга ёки 30,4 трлн. сўмга ошди

Қўшимча маблағлар асосан истеъмол ва инвестицион талабнинг ошишига тўғридан-тўғри таъсир қилувчи харажатларга, яъни бюджет тизимида иш ҳақини ошириш, аҳоли учун арзон уй-жойлар қуриш, тоза ичимлик суви билан таъминлаш, аҳолини иш билан таъминлаш, мактабгача таълим муассасаларини қуриш ва таъмирлаш бўйича тадбирларни ҳамда “Обод қишлоқ” ва “Обод маҳалла” дастурларини молиялаштиришга йўналтирилди.

2018 йил мобайнида энг кам иш ҳақи миқдорининг ошишига (қарийб 20 фоизга) мос равишда пенсия тўловларининг индексация қилиниши ҳам аҳоли истеъмол фаоллигининг ошишига хизмат қилди.

Шунингдек, 2018 йилда иқтисодиётдаги истеъмол ва инвестицион талаб ҳажмининг жадал ошиши **иқтисодиётга ажратилаётган банк кредитлари** ҳажмининг сезиларли даражада ўсиши билан ҳам боғлиқ.

Ҳисобот йилида иқтисодиётга ажратилган кредитлар умумий миқдори 2017 йилнинг мос даврига нисбатан 2 баробарга ёки 49,5 трлн. сўмдан 100,7 трлн. сўмгача, ЯИМга нисбатан улуши эса 16,3 фоиздан 24,7 фоизгача ошди.

Инвестиция мақсадлари учун ажратилган кредитлар ҳажми 2017 йилга нисбатан 2,4 баробарга ўсган. Шунингдек, 2018 йилда аҳоли тадбиркорлигини ривожлантириш бўйича давлат дастурларининг амалга оширилиши ҳамда аҳоли уй-жой ва турмуш шароитларини яхшилаш мақсадида ипотека ва истеъмол кредитлари ажратиш кўламининг сезиларли даражада кенгайтирилиши натижасида аҳолига ажратилган кредитлар ҳажми 2017 йилга нисбатан 2,5 баробарга ёки 6,1 трлн. сўмдан 15,4 трлн. сўмгача, шу жумладан ажратилган ипотека кредитлари ҳажми 1,7 баробарга кўпайди.

2018 йилда ялпи талабнинг ошишига, шунингдек **аҳоли даромадларининг ижобий динамикаси** ҳам ўз таъсирини ўтказди. Жумладан, ҳисобот йилида аҳолининг жами даромадлари 286,3 трлн. сўмни ташкил этиб, 2017 йилга нисбатан реал ҳисобда 10,3 фоизга ошди.

Бунда, аҳоли даромадларининг номинал ўсиш суръатлари 2017 йилга нисбатан сезиларли равишда жадаллашиб, иш ҳақи шаклидаги даромадлар ўсиши 25,1 фоизни (2017 йилда ўсиш 14,3 фоиз) ҳамда ижтимоий трансфертлар бўйича даромадлари ўсиши 24,5 фоизни (14,5 фоиз) ташкил этди.

1.2. Ташқи иқтисодий шарт-шароитларнинг шаклланиши

2018 йилда ички иқтисодий шарт-шароитлар миллий иқтисодиётда ишлаб чиқариш ҳажмларининг ўсишини қўллаб-қувватловчи характерга эга бўлган бўлса, ташқи шарт-шароитлар бирмунча ноқулай шаклланди.

Халқаро валюта жамғармасининг 2019 йил январь ойида эълон қилган жаҳон иқтисодиётининг ривожланиш истиқболлари бўйича қайта кўриб чиқилган ҳисоб-китобларига кўра, 2018 йил якуни бўйича жаҳон иқтисодиётининг ўсиш суръати 3,7 фоизни ташкил қилган ҳолда, 2017 йилдаги кўрсаткичга (3,8 фоиз) нисбатан 0,1 фоиз бандга секинлашган.

Иқтисодий ўсиш суръатининг пасайишига асосан:

АҚШ ва Хитой ўртасидаги савдо муносабатларида тангликнинг юзага келиши ҳамда уларнинг ташқи савдо сиёсатларидаги ноаниқликларнинг сақланиб қолиниши;

Хитойда иқтисодий ўсиш суръатларининг секинлашиши натижасида жаҳон бозорида асосий хом-ашё товарларига талабнинг сустр шаклланиши ҳисобига айрим хом-ашё товарлари нархларининг пасайиши;

АҚШ федерал фонд ставкаларининг бир неча марта кўтарилиши натижасида ривожланаётган мамлакатлардан капиталнинг чиқиб кетишининг кучайиши ва оқибатда, аксарият давлатларда пул-кредит сиёсатининг қатъийлаштирилиши сабаб бўлди.

Бу ҳолат, ўз навбатида, халқаро миқёсда саноат ишлаб чиқариш ўсиш суръатларининг секинлашишига, халқаро савдо ҳажмлари ўсишининг сустрлашишига ҳамда жаҳон бозорларида хом-ашё нархларининг пасайиши натижасида кўплаб ривожланаётган мамлакатлар экспорт даромадининг қисқаришига олиб келди.

Хусусан, 2018 йилда Ўзбекистоннинг асосий **савдо ҳамкорлари ҳисобланган аксарият давлатларда иқтисодий ўсиш суръатларининг** 2017 йилга нисбатан **секинлашганлиги** Ўзбекистонда ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ва хизматларга ташқи талабни сусайтириб, экспорт ҳажмининг ошишига салбий таъсир кўрсатди.

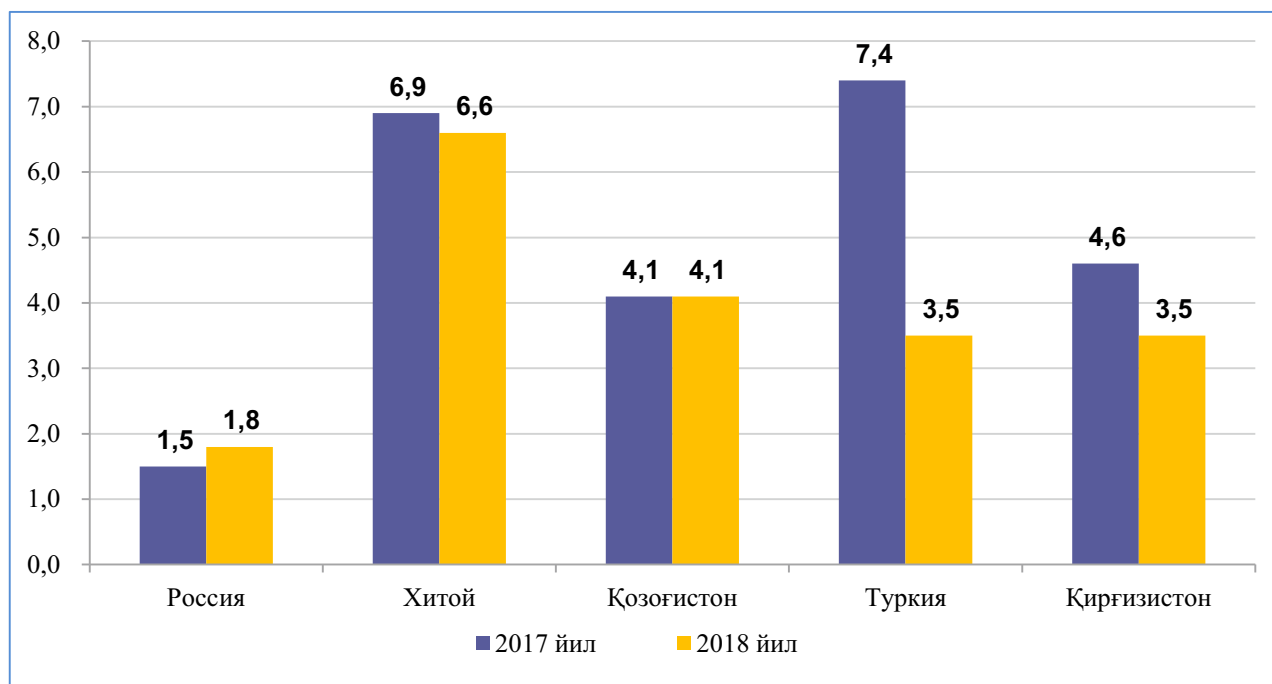
Расмий маълумотларга кўра, 2018 йилда Ўзбекистоннинг асосий савдо ҳамкорлари ҳисобланган давлатлардан Хитойда АҚШ билан “савдо урушлари”нинг кучайиши ва жаҳон миқёсида иқтисодий фаолликнинг нисбатан сусайиши натижасида иқтисодий ўсиш суръатлари 6,9 фоиздан 6,6 фоизгача пасайган.

Дастлабки маълумотларга кўра ҳисобот йилида иқтисодий ўсиш суръати Туркияда 7,4 фоиздан 3,5 фоизгача ва Қирғизистонда 4,5 фоиздан

3,5 фоизгача секинлашган. Қозоғистонда эса иқтисодий ўсиш суръати 2017 йил даражасида (4,1 фоиз) сақланиб қолган.

1.2.1-чизма

Асосий савдо ҳамкор давлатлардаги иқтисодий ўсиш суръатлари динамикаси, фоизда

Шу билан бирга, 2018 йилда жаҳон бозорида нефть нархининг кўтарилиши, йирик нефть-газ лойиҳалари ва қурилиш ишлари ҳажмининг ошиши ҳисобига Россияда иқтисодий ўсиш суръати 1,5 фоиздан 1,8 фоизгача тезлашди.

Ҳисобот йилида Ўзбекистоннинг асосий савдо ҳамкорлари ҳисобланган давлатлар миллий валюталарининг сезиларли даражада қадрсизланиши ҳам ташқи иқтисодий шарт-шароитларнинг ноқулай шаклланишига ўз таъсирини ўтказди.

Хусусан, Хитой юани 2018 йил давомида АҚШ долларига нисбатан 6,5 фоизга қадрсизланган бўлса, Россия рубли 19 фоизга ҳамда ушбу давлат иқтисодиётига боғлиқлик даражаси юқори бўлган Қозоғистон тенгеси 14 фоизга қадрсизланди.

Турк лираси эса 2018 йилда Туркияда қузатилган сиёсий-иқтисодий нобарқарорлик ва валюта бозоридаги номутаносибликлар натижасида ҳисобот йили давомида АҚШ долларига нисбатан 43 фоизга қадрсизланди.

1.2.2-чизма

**Асосий савдо ҳамкор давлатлар миллий валюта курсларининг
АҚШ доллариға нисатан ўзгариш динамикаси
(01.01.2018 ҳолатига нисбатан фоизда)**

Ҳамкор мамлакатлар миллий валюталарининг сезиларли кадрсизланиши Ўзбекистонда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг ташқи бозорлардаги рақобатбардошлигини пасайтириб, экспорт ҳажмининг ўсишига маълум даражада салбий таъсир ўтказди.

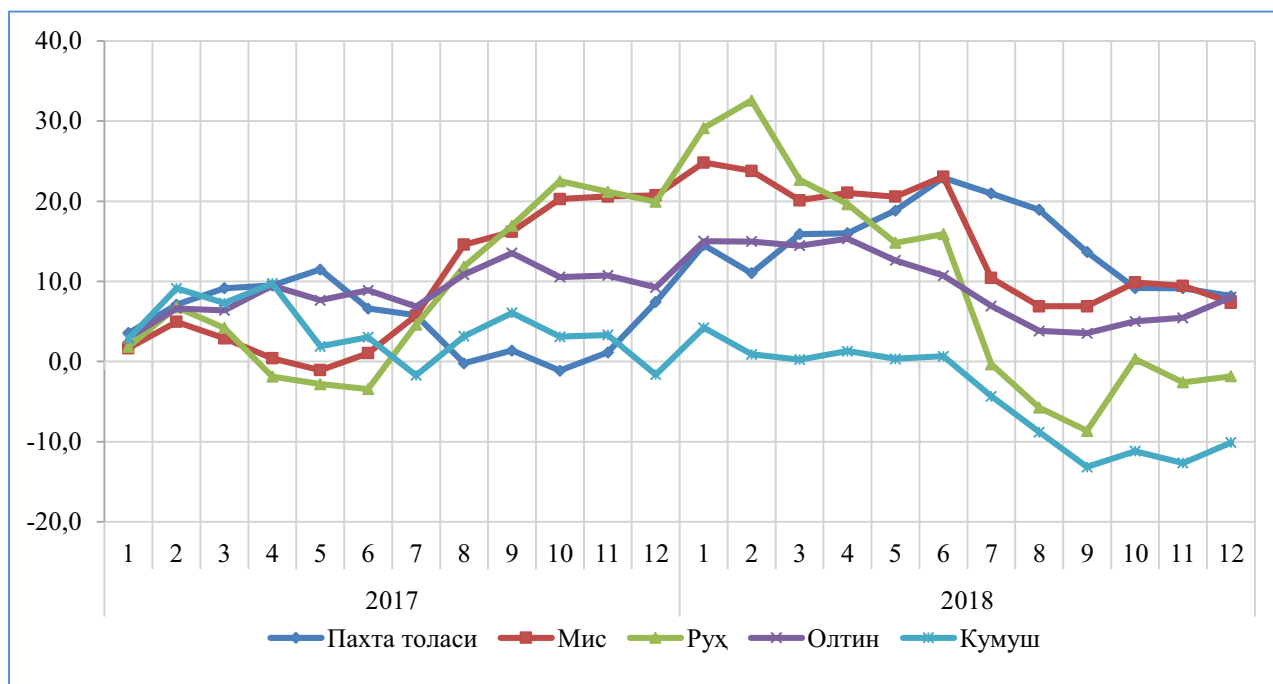
Шунингдек, жорий йилда жаҳон бозорларида Ўзбекистоннинг асосий экспорт маҳсулотлари қаторига кирувчи қимматбаҳо ва рангли металллар ҳамда хом-ашё товарлари бўйича нархлар конъюнктурасининг ноқулай шаклланганлиги ҳам мамлакат экспорт даромадларини пасайтирувчи омиллардан бири бўлди.

Бунда, жорий йилнинг I чораги давомида жаҳон бозорларида хом-ашё маҳсулотлари нархларининг ошиши кузатилган бўлса, кейинги даврларда нархлар асосан пасайиш тенденциясига эга бўлди.

2018 йил мобайнида жаҳон бозорларида олтин нархининг 6 фоизга арзонлашиши кузатилган бўлиб, ушбу ҳолат асосан АҚШ Федерал захиралар тизими томонидан фоиз ставкасининг 2018 йилнинг март, июль, сентябрь ва декабрь ойларида кетма-кет тўрт марта оширилиши, АҚШ долларидаги активлар жозибадорлигининг ошиши ҳамда олтинга инвестицион актив сифатидаги талабнинг пасайиши билан изоҳланади.

1.2.3-чизма

Жаҳон бозорида асосий хом-ашё товарлари нархларининг ўзгариши (2016 йил декабрь ҳолатига нисбатан фоизда)

Рангли металлларнинг энг йирик импортёри ҳисобланган Хитойда иқтисодий ўсиш суръатининг секинлашиши жаҳон бозорида мис ва рухга бўлган талабнинг камайишига ва шу орқали мазкур металллар нархларининг, мос равишда, 14 фоизга ва 24 фоизга пасайишига олиб келди.

1.3. Иқтисодиётнинг реал секторидаги ҳолат

Ҳисобот йилида мамлакат ялпи ички маҳсулотининг (ЯИМ) реал ўсиш суръати **5,1** фоизни, ЯИМнинг номинал ҳажми **407,5 трлн. сўмни** ҳамда ЯИМ дефлятори 28,1 фоизни ташкил қилди.

ЯИМнинг аҳоли жон бошига ҳисобланган миқдори эса 2017 йилга нисбатан реал ҳисобда 3,3 фоизга ўсиб, 12,4 млн.сўмни ташкил этди.

Бунда, иқтисодиётнинг **барча тармоқлари** томонидан **яратилган ялпи қўшилган қиймат** ЯИМ умумий ҳажмининг **88,8** фоизини (ЯИМ ўсишидаги ҳиссаси 4,5 фоиз банд), товарларга **соф солиқларнинг** ЯИМ таркибидаги **улуши** эса **11,2** фоизни (ЯИМ ўсишидаги ҳиссаси 0,6 фоиз банд) ташкил этди.

Иқтисодиётда яратилган **ялпи қўшилган қиймат ўсишининг** тармоқлар кесимидаги таҳлили унинг 5,1 фоизлик ўсишининг шаклланишида **саноат соҳасининг улуши энг юқори** бўлганлигини (2,1 фоиз бандга ёки жами ЯИМ ўсишининг 41,2 фоизи) кўрсатмоқда.

1.3.1-жадвал

Асосий макроиктисодий кўрсаткичлар

Кўрсаткичлар	2017 йил	2018 йил
Ялпи ички маҳсулот (млрд. сўм)	302 536,8	407 514,5
ЯИМнинг реал ўсиши (фоизда)	4,5	5,1
ЯИМ дефлятори (фоизда)	18,9	28,1
Истеъмол секторидаги инфляция даражаси (олдинги йилнинг декабрь ойига нисбатан фоизда)	14,4	14,3
Асосий капиталга инвестициялар ҳажми (млрд. сўм)	68 423,9	107 333,0
<i>олдинги йилга нисбатан реал ўсиш (фоизда)</i>	<i>20,4</i>	<i>18,1</i>
Экспорт (млн. АҚШ доллари)	12 553,7	14 253,9
<i>олдинги йилга нисбатан реал ўсиш (фоизда)</i>	<i>3,8</i>	<i>13,5</i>
Импорт (млн. АҚШ доллари)	14 012,4	19 555,2
<i>олдинги йилга нисбатан реал ўсиш (фоизда)</i>	<i>15,4</i>	<i>39,6</i>
Ташқи савдо салъдоси (млн. АҚШ доллари)	-1 458,7	-5 301,3

Манба: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси

2018 йилда **саноат соҳасида** яратилган **қўшилган қиймат** ҳажми **10,6** фоизга (2017 йилда 5,2 фоиз) ўсган бўлиб, мазкур ўсиш асосан тоғ-кон саноати (ўсиш суръати 28,2 фоиз) ҳамда қайта ишлаш саноати (ўсиш суръати 6,4 фоиз) тармоқлари қўшилган қиймат ҳажмининг юқори суръатларда ўсиши ҳисобига шаклланди.

2018 йилда **хизмат кўрсатиш соҳасида** қўшилган қиймат ҳажмининг **5,4** фоизга ўсиши, ўз навбатида, ЯИМнинг 1,8 фоиз бандга (жами ЯИМ ўсишининг 35,2 фоизи) ўсишини таъминлади. Шундан қўшилган қиймат савдо, яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар соҳасида 4,4 фоизга, ташиш, сақлаш, ахборот ва алоқа хизматлари соҳасида 6,3 фоизга ҳамда бошқа хизмат соҳалари бўйича 5,4 фоизга ўсди.

Ўз навбатида, **қурилиш** ишлари соҳасида яратилган **қўшилган қиймат** ҳажмининг ўтган йилнинг мос даврига нисбатан **9,9** фоизга ошиши ЯИМ ўсиш суръатини 0,5 фоиз бандга жадаллаштирди.

1.3.2-жадвал

ЯИМнинг иқтисодий фаолият тури бўйича шаклланиши

Кўрсаткичлар	Млрд. сўмда		2017 йилга нисбатан, фоизда	ЯИМ ўсишида тармоқлар ҳиссаси, фоизда
	2017 йил	2018 йил		
I. Ялпи ички маҳсулот, жами	302 536,8	407 514,5	105,1	5,1
<i>шу жумладан:</i>				
Ишлаб чиқариш тармоқларининг ялпи қўшилган қиймати	267 744,8	361 951,1	105,1	4,5
Маҳсулотларга соф солиқлар	34 792,0	45 563,4	105,5	0,6
II. Тармоқларнинг ялпи қўшилган қиймати	267 744,8	361 951,1	105,1	4,5
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	90 983,9	117 315,8	100,3	0,1
Саноат	59 570,4	95 083,9	110,6	2,1
Қурилиш	15 228,6	20 734,4	109,9	0,5
Хизматлар	101 961,9	128 817,0	105,4	1,8
<i>савдо, яшаш, ва овқатланиш бўйича хизматлар</i>	<i>21 540,6</i>	<i>26 493,0</i>	<i>104,4</i>	<i>0,3</i>
<i>ташиш ва сақлаш, ахборот ва алоқа хизматлари</i>	<i>25 305,5</i>	<i>29 868,3</i>	<i>106,3</i>	<i>0,5</i>
<i>бошқа хизмат тармоқлари</i>	<i>55 115,8</i>	<i>72 455,7</i>	<i>105,4</i>	<i>1,0</i>

Манба: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси

Шу билан бирга, ЯИМ таркибида хизмат кўрсатиш соҳасидан (2018 йил якуни бўйича ЯИМдаги улуши 35,6 фоиз) кейинги энг катта улушга эга бўлган қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида (ЯИМдаги улуши 32,4 фоиз) яратилган қўшилган қиймат ҳажмининг ўсиш суръати 2017 йилдаги 1,2 фоиздан 0,3 фоизгача пасайган бўлиб, 2018 йилда мазкур соҳанинг ЯИМ ўсиш суръатига таъсири 0,1 фоизни ташкил қилди.

Иқтисодиётнинг мазкур тармоғида ўсиш кўрсаткичининг бундай секинлашиши ҳисобот йилида республикада дон экинларини етиштириш 2017 йилга нисбатан 12,5 фоизга, пахта хом-ашёси умумий ҳосили 19,7 фоизга, полиз маҳсулотларини етиштириш 6,2 фоизга, сабзаотлар етиштириш 5,7 фоизга ҳамда мевалар ва узум етиштириш мос равишда 1 фоизга ва 3,8 фоизга камайганлиги билан изоҳланади

1.3.1-чизма

**Дехқончилик маҳсулотларини етиштириш ҳажмларининг
2017 йилга нисбатан ўзгариши, фоизда**

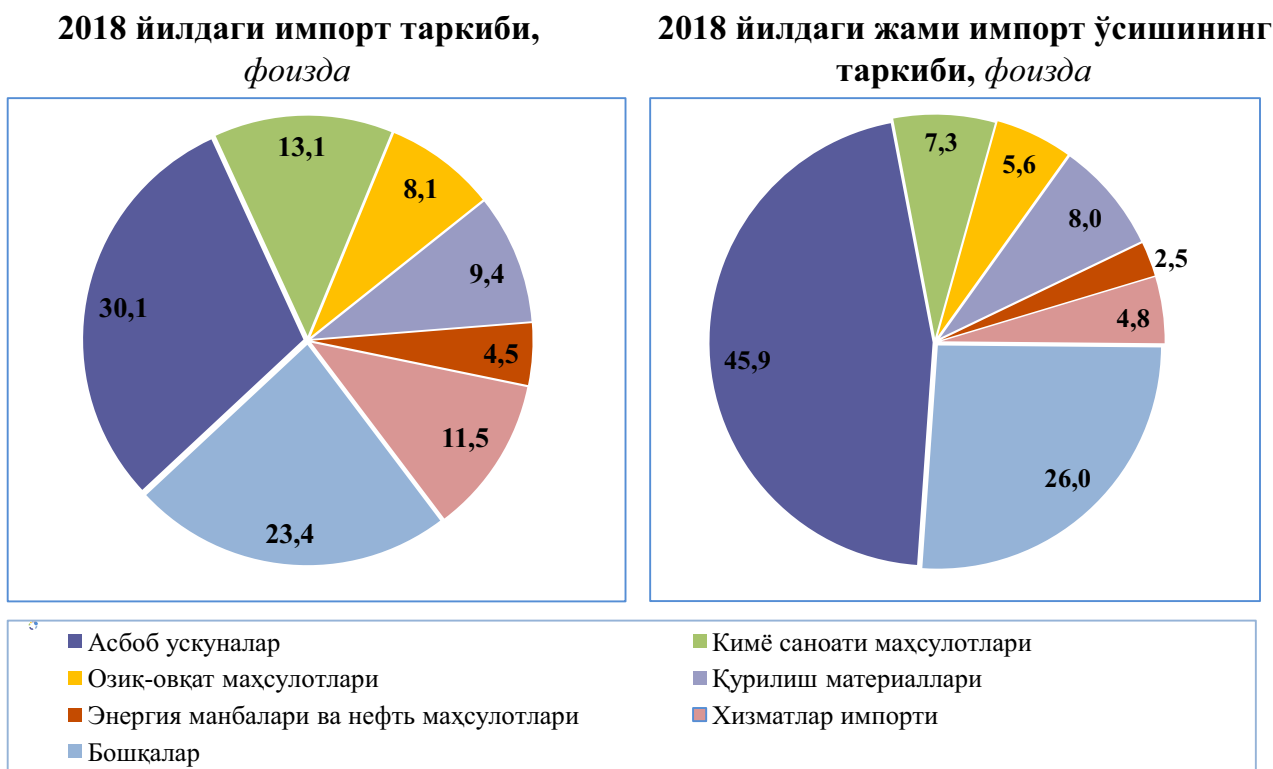

2018 йил якунларига кўра, **жами импорт ҳажми** 2017 йилга нисбатан **39,6** фоизга ўсиб, **19,6** млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Товар ва хизматлар экспорти ўсишининг (13,6 фоиз) импорт ҳажмининг ўсишидан сезиларли даражада паст бўлиши ҳисобига 2018 йил якуни бўйича республикамиз ташқи савдо баланси манфий сальдоси 5,3 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди.

Савдо баланси манфий сальдосининг ортиши, асосан, мамлакат иқтисодиётидаги инвестицион ва модернизация жараёнлари билан боғлиқ ҳисобланади. Жумладан, ҳисобот йилида ишлаб чиқариш асбоб-ускуналари ва технологиялари, қурилиш техникаси ва бошқа инвестицион товарлар жами импорти 2017 йилга нисбатан 76,2 фоизга ёки 2,5 млрд. АҚШ долларига ошиб, 5,9 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди.

Бошқача қилиб айтганда, мазкур даврда кузатилган жами импорт ўсишининг қарийб **46** фоизи ҳамда ташқи савдо баланси салбий сальдосининг деярли **47** фоиздан ортиғи айнан инвестицион товарлар импортининг ошиши натижасида шаклланди. Қурилиш материаллари импорти ўсиши (0,8 млрд. АҚШ доллари) ҳам ҳисобга олинган бўлса, ташқи савдо баланси манфий сальдосининг деярли **65** фоизи айнан иқтисодиётда инвестицион харажатларнинг ошиши натижасида шаклланишини кўриш мумкин.

1.3.2-чизма

Юқоридаги омиллар таъсирида 2018 йил якуни бўйича республикамизнинг жорий операциялар ҳисоби сальдоси манфий бўлиб, 3,5 млрд. АҚШ долларини ёки ЯИМга нисбатан 7 фоизни ташкил қилди.

Бунда, фаол иқтисодий ислохотлар даврида инвестицион жараёнларнинг жадаллашуви таъсирида мамлакат жорий операциялар ҳисоб варағи сальдосининг бундай шаклланиши табиий ҳолат ҳисобланади.

Жаҳон тажрибаси инвестицион товарлар импортининг сезиларли даражада ўсиши ташқи савдо балансидаги тафовутни ошишига олиб келсада, янги ишлаб чиқариш қувватларини ва тармоқларини ташкил қилиш ҳамда ишлаб чиқариш омиллари самарадорлигини ошириш ҳисобига иқтисодиётнинг ўрта ва узоқ муддатли истиқболда барқарор ва янада юқори суръатларда ўсишига хизмат қилишидан далолат беради.

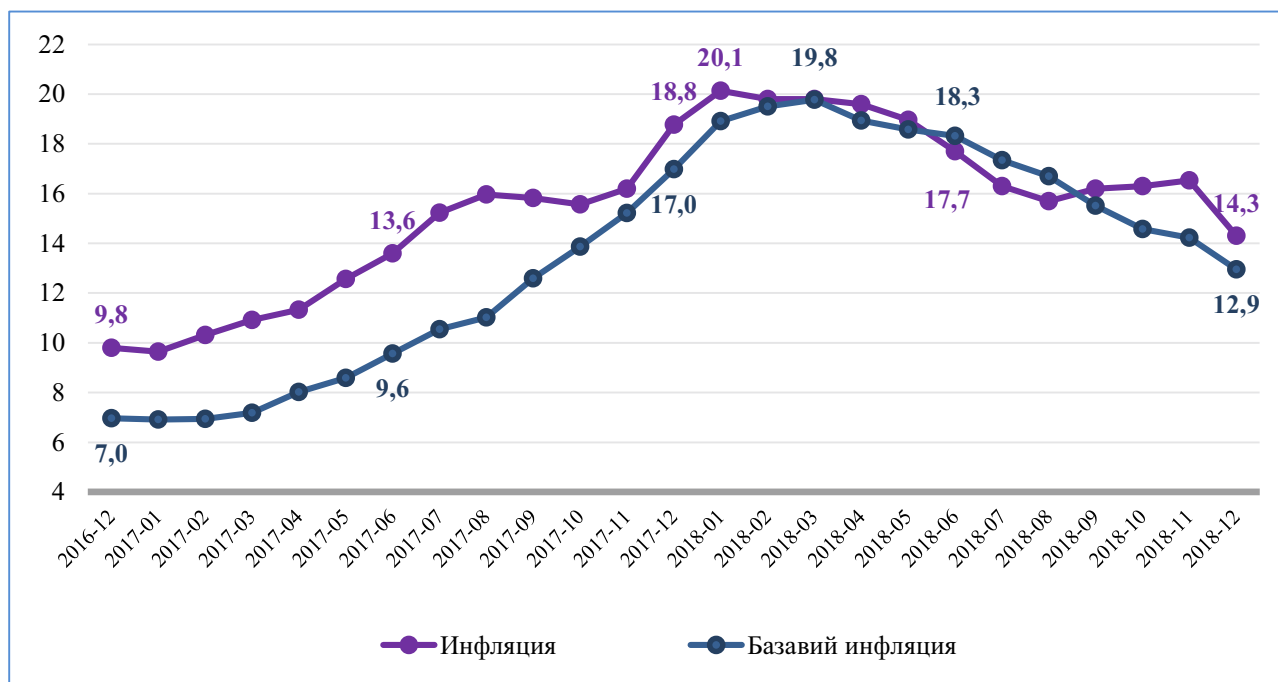
1.4. Инфляция ва инфляцион жараёнлар

2018 йилда иқтисодиётда **инфляцион жараёнлар** таркибий ислохотлар фаол давом эттирилиши шароитида шаклланиб борди.

Ҳисобот йилида инфляция даражасининг шаклланишида янги шароит сифатида давлат томонидан маъмурий тартибга солинадиган товар ва хизматлар нархларини эркинлаштириш сиёсатини амалга оширишнинг бошланиши инфляциянинг жорий ҳолати ва ўрта муддатли истиқболдаги кутилмаларига ўз таъсирини кўрсатди.

1.4.1-чизма

Йиллик инфляция ва базавий инфляция динамикаси (ўтган йилнинг мос ойига нисбатан, фоизда)

Манба: Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида Марказий банк ҳисоб-китоби

2018 йил давомида истеъмол нархлари индекси (ИНИ) бўйича ҳисобланган йиллик инфляция даражасининг энг юқори кўрсаткичи январь ойида (20,1 фоиз) қайд этилган бўлиб, февраль ойидан бошлаб ушбу кўрсаткич пасайиб борди. Жумладан, июнь ойида йиллик инфляция даражаси 17,7 фоизгача, йил якуни бўйича эса 14,3 фоизгача пасайди.

Бунда, 2018 йилнинг январь-август ойлари давомида йиллик инфляция¹ кўрсаткичининг сезиларли даражада пасайишига асосан озиқ-овқат маҳсулотлари нархларининг арзонлашиши таъсир қилган бўлса, сентябрь-ноябрь ойларида эса маъмурий тартибга солинадиган нархларнинг оширилиши таъсирида инфляция динамикаси ўсувчи тренд ҳосил қилди.

Хусусан, қўшни мамлакатлар билан ташқи савдо алоқаларининг эркинлаштирилиши ҳисобига ушбу мамлакатлардан республикамизга ички бозорда талаб юқори бўлган озиқ-овқат маҳсулотларини импорт қилиш ҳажмининг кенгайиши айрим маҳсулотларнинг мавсумий танқислиги натижасида юзага келадиган нархлар ошишининг олдини олиш имконини берди.

¹ Ўзгармас вазн усули орқали ҳисобланган истеъмол нархлари индекси

1.4.2-чизма

ИНИ асосий таркибий қисмлари динамикаси
(ўтган йилнинг мос ойига нисбатан, фоизда)

Манба: Давлат статистика қўмитаси

Ўз навбатида, 2017 йил билан таққослаганда озиқ-овқат маҳсулотлари нархлари йиллик ўсиш суръати 25,7 фоиздан 14,9 фоизгача ва ноозиқ-овқат маҳсулотлари нархлари йиллик ўсиш суръати 16,1 фоиздан 12,5 фоизгача секинлашган бўлса, хизматлар тарифлари йиллик ўсиш суръати 8,6 фоиздан 15,8 фоизгача, яъни 1,8 баробарга тезлашди.

Озиқ-овқат маҳсулотлари инфляцияси

Ҳисобот йили давомида **озиқ-овқат маҳсулотлари инфляцияси**да яққол пасайиш тренди кузатилди. Хусусан, ҳисобот йилининг январь ойида охириги йиллардаги озиқ-овқат маҳсулотлари инфляциясининг энг юқори даражаси қайд этилиб (26,8 фоиз), ушбу гуруҳнинг умумий йиллик инфляция даражасидаги ҳиссаси 11,7 фоиз бандга тенг бўлган бўлса, йил охирига келиб умумий инфляция даражасига таъсири қарийб 2 баробарга пасайиб, 6,5 фоиз бандни ташкил этди.

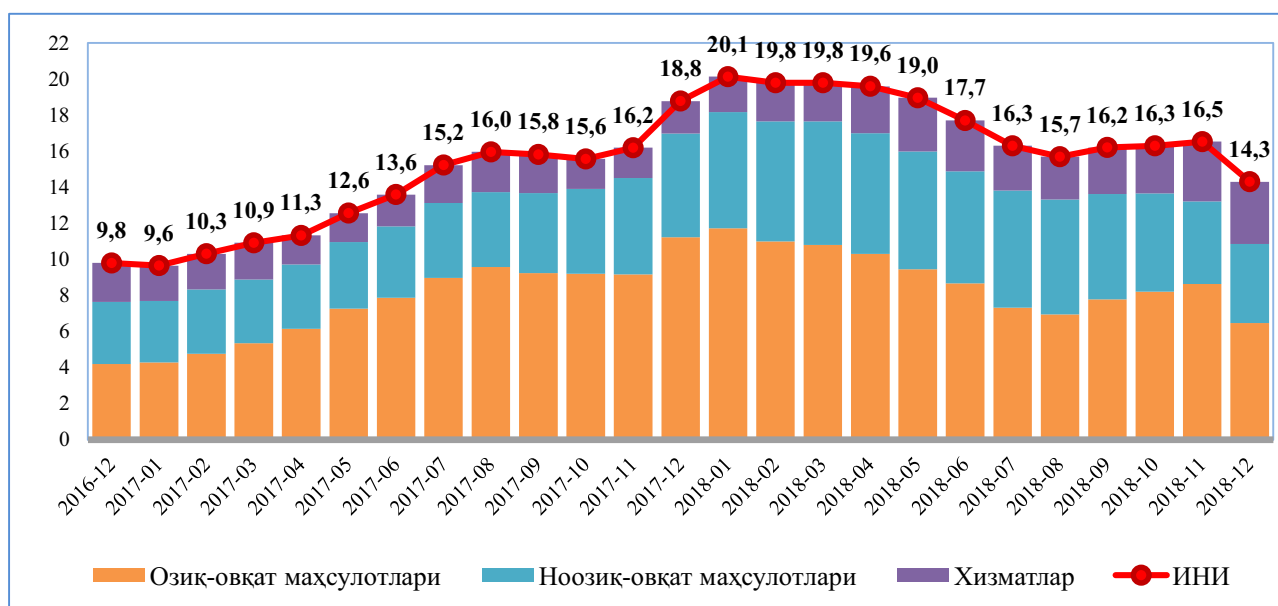
2018 йилда бир қатор омиллар озиқ-овқат маҳсулотлари йиллик инфляциясининг нисбатан мўътадил динамикасини таъминлади. Хусусан, миллий валюта алмашув курсининг нисбатан барқарор сақланиб туриши, ички бозорда рақобат муҳитини яхшилаш бўйича чора-тадбирларнинг амалга оширилиши, айрим асосий озиқ-овқат маҳсулотлари импортининг (картошка, шакар) божхона тўловларидан озод этилиши ички бозорни озиқ-овқат маҳсулотлари билан тўлдириш имконини яратиб, нархларнинг кескин ошишининг олдини олишга ёрдам берди.

Шунингдек, ёз ойларида мева-сабзавот маҳсулотларининг сезиларли арзонлашиши ҳисобига кейинги ойларда йиллик инфляция даражаси пасайиб борди. Тадбиркорлик субъектлари томонидан мева ва сабзавотларни сақлаш инфратузилмасининг яхшиланиши ўтган йиллардан фарқли ўлароқ ички бозордаги мазкур маҳсулотлар нархларининг кескин тебранишини олдини олишга ёрдам берди.

Шу билан бирга, гўшт ва чорва моллари импортининг божхона тўловларидан озод этилишига қарамасдан ички бозорда гўшт маҳсулотлари нархларининг ўсиши кузатилди. Хусусан, 2018 йил давомида йиллик ҳисобда мол гўшти ва қўй гўшти мос равишда 26,9 фоиз ва 24,6 фоизга қимматлашди. Гўшт маҳсулотларига бўлган талабнинг ошиши шароитида ем-хашақлар танқислиги ва уларнинг нархининг қимматлашиши ҳисобига ички ишлаб чиқаришнинг етарли даражада ошмаганлиги мазкур маҳсулотлар нархларининг ошишига сабаб бўлди.

1.4.3-чизма

Йиллик инфляция таркибида асосий гуруҳлар ҳиссалари ўзгариши (ўтган йилнинг мос даврига нисбатан, фоизда)

Манба: Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида Марказий банк ҳисоб-китоби

Ички бозорда гўшт нархининг чегарадош мамлакатлардаги ўртача нархлар даражасига етганлиги сабабли гўшт бўйича ички тақлиф етишмовчилиги гўшт маҳсулотлари ва чорва молларининг импорти ҳисобига қисман қопланди.

2018 йилда, олдинги йиллардан фарқли ўлароқ, шакар, картошка ва ўсимлик ёғи нархлари барқарор бўлди ва инфляция даражасига деярли таъсир кўрсатмади. Хусусан, 2017 йилнинг январь-сентябрь ойларида шакар нархи талабнинг мавсумий ошиши ҳисобига 29,8 фоизга қимматлашган

бўлса, ҳисобот йилининг сентябрь ойида шакар нархи аксинча йиллик ҳисобда 5,8 фоизга арзонлашди. Бу ижобий динамика ички бозорда мазкур маҳсулот бўйича рақобат муҳитининг яхшиланганлиги ва жаҳон бозорларида шакар нархининг пасайганлиги билан изоҳланади.

Ноозиқ-овқат товарлари инфляцияси

2018 йил давомида ноозиқ-овқат товарлари инфляциясида кескин ўзгаришлар кузатилмади. Хусусан, январь-сентябрь ойлари давомида ушбу гуруҳнинг умумий инфляциядаги ҳиссаси ўзгаришсиз 6 - 7 фоиз банд оралиғида шаклланиб, IV чорақда бироз пасайиш кузатилди.

Иқтисодиётда ялпи талабнинг юқори суръатларда ошиши шароитида мазкур товарлар импортининг ошиши (айниқса 2018 йилнинг биринчи ярим йиллигида чегаралараро савдо жараёнларининг яхшиланиши ва соддалаштирилиши) 2018 йилда ноозиқ-овқат товарлар нархлари ўсиш суръатини секинлаштириш имконини берди. Бунда, импорт товарлари ҳисобига ички бозорда маҳсулотлар таклифи етишмовчилигининг қопланиши нархларнинг кескин ошишининг олдини олишга хизмат қилди.

Ноозиқ-овқат маҳсулотлари нархларининг ўсишида қурилиш материаллари улуши сезиларли ошган бўлиб, бу ҳолат мамлакатда қурилиш ишлари қўламининг кенгайиши ва бунинг натижасида, мазкур товарларга бўлган талабнинг ортиши билан изоҳланади. 2018 йил якуни бўйича қурилиш материаллари ўртача нархи йиллик ҳисобда 18,6 фоизга ошган.

Кийим-кечак нархларининг ошиши ҳам ноозиқ-овқат маҳсулотлари инфляциясининг асосий омилларидан бири бўлди ҳамда миллий валюта алмашув курси ўзгаришига юқори таъсирчанлиги билан характерланди. 2018 йилда автомобиллар учун ёқилғи нархлари динамикаси маъмурий тартибга солинадиган маҳсулотлар нархларини эркинлаштириш борасида амалга оширилган чора-тадбирлар таъсирида шаклланди.

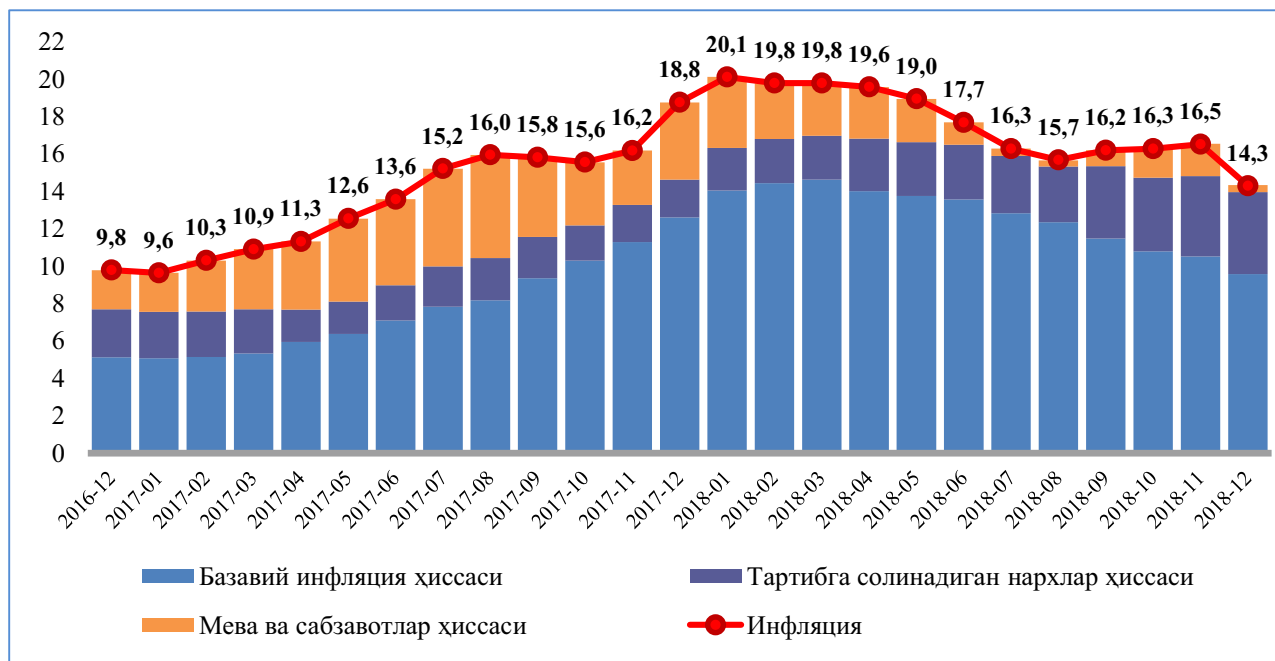
Хизматлар инфляцияси

“Истеъмол савати”нинг бошқа таркибий қисмларидан фарқли равишда, 2018 йилда хизматлар гуруҳида инфляция жараёнларининг кучайиши кузатилди. Хусусан, 2018 йилнинг декабрь ойида хизматларнинг йиллик инфляциядаги ҳиссаси 2017 йилга нисбатан деярли 2 баробарга ортиб, 3,4 фоиз бандни ташкил этди (2017 йилда 1,8 фоиз бандга тенг бўлган).

Бу асосан, тартибга солинадиган нархларнинг эркинлаштирилиши шароитида, биринчи навбатда, ёқилғи-энергетика ва монопол корхоналар маҳсулотлари нархларининг ошиши ҳамда бунинг таъсирида коммунал ва транспорт хизматлари тарифларининг қимматлашиши ҳисобига юз берди.

1.4.4-чизма

Тартибга солинадиган нархлар ва базавий инфляциянинг ИНИ таркибидаги ҳиссалари ўзгариши
(ИНИдаги улуши, фоизда)

Манба: Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида Марказий банк ҳисоб-китоби

Ҳисобот даври мобайнида маъмурий тартибга солинадиган маҳсулот ва хизматлар нархларининг эркинлаштириб борилиши натижасида уларнинг ўртача нархи, умумий инфляция даражасидан фаркли ўларок, ўсувчи трендга эга бўлди.

Хусусан, апрель-май ойларида коммунал хизматлар тарифлари, сентябрь ойида биринчи навли ун нархи ва ноябрь ойида электр энергияси, табиий газ ва бензин нархлари оширилди ҳамда сентябрда қолипчи нон нархи эркинлаштирилди. Бунинг натижасида, тартибга солинадиган нархларнинг йиллик инфляциядаги ҳиссаси 2017 йилнинг декабрь ойига нисбатан 2 баробарга ошди.

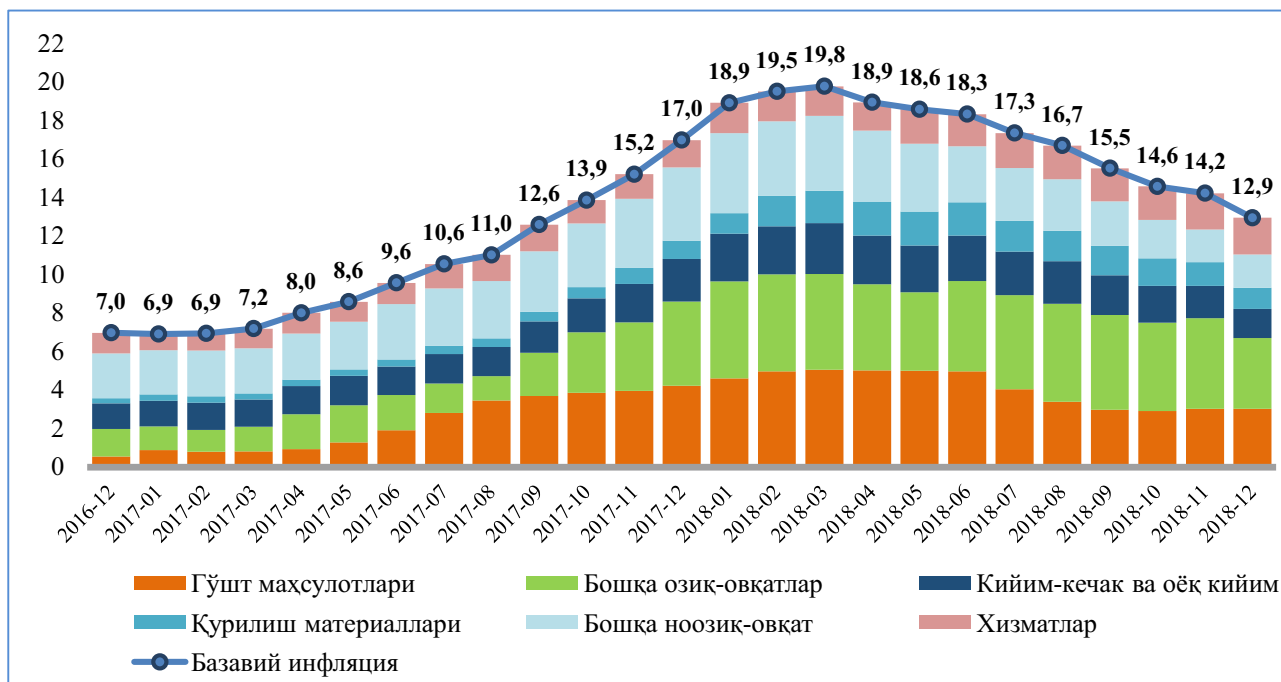
Базавий инфляция даражаси

Базавий инфляциянинг² энг юқори даражаси 2018 йилнинг март ойида кузатилган бўлиб, II чоракдан бошлаб ушбу кўрсаткич доимий равишда пасайиб борди. 2018 йил якуни бўйича базавий инфляция даражаси 12,9 фоизни ташкил қилди ҳамда унинг умумий инфляциядаги улуши сезиларли даражада пасайиб, декабрь ойида 9,6 фоиз бандни ташкил этди.

² Базавий инфляция иқтисодиётдаги давомий инфляцион трендни яққолроқ ифодаловчи кўрсаткич бўлиб, қисқа муддатли, мавсумий ёки доимий тарзда ўзгариб турувчи нархлар билан боғлиқ ўзгаришларни (шокларни) инобатга олмайди. Базавий инфляция истеъмол нархлари индекси саватчасидан тартибга солинадиган нархларни ва мева-сабзавот нархларини чиқариб ташлаш йўли билан ҳисобланади.

1.4.5-чизма

Базавий инфляция ўзгариш динамикаси ва унинг таркиби
(базавий инфляциядаги улуши, фоизда)

Манба: Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида Марказий банк ҳисоб-китоби

Ҳисобот йилининг охирида базавий инфляциянинг умумий инфляциядаги улуши сентябрь ойи билан таққослаганда 1,9 фоиз бандга, 2017 йилнинг декабрь ойига нисбатан эса 3 фоиз бандга пасайди.

Бунда, 2018 йилнинг иккинчи ярим йиллигида базавий инфляция даражасининг пасайиши унинг асосий таркибий қисмлари бўйича нархлар ўсишининг секинлашиши ҳисобига рўй берди.

1.5. Тўлов баланси ҳолати

2018 йилда тўлов баланси ҳолати 2017 йилда бошланган иқтисодий ислохотлар таъсирида шаклланиб борди.

Тўлов балансининг 2018 йилдаги ҳолатига асосан хом-ашё товарларининг жаҳон нархлари динамикаси (энергия манбалари ва қимматбаҳо металллар), давлат ташқи қарзининг нисбатан ўсиши, норасмий импортнинг расмийлашувининг давом этиши, ҳудудларни ривожлантириш ва капитал қурилиш билан боғлиқ дастурларнинг кенг миқёсда амалга оширилиши, ишчи кучини қабул қилаётган мамлакатларда ташқи шароитларнинг ёмонлашуви натижасида келиб тушаётган пул ўтказмалари ўсиш суръатларининг қисқариши каби омиллар таъсир қилди

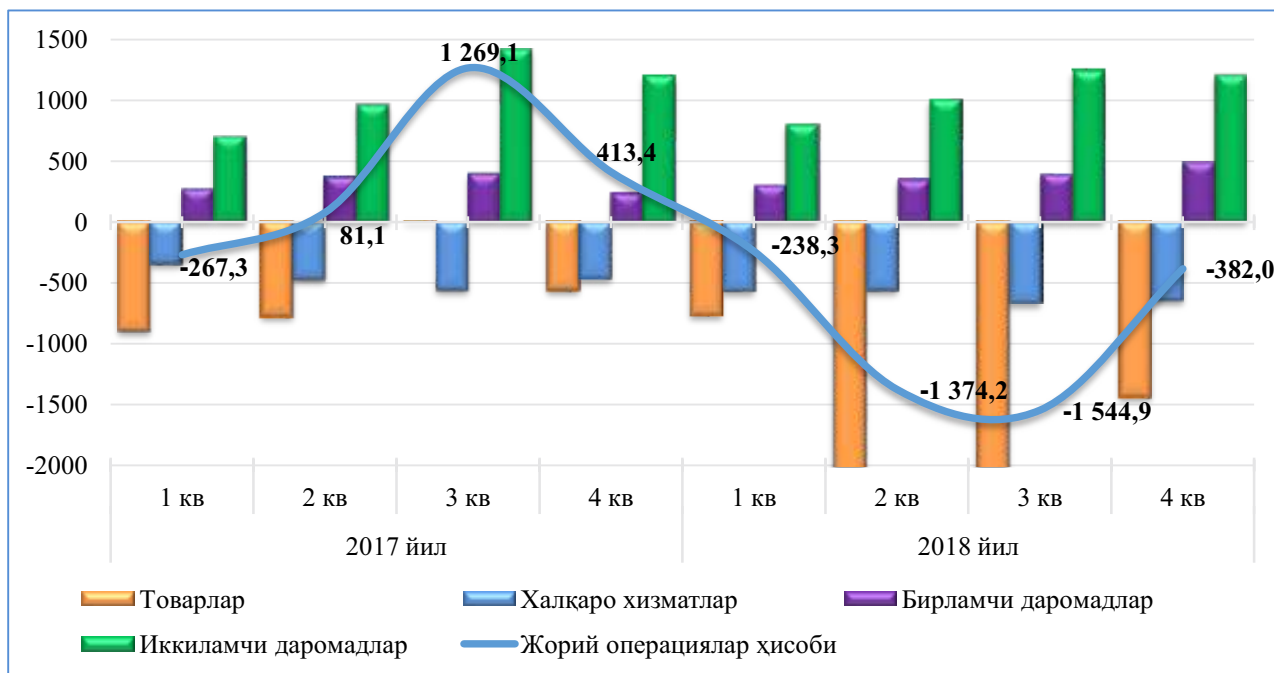

2018 йил якуни бўйича жорий операциялар ҳисоб varaғи сальдоси манфий бўлиб, 3,5 млрд. АҚШ долларини ёки ЯИМга нисбатан 7 фоизни ташкил қилди.

1.5.1-чизма

Жорий операциялар ҳисобининг шаклланиш динамикаси

(млн. АҚШ доллариди)

Жорий операциялар ҳисоб varaғининг манфий сальдоси, биринчи навбатда, импорт ҳажмининг ўсиши билан боғлиқ бўлиб, бу ички бозорда товарларга талабнинг ошиши билан боғлиқ.

2018 йил якуни бўйича ташқи савдо балансининг манфий сальдоси халқаро хизматларни инобатга олган ҳолда 9,3 млрд. АҚШ долларини ташкил қилган бўлса, бирламчи ва иккиламчи даромадларнинг ижобий сальдоси 5,8 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди.

Ҳисобот йилида товарлар импорти 47 фоизга ўсиб, 18,3 млрд. АҚШ долларини³, товарлар экспорти эса 12 фоизга ўсиб, 11,4 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Бунда, товарлар экспорти ўсиш суръатининг 2017 йилга нисбатан секинлашуви ички бозорда экспортбоп товарларга талабнинг ошиши билан боғлиқ ҳисобланади.

2018 йилда халқаро хизматлар савдоси манфий сальдоси 2,4 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Бунда, хизматлар экспорти 22 фоизга ўсиб, 2,7 млрд. АҚШ долларини, хизматлар импорти эса 27 фоизга ўсиб, 5,1 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди.

³ мокилик импортини, яъни резидент - жисмоний шахслар томонидан Ўзбекистонда қайта сотиш мақсадида чет элда сотиб олинган маҳсулотлар импортини ҳисобга олган ҳолда

Бирламчи даромадларнинг ижобий сальдоси 1,5 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Резидентларнинг бирламчи даромадлари келиб тушиши 2017 йилга нисбатан 23 фоизга ошиб, 3,2 млрд. АҚШ долларини, норезидентларнинг бирламчи даромадлари бўйича тўловлар эса 25 фоизга ошиб, 1,7 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди.

Ўз навбатида, иккиламчи даромадлар ижобий сальдоси 4,3 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Иккиламчи даромадларнинг келиб тушиши 2 фоизга ошиб, 4,9 млрд. АҚШ долларини, улар бўйича тўловлар эса 24 фоизга ошиб, 615,2 млн. АҚШ долларини ташкил қилди.

Ҳисобот йилида тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг соф ўсиши 606,4 млн. АҚШ долларини ташкил қилди. Жумладан, хориждан кириб келган инвестициялар ҳажми 1,8 млрд. АҚШ долларини ташкил қилиб, шундан 674,2 млн. АҚШ доллари нефть-газ соҳаси корхоналари бўйича маҳсулот тақсимотида оид битимлар доирасида, улар бўйича даромадлар эса 1,2 млрд. АҚШ долларини ташкил қилган бўлиб, унинг 1,0 млрд. АҚШ доллари нефть-газ соҳаси корхоналари ҳиссасига тўғри келмоқда.

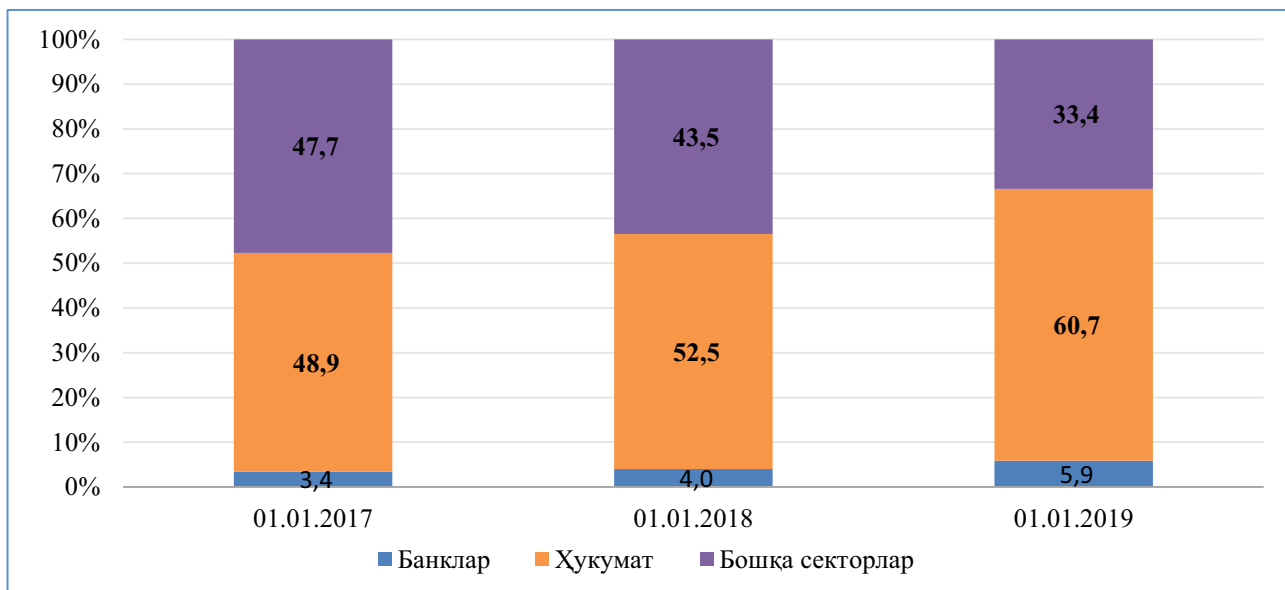
Шу билан бирга, 2018 йилда портфель инвестициялар бўйича сезиларли ўзгаришлар кузатилмади.

Ташқи қарз бўйича мажбуриятлар соф ўсиши 2,1 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Бунда, ҳисобот йилида давлат сектори томонидан 2,5 млрд. АҚШ доллар ва тижорат банклари томонидан 400 млн. АҚШ доллар миқдорида қарз маблағлари жалб қилинган. Шу билан бирга, 2018 йилда бошқа секторлар ташқи қарз мажбуриятлари 743 млн. АҚШ долларига камайди.

Ўзбекистон Республикасининг ялпи ташқи қарзи 2018 йилда 12,8 фоизга ўсиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 16,6 млрд. АҚШ долларини ташкил қилди. Шундан 60,7 фоизи ёки 10 млрд. АҚШ доллари давлат сектори, 5,9 фоизи ёки 1 млрд. АҚШ доллари банк сектори, 33,4 фоизи ёки 5,5 млрд. АҚШ доллари бошқа секторлар ҳиссасига тўғри келмоқда.

2018 йилда давлат ташқи қарзи бўйича мажбуриятлар 33 фоизга ва банк сектори мажбуриятлари 40,3 фоизга ошиб, бошқа секторлар мажбуриятлари эса 13,6 фоизга камайди. Келгусида давлат ва банк сектори ташқи мажбуриятларининг ўсиши, бошқа секторлар бўйича эса қисқариши кутилмоқда.

1.5.2-чизма

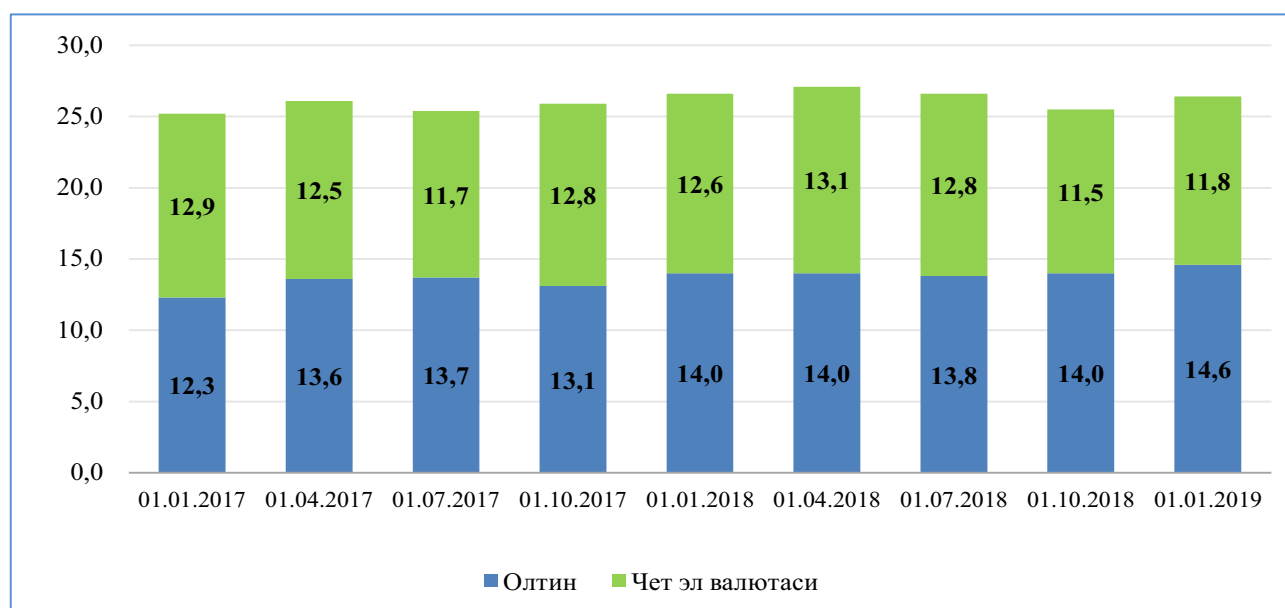
Ўзбекистон Республикасининг ялпи ташқи қарзи таркиби, фоизда

Ташқи қарзнинг ЯИМга нисбий кўрсаткичи 2018 йил якуни бўйича 33,2 фоизни ташкил қилиб, давлат ва банк секторлари соф кредитор, бошқа секторлар эса соф қарздор ҳисобланади.

2018 йилда жорий операциялар ҳисоб варағи манфий сальдосининг молиялаштирилиши асосан ташқи қарзлар ва тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобига амалга оширилди.

Олтин-валюта захираларининг ҳажми 2018 йил якуни бўйича 26,4 млрд. АҚШ долларини ташкил этди.

1.5.3-чизма

Олтин-валюта захиралари ҳажмининг ўзгариши*(млрд. АҚШ доллариди)*

Олтин-валюта захиралари ҳажми ҳисобот йили давомида 1 фоизга (173,4 млн. АҚШ долларига) камайди. Ушбу камайиш, асосан, 2018 йил давомида жаҳон бозорида олтин нархининг 1,1 фоизга, яъни 1296,50 дан 1281,65 долл/тр.унцияга пасайиши билан изоҳланади (нархнинг олтин-валюта захираларининг камайишга таъсири – 160,7 млн. АҚШ доллари).

Бунда, олтин-валюта захираларини ҳисоблашда тижорат банклари ва давлат бошқаруви органларининг (Молия вазирлиги, Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси бундан мустасно) Марказий банкда очилган ҳисоб варақларидаги валюта маблағлари ҳисобга олинмаган.

II. БАНК ТИЗИМИ РИВОЖЛАНИШИ

Банк тизимида олиб борилаётган ислохотлар давр талабларига жавоб берувчи барқарор банк тизимини шакллантириш, банк хизматлари бозорида рақобатни кучайтириш ҳамда банклар ва тадбиркорлик субъектлари ўртасида самарали ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик муносабатларини таъминлашга қаратилган.

Ҳисобот йили давомида бу борада Марказий банк томонидан банклар капиталлашувини ошириш, активлар ва кредит портфели сифатини яхшилаш орқали уларнинг молиявий барқарорлиги ва ликвидлигини таъминлаш, кўрсатилаётган банк хизматлари сифати ва кўламини кенгайтириш орқали аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг бўш пул маблағларини банкларга жалб қилиш ҳисобига банклар ресурс базасини мустаҳкамлаш юзасидан тегишли ишлар амалга оширилди.

Ҳисобот йили давомида банк тизими ривожланиш кўрсаткичларининг сезиларли даражада ошишига эришилди.

Хусусан, 2018 йил давомида тижорат банклари умумий капитали 29 фоизга, жами активлари 28,7 фоизга, шу жумладан кредит қўйилмалари ҳажми 51,4 фоизга ҳамда жалб қилинган депозитлар ҳажми 17,5 фоизга ошди.

2.1. Тижорат банклари фаолиятининг асосий кўрсаткичлари

Банклар капитали. Тижорат банкларининг молиявий барқарорлиги ва ликвидлигини таъминлаш ҳамда иқтисодиётнинг кредитга бўлган ўсиб бораётган эҳтиёжини қондириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг тегишли қарорларига мувофиқ 2018 йилда давлат улушига эга банклар капиталига ҳукумат томонидан 3 трлн. сўмдан ортиқ маблағлар йўналтирилди.

Натижада, 2018 йил давомида тижорат банкларининг умумий капитали 29 фоизга ёки 6 трлн. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 26,7 трлн. сўмни, шундан устав капитали 21 фоизга ошиб, 19,7 трлн. сўмни ташкил этди.

Жами капитал ҳажми ўсишининг 5 трлн. сўми (83,3 фоизи) давлат улушига эга тижорат банклари ва қолган 1 трлн. сўми бошқа тижорат банклари ҳиссасига тўғри келади.

2.1.1-жадвал

**Тижорат банкларининг жами капитали таркиби
ва динамикаси, млрд.сўмда**

Кўрсаткичлар	Давлат улушига эга банклар ⁴			Бошқа банклар ⁵			Жами		
	2017 й.	2018 й.	Ўзгариши, фоизда	2017 й.	2018 й.	Ўзгариши, фоизда	2017 й.	2018 й.	Ўзгариши, фоизда
Жами капитал	16 672	21 743	30,4	4 005	4 936	23,2	20 676	26 679	29,0
<i>шундан:</i>									
Устав капитали	14 195	16 815	18,5	2 111	2 858	35,4	16 307	19 673	20,6
Кўшимча капитал	14	18	28,6	54	71	31,5	68	89	30,7
Захира капитали	1 269	2 306	81,7	524	632	20,6	1 793	2 938	63,9
Тақсимланмаган фойда	1 193	2 604	118,3	1 315	1 374	4,5	2 508	3 979	58,6

Тижорат банклари томонидан кредитлаш амалиётининг сезиларли даражада кенгайтирилиши натижасида 2018 йил якуни бўйича банклар **капиталининг етарлилик даражаси кўрсаткичи** 2017 йилга нисбатан 3,2 фоиз бандга камайиб, таваккалчиликни ҳисобга олган ҳолдаги активларга нисбатан 15,6 фоизни (минимал талаб 13 фоиз) ташкил этди.

Мазкур кўрсаткич давлат улушига эга тижорат банкларида 15,4 фоизни, бошқа банкларда эса 16,9 фоизни ташкил этди.

2.1.2-жадвал

Капитал етарлилиги кўрсаткичлари динамикаси

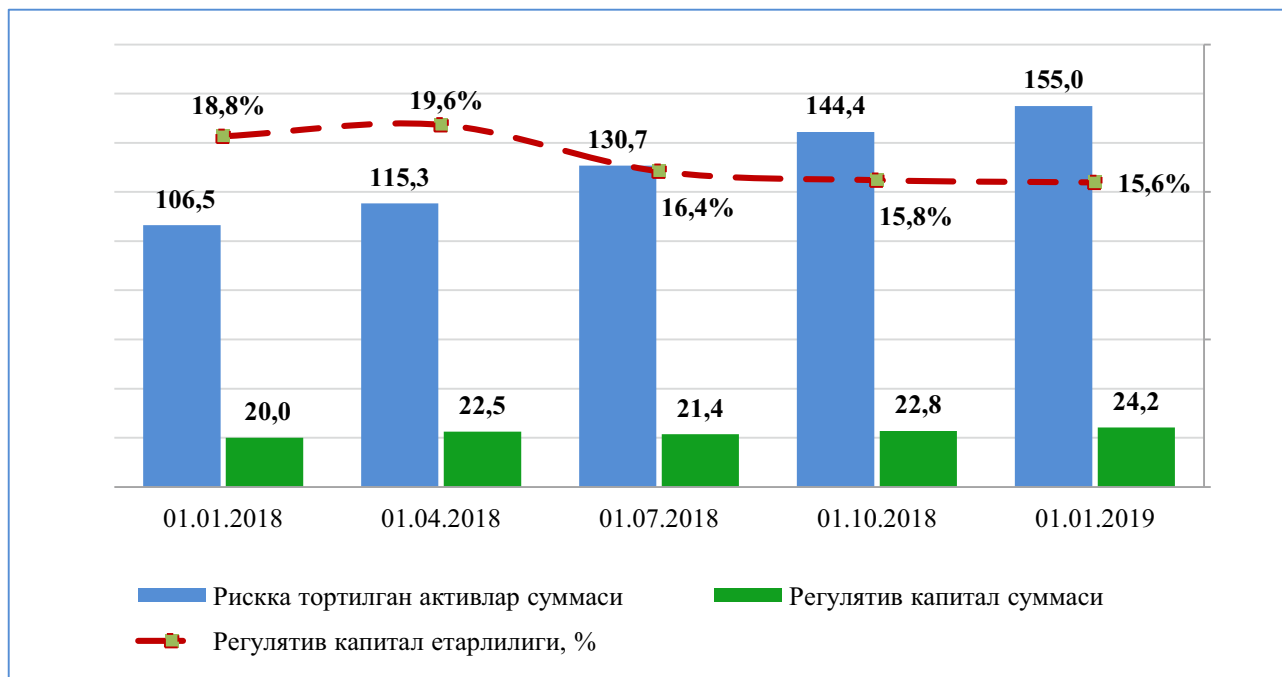
Кўрсаткич номи	01.01.2018	01.04.2018	01.07.2018	01.10.2018	01.01.2019
Банк тизимида капитал етарлилиги кўрсаткичи	18,8%	19,6%	16,4%	15,8%	15,6%
Давлат улуши мавжуд тижорат банклари	19,2%	19,8%	16,2%	15,6%	15,4%
Бошқа банклар	16,9%	18,5%	17,1%	16,7%	16,9%

4. Устав капиталида давлат улуши мавжуд бўлган банклар: Ўзмиллийбанк, Ўзсаноатқурилишбанк, Агробанк, Халқ банки, Микрокредитбанк, Қишлоқ қурилиш банк, Ипотека-банк, Асака банк, Алоқабанк, Туронбанк, Азия Альянс банк, Ўзагрэкспортбанк, Пойтахт банк.

5. Бошқа банклар: Ҳамкор банк, ЎзҚДБ банк, Капитал банк, Ипак йўли банк, Ориент Финанс банк, Инвест Финанс банк, Траст банк, Давр банк, Савдогар банк, Туркистон банк, Зираат банк, Равнақ банк, Универсал банк, Эрон Содерот банк, Мадад инвест банк, Хай-Тек банк

2.1.1-чизма

Банк капитали етарлилиги даражаси динамикаси

Тижорат банкларининг ликвидлилик кўрсаткичлари. 2019 йил 1 январь ҳолатига банк тизими жорий ликвидлиги кўрсаткичи 82 фоизни (минимал талаб 30 фоиз), ликвидликни қоплаш меъёри 170,7 фоизни (минимал талаб 100%) ва соф барқарор молиялаштириш меъёри 107,9 фоизни (минимал талаб 100%) ташкил этди.

Бунда, ҳисобот йилида Марказий банк томонидан банкларнинг капитал етарлилиги ва ликвидлилик кўрсаткичларининг салбий ўзгариши ва тегишли меъёрларнинг бузилишини олдини олиш мақсадида “**олдиндан чора кўриш**” тизимининг жорий этилиши ўз самарасини берди.

Мазкур янги тизим доирасида банк капитали етарлилиги кўрсаткичи 13,5 фоиздан (минимал талаб 13 фоиз), шунингдек ликвидлиликни қоплаш ва соф барқарор молиялаштириш меъёрлари 110 фоиздан (минимал талаб 100 фоиз) пасайган ҳолатларда тижорат банклари томонидан тегишли меъёрларни мустаҳкамлаш бўйича аниқ манбалар ва муддатлар кўрсатилган чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва ижросини таъминлаш амалиёти жорий этилди.

Тижорат банклари мажбуриятлари тузилмаси ва динамикаси. 2018 йилда тижорат банкларининг жами мажбуриятлари 41,8 трлн. сўмга ёки 28,6 фоизга ўсиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 188 трлн. сўмни ташкил этди.

Шундан 84 фоизи ички мажбуриятлар, (шу жумладан 25 фоизи Ўзбекистон Республикасининг Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси маблағлари), 16 фоизи чет эл банклари ва халқаро молия ташкилотлари кредит линиялари маблағлари ҳисобидан шаклланган.

2.1.3-жадвал

Тижорат банклари жами мажбуриятлари таркиби

Кўрсаткич номи	01.01.2018 й.		01.01.2019 й.		ўзгариши, фоизда
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда	
Жами мажбуриятлар	145 956	100%	187 741	100%	28,6%
Жалб қилинган қарз маблағлари	72 819	50%	104 379	56%	43,3%
Депозитлар	59 579	41%	70 001	37%	17,5%
Тўланиши лозим бўлган ҳисобланган фоизлар	1 049	0,7%	2 181	1,2%	108%
Бошқа банклар маблағлари	5 763	4%	6 903	3,7%	19,8%
Марказий банкнинг вакиллик ҳисобварағи	537	0,4%	498	0,3%	-7,3%
Бошқа мажбуриятлар	6 209	4,3%	3 779	2,0%	-39,1%

2018 йил мобайнида жалб қилинган қарз маблағларининг (Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси, чет эл банклари ва халқаро молия ташкилотлари кредит линиялари, бошқа молиявий ташкилотлардан олинган қарз маблағлари) тижорат банклари жами мажбуриятларидаги улуши 50 фоиздан 56 фоизгача ошди. Шу билан бирга, аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектлардан жалб қилинган депозитларнинг тижорат банклари жами мажбуриятларидаги улуши 41 фоиздан 37 фоизгача пасайди.

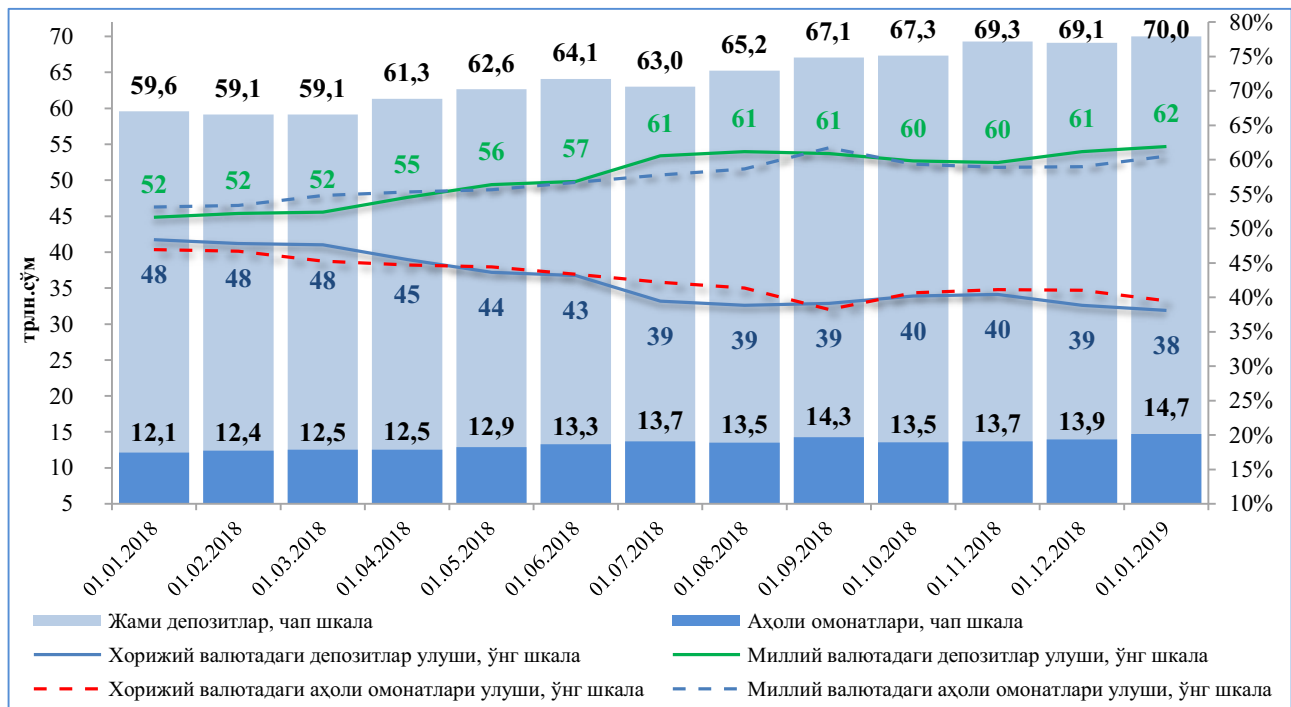
Ҳисобот йилида тижорат банклари томонидан жалб қилинган жами **депозитлар** ҳажми 17,5 фоизга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 70 трлн. сўмни ташкил этди. Бунда, жалб қилинган депозит маблағлари таркибида миллий валютадаги депозитлар улуши 52 фоиздан 62 фоизгача ошди.

2018 йил мобайнида тижорат банкларидаги аҳоли омонатлари ҳажми 21,2 фоизга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 14,7 трлн. сўмни ташкил этди. Шундан миллий валютадаги омонатлар 38,2 фоизга ўсиб, уларнинг жами аҳоли омонатларидаги улуши 53 фоиздан 61 фоизгача ошди. Шу билан бирга, хорижий валютадаги омонатлар қолдиғи 2 фоизга ошган бўлиб, уларнинг жами аҳоли омонатларидаги улуши 47 фоиздан 39 фоизгача камайди.

2.1.2-чизма

Тижорат банкларидаги жами депозитлар ва аҳоли омонатлари динамикаси

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига тижорат банкларидаги жами депозитларнинг 68,1 фоизи, шу жумладан, аҳоли омонатларининг 64,9 фоизи давлат улушига эга банклар ҳиссасига тўғри келган бўлиб, ушбу депозит ва омонатлар давлат улушига эга банкларнинг жами мажбуриятларининг 30 фоизини ташкил этди.

2.1.4-жадвал

Тижорат банклари томонидан жалб қилинган депозитлар, фоизда

Банклар	Жами депозитлар				Аҳоли омонатлари			
	Банк тизимидаги улуши, фоизда		Жами мажбуриятдаги улуши, фоизда		Банк тизимидаги улуши, фоизда		Жами мажбуриятдаги улуши, фоизда	
	2017 й.	2018 й.	2017 й.	2018 й.	2017 й.	2018 й.	2017 й.	2018 й.
Давлат улушига эга банклар	65,8	68,1	32,2	30,1	66,7	64,9	6,7	6,0
Капиталида давлат улуши бўлмаган банклар	34,2	31,9	76,9	76,2	33,3	35,1	15,5	17,6

Капиталида давлат улуши бўлмаган бошқа тижорат банклари ҳиссасига банк тизимидаги жами депозитларнинг 31,9 фоизи, шу жумладан, жами аҳоли омонатларининг 35,1 фоизи тўғри келиши билан бирга, депозит ва омонатларнинг мазкур тижорат банклари жами мажбуриятларидаги улуши 76,2 фоизни ташкил этган.

Бу эса, давлат улушига эга тижорат банкларидан фарқли равишда, бошқа банклар учун депозитлар ва аҳоли омонатлари кредитлаш амалиётларининг асосий ресурс манбаи бўлиб хизмат қилаётганлигини билдиради.

Тижорат банклари активлари тузилмаси ва динамикаси. 2018 йил давомида тижорат банкларининг жами активлари 28,7 фоизга ёки 47,8 трлн. сўмга ўсиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 214,4 трлн. сўмни ташкил этди.

2.1.5-жадвал

Тижорат банклари активларининг таркиби

Банк активлари номи	01.01.2018 й.		01.01.2019 й.	
	суммаси, млн. сўмда	улуши, фоизда	суммаси, млн. сўмда	улуши, фоизда
Кредит қўйилмалари, нетто	108 467	65,1	164 670	76,8
Марказий банкдаги маблағлар	14 909	8,9	11 429	5,3
Бошқа банклардаги маблағлар	25 060	15,0	19 919	9,3
Инвестициялар ва бошқа қимматли қоғозлар	1 649	1,0	2 277	1,1
Асосий воситалар	2 335	1,4	3 488	1,6
Нақд пул маблағлари	4 841	2,9	5 269	2,5
Бошқа активлар	9 371	5,7	7 368	3,4
Жами	166 632	100,0	214 420	100,0

Тижорат банклари активларининг асосий қисмини ташкил этувчи кредит қўйилмалари ҳажми ҳисобот йили давомида 51,4 фоизга ёки 57 трлн. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 167,4 трлн. сўмни, ЯИМдаги улуши эса 41 фоизни ташкил қилди. Кредит қўйилмаларининг (нетто) жами активлар таркибидаги улуши эса 65,1 фоиздан 76,8 фоизгача ошди.

Таъкидлаш жоизки, тижорат банклари кредит қўйилмалари етарли даражада диверсификацияланган бўлиб, республика банк тизимида иқтисодиёт тармоқлари фаолияти билан боғлиқ хатарлар мўътадил даражада шаклланган.

Хусусан, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига тижорат банклари кредит қўйилмаларининг 39,8 фоизи саноат, 12,5 фоизи транспорт ва коммуникация соҳаси, 6,4 фоизи савдо ва умумий хизмат кўрсатиш соҳаси, 5,6 фоизи қишлоқ хўжалиги соҳаси, 3,5 фоизи қурилиш соҳаси ҳамда 14,6 фоизи жисмоний шахслар ҳиссасига тўғри келади.

2.1.6-жадвал

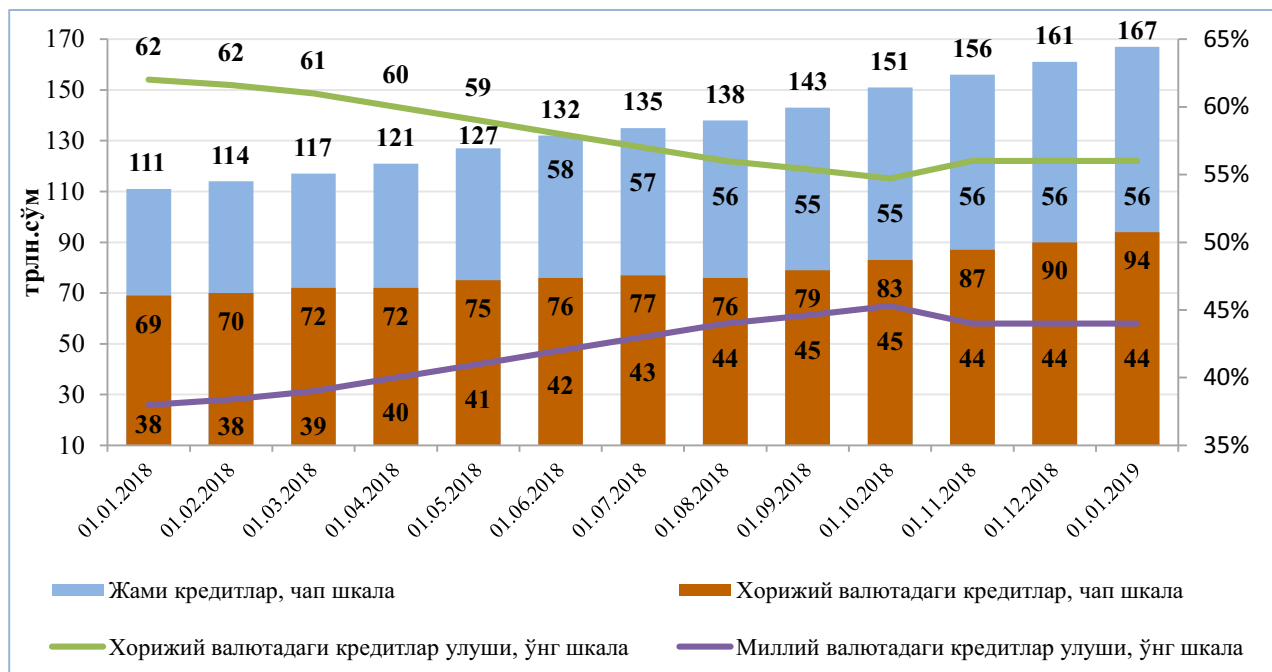
**Тижорат банклари кредит қўйилмаларининг тармоқлар
бўйича тақсимланиши**

Иқтисодиёт тармоқлари номи	01.01.2018 й.		01.01.2019 й.	
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда
Жами кредитлар	110 572	100	167 391	100,0
Саноат соҳаси	45 223	40,9	66 690	39,8
Транспорт ва коммуникация соҳаси	16 205	14,7	20 913	12,5
Савдо ва умумий хизмат кўрсатиш соҳаси	5 246	4,7	10 786	6,4
Қишлоқ хўжалиги	4 742	4,3	9 422	5,6
Қурилиш соҳаси	3 424	3,1	5 880	3,5
Моддий ва техник таъминотни ривожлантириш	472	0,4	2 746	1,6
Уй-жой коммунал хизмати	996	0,9	1 821	1,1
Жисмоний шахслар	13 600	12,3	24 427	14,6
Бошқа соҳалар	20 665	18,7	24 705	14,8

Ҳисобот йилида тижорат банклари кредит қўйилмалари таркибида хорижий валютадаги кредитлар улушининг 62 фоиздан 56 фоизгача пасайиши кузатилди. Мазкур пасайиш асосан давлат улушига эга тижорат банкларининг жами кредит қўйилмалари таркибидаги хорижий валютадаги кредитлар улушининг 66,4 фоиздан 58,7 фоизгача камайиши ҳисобига юз берди.

2.1.3-чизма

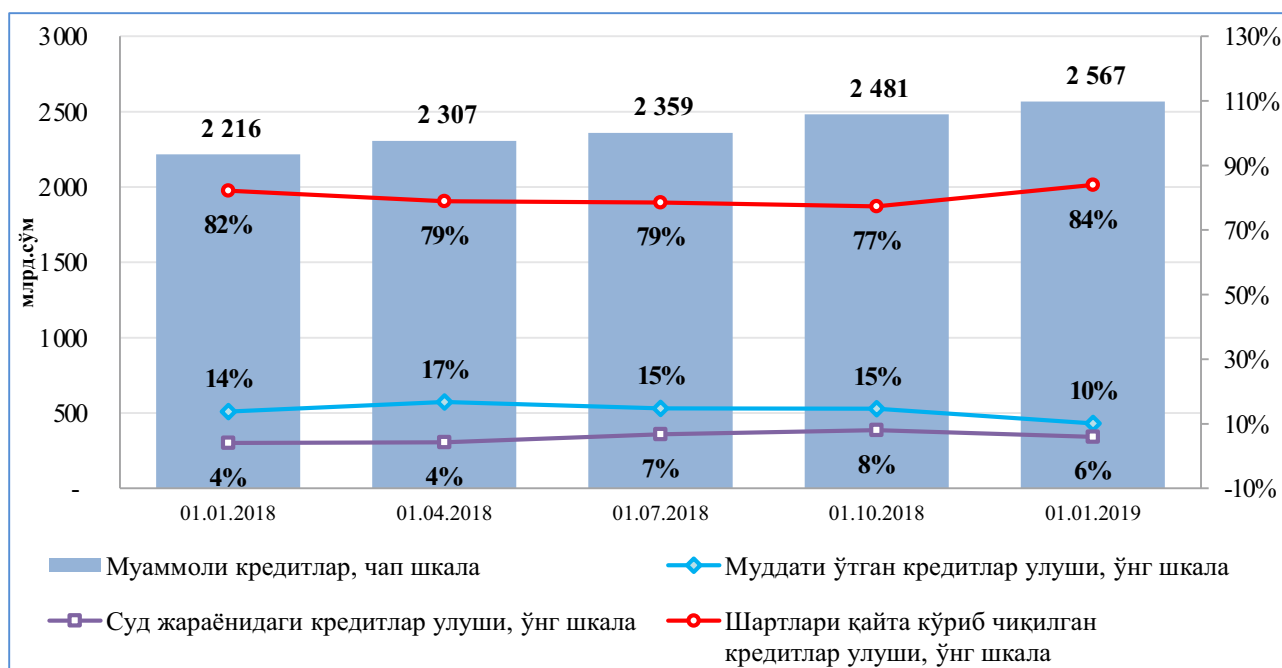
Тижорат банкларининг кредит қўйилмалари динамикаси

Муаммоли кредитлар. 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига тижорат банкларининг жами кредит портфели таркибида муаммоли кредитлар қолдиғи 2,6 трлн. сўмни ташкил этиб, 2018 йил давомида 351 млрд. сўмга ёки 16 фоизга ошган. Мазкур муаммоли кредитларнинг тижорат банклари жами кредит қўйилмаларидаги улуши ҳисобот йили бошидаги кўрсаткичга нисбатан 0,5 фоиз бандга камайиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 1,5 фоизни ташкил этди.

2.1.4-чизма

Муаммоли кредитлар динамикаси

Муаммоли кредитларнинг асосий қисми, яъни 84 фоизи ёки 2 155 млрд. сўми шартлари қайта кўрилган ва муддати узайтирилган кредитлар ҳиссасига тўғри келади. Муаммоли кредитларнинг 259 млрд. сўмини ёки 10 фоизини муддати ўтган кредитлар ташкил қилган бўлиб, 2018 йил давомида уларнинг миқдори 46 млрд. сўмга ёки 15 фоизга камайган. Суд жараёнидаги кредитлар миқдори эса ҳисобот йили давомида 63 млрд. сўмга ёки 70 фоизга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 153 млрд. сўмни ёки жами муаммоли кредитларнинг 6 фоизини ташкил қилади.

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига тижорат банклари томонидан ажратилган кредитларнинг 92,1 фоизи “стандарт”, 6,6 фоизи “субстандарт” ҳамда 1,3 фоизи “қоникарсиз”, “шубҳали” ва “умидсиз” деб таснифланган активлар ҳиссасига тўғри келади.

Ажратилган кредитлар бўйича яратилган захиралар умумий миқдори 3,1 трлн. сўмни ёки тижорат банклари жами кредит портфелининг 1,9 фоизини ташкил этиб, 2018 йил давомида 31,4 фоизга ошган.

2.1.7-жадвал

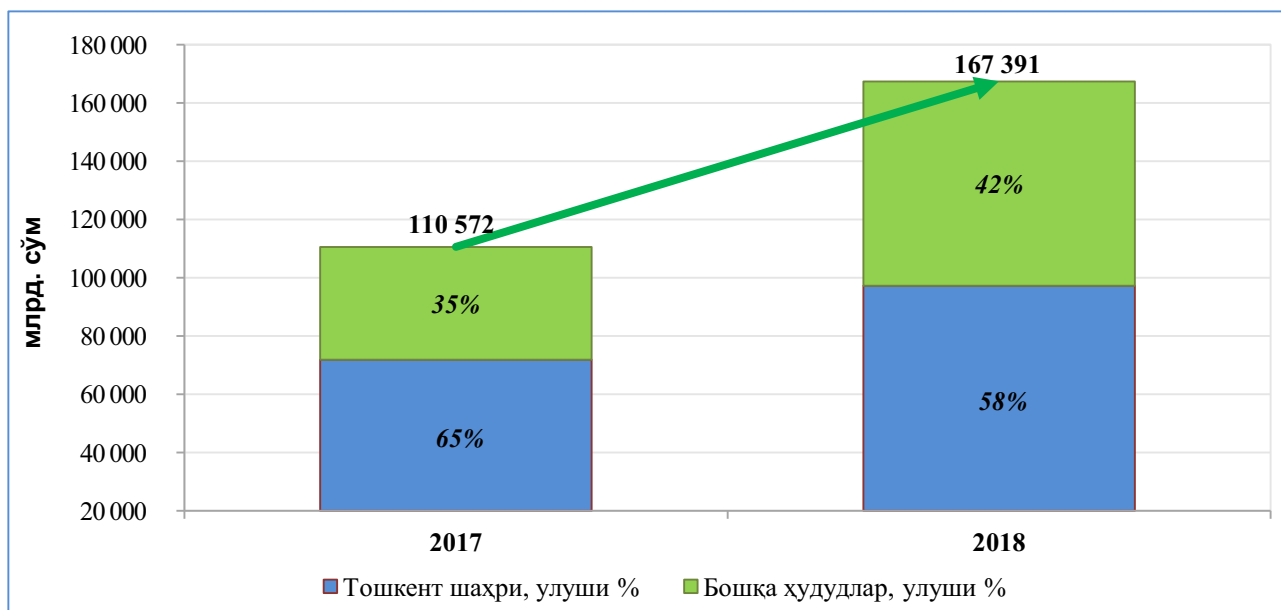
Тижорат банклари кредит портфелининг таснифланиши ҳамда яратилган захиралар ҳолати

Кредитлар таснифланиши	01.01.2018 й.				01.01.2019 й.			
	жами кредитлар, млрд. сўм	улуши, фоизда	яратилган заҳира, млрд. сўм	улуши, фоизда	жами кредитлар, млрд. сўм	улуши, фоизда	яратилган заҳира, млрд. сўм	улуши, фоизда
Жами	110 572	100,0	2 395	100,0	167 391	100	3 148	100
Стандарт	100 235	90,7	290	15,3	154 187,7	92,1	427,9	13,6
Субстандарт	9 013	8,2	1 390	55,3	11 062,4	6,6	1 720,5	54,6
Қоникарсиз	739	0,7	207	6,7	1 102,1	0,7	232,4	7,4
Шубҳали	254	0,2	131	9,1	452,6	0,3	235,3	7,5
Умидсиз	332	0,3	377	13,6	585,7	0,3	532,3	16,9

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига тижорат банклари кредит кўйилмаларининг 58 фоизи Тошкент шаҳридаги ҳамда 42 фоизи ҳудудлардаги банк филиаллари томонидан ажратилган бўлиб, мазкур ҳолат ҳудудлардаги йирик инвестицион лойиҳаларни молиялаштириш асосан тижорат банкларининг Бош банклари томонидан амалга оширилаётганлиги билан изоҳланади.

2.1.5-чизма

Тошкент шаҳрида ажратилган кредитларнинг жами кредит қўйилмаларидаги улуши

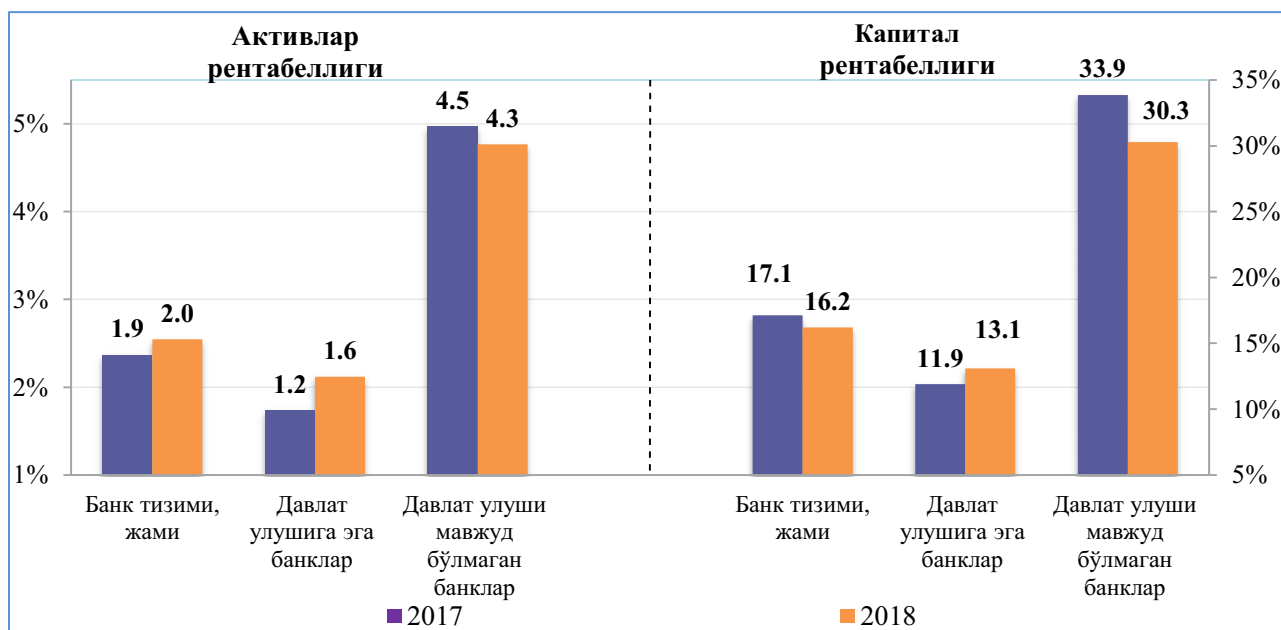

Активлар ва капитал рентабеллиги. 2018 йил якуни бўйича банк тизимида жами активлар рентабеллиги 2,0 фоизни, шундан давлат улушига эга тижорат банкларида 1,6 фоиз ва бошқа банкларда 4,3 фоизни ташкил этди.

Шунингдек, банк тизимининг капитал рентабеллиги кўрсаткичи 16,2 фоиз, шу жумладан давлат улушига эга тижорат банкларида 13,1 фоиз ва бошқа банкларда 30,3 фоиз даражасида шаклланди.

2.1.6-чизма

Активлар ва капитал рентабеллиги, фоизда

Банкларнинг молиявий самарадорлик коэффициентларини солиштириш натижалари давлат улушига эга ва бошқа тижорат банкларида молиявий бошқариш стратегиялари ўртасида сезиларли фарқлар мавжуд эканлигини кўрсатмоқда.

Бунда, давлат улушига эга тижорат банклари активлар ва капитал рентабеллиги кўрсаткичларининг нисбатан пастлиги мазкур банкларнинг асосан давлат аҳамиятига эга бўлган паст маржали дастурларни молиялаштириш билан шуғулланиши ҳамда уларнинг фаолиятида даромадлилиги юқори бўлган тижорат кредитларининг ва чакана банк хизматлари улушининг паст даражада сақланиб қолаётганлиги билан изоҳланади.

2.2. Тижорат банкларининг иқтисодиётни кредитлаш бўйича фаолияти

Тижорат банклари томонидан иқтисодиётнинг реал секторига ажратилаётган кредитлар асосий қисмининг ишлаб чиқариш қувватларини янгилаш ва кенгайтириш, янги ишлаб чиқариш корхоналари ва хизмат кўрсатиш объектларини қуриш ҳамда уларни инновацион ва энергияни тежайдиган замонавий ускуна ва технологиялар билан жиҳозлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш мақсадлари учун йўналтирилаётганлиги республикамиз иқтисодий салоҳиятининг жадал ошиб боришини таъминлашда муҳим омиллардан бири ҳисобланади.

Инвестиция жараёнларида банкларнинг иштироки. Ўтган 2018 йил давомида тижорат банклари томонидан иқтисодиёт реал сектори корхоналарини модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш ҳамда ишлаб чиқаришни диверсификациялашга доир инвестиция лойиҳаларини молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадлари учун 38,8 трлн. сўм ёки 2017 йилга нисбатан 2,4 баробарга кўп инвестицион кредитлар ажратилди.

Тармоқлар кесимида қаралганда жами ажратилган инвестицион кредитларнинг 18,3 трлн. сўми (47 фоизи) саноат соҳасига, 4,9 трлн. сўми (13 фоизи) қишлоқ хўжалиги соҳасига, 4,8 трлн. сўми (12 фоизи) транспорт ва коммуникация соҳасига, 2,6 трлн. сўми (7 фоизи) қурилиш соҳасига, 1,7 трлн. сўми (4 фоизи) хизмат кўрсатиш соҳасига ва 6,5 трлн. сўми (17 фоизи) бошқа соҳаларга йўналтирилган.

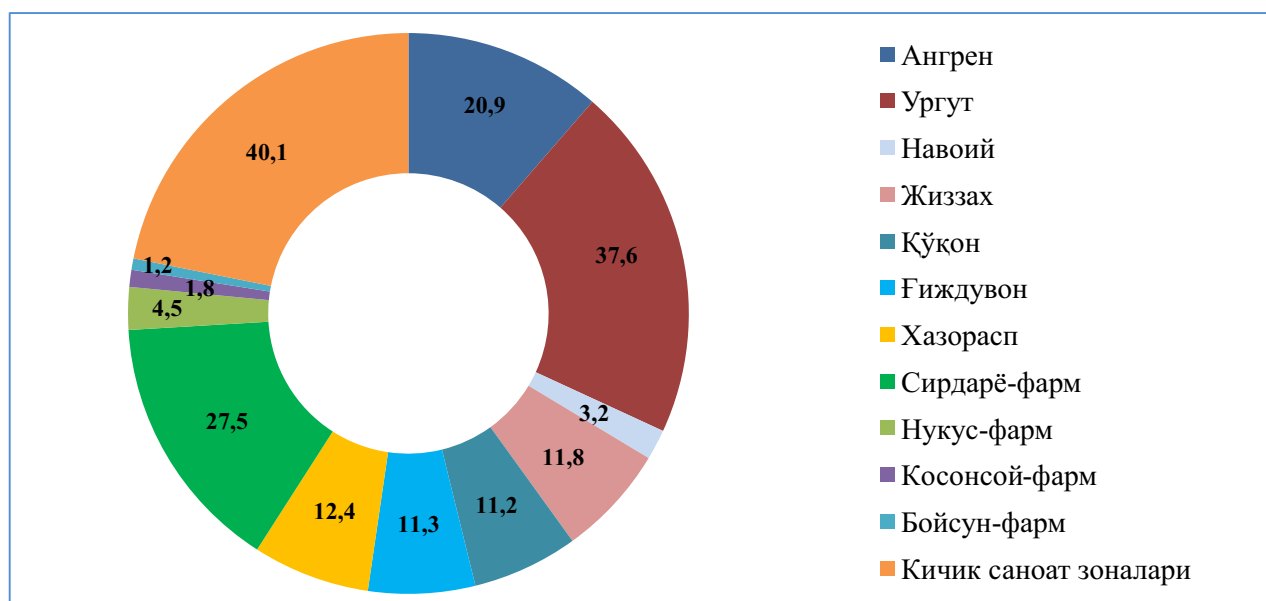
Хусусан, ҳисобот йилида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 26 декабрдаги ПҚ-2698-сонли “2017-2019 йилларда тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича истиқболли лойиҳаларни амалга оширишни давом эттиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори ижросини таъминлаш мақсадида банклар томонидан рақобатбардош, импорт ўрнини

босувчи ва экспортга мўлжалланган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришга қаратилган инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришга 5,3 трлн. сўм миқдорида кредитлар ажратилди.

Шунингдек, ҳудудларда замонавий технологияларга асосланган янги ишлаб чиқариш корхоналарини ташкил этиш жараёнига хорижий ва маҳаллий инвестицияларни жалб қилиш, ҳудудларнинг ишлаб чиқариш ва ресурс салоҳиятидан самарали фойдаланиш мақсадида ташкил этилган эркин иқтисодий зоналар ҳамда кичик саноат зоналаридаги 190 дан ортиқ лойиҳаларни (2017 йилда 40 та лойиҳа молиялаштирилган) молиялаштириш учун тижорат банклари томонидан 183,4 млн. АҚШ доллари эквиваленти миқдоридаги ёки 2017 йилга нисбатан қарийб 1,5 баробар кўп кредитлар ажратилди.

2.2.1-чизма

Эркин иқтисодий зоналар ҳамда кичик саноат зоналари кесимида инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш учун 2018 йилда ажратилган кредитлар миқдори, млн. АҚШ долларида

Бундан ташқари, республикада мактабгача таълим муассасалари тармоғини кенгайтириш мақсадида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 апрелдаги ПҚ-3651-сонли “Мактабгача таълим тизимини янада рағбатлантириш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан давлат-хусусий шерикчилиги бўйича тузилган 950 та битимлар доирасида лойиҳаларни молиялаштириш учун тижорат банклари томонидан Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш давлат дастурларини молиялаштириш жамғармасидан жалб қилинган маблағлар ҳисобидан 508 та лойиҳаларни молиялаштириш учун жами 580,2 млрд. сўмлик кредитлар ажратилди.

Кичик бизнес ва тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлаш борасида амалга оширилган ишлар. Тижорат банклари томонидан 2018 йил давомида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг тегишли қарори ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон ва қарорлари талаблари доирасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлаш борасида салмоқли ишлар амалга оширилди.

Бу борада асосий эътибор, кичик бизнес субъектларига узоқ муддатли ва имтиёзли кредитлар ажратишни кенгайтириш орқали аҳолини, шу жумладан ёшлар ва хотин-қизларни тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб қилиш борасидаги ишларни кучайтириш, бандликка кўмаклашиш ва уларнинг турмуш фаровонлигини оширишга қаратилди.

Натижада, 2018 йил давомида тижорат банклари томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига барча молиялаш манбалари ҳисобидан ажратилган кредитлар 30,6 трлн. сўмни ташкил этиб, 2017 йилга нисбатан 1,6 баробарга ўсди.

2.2.1-жадвал

Тижорат банклари томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига барча молиялаштириш манбалари ҳисобидан ажратилган кредитлар динамикаси, млрд.сўм

Асосий йўналишлар	2017 йил	2018 йилда	Ўзгариши (фоизда)
Барча молиялаштириш манбалари ҳисобидан ажратилган кредитлар	19 564,7	30 648,9	57%
Ажратилган микрокредитлар	4 015,0	6 205,9	55%
Тадбиркор аёлларни қўллаб-қувватлашга	2 782,3	3 361,5	21%
Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришга	3 582,2	6 547,8	83%
Хорижий кредит линиялари ҳисобидан (млн. АҚШ доллари)	521,8	1 039,3	99%

Шу билан бирга, аҳолининг бандлигини таъминлаш ва оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган ижтимоий дастурлар доирасида тадбиркорлик субъектларига 2,1 трлн. сўм миқдорида, шу жумладан:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 июндаги ПҚ-3777-сонли ““Ҳар бир оила - тадбиркор” дастурини амалга ошириш тўғрисида”ги Қарори доирасида аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига **1,2 трлн. сўм**;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги ПФ-5242-сонли “Хунармандчиликни янада ривожлантириш ва хунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонига мувофиқ ҳудудларда хунармандчилик фаолиятини ривожлантириш учун **222,5 млрд. сўм**;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 апрелдаги ПҚ-3680-сонли “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарорига мувофиқ 112,6 млрд. сўм;

аҳоли бандлигини таъминлаш ҳамда тадбиркорлик соҳасини янада қўллаб-қувватлаш мақсадларига маҳаллий ҳокимликлар ҳузуридаги ҳудудий жамғармалар ҳисобидан жами 138 млрд. сўм миқдорида имтиёзли кредитлар ажратилди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июндаги ПФ-5466-сонли ““Yoshlar - kelajagimiz” Давлат дастури тўғрисида”ги Фармонига мувофиқ “*Yoshlar -kelajagimiz*” жамғармаси маблағлари ҳисобидан 408,8 млрд. сўм миқдорида имтиёзли кредитлар ёшларнинг бизнес ташаббуслари, стартаплари, ғоялари ва лойиҳаларини амалга ошириш учун йўналтирилди.

Натижада, ишлаб чиқариш соҳасида 185 млрд. сўмлик 1 430 та лойиҳа, хизмат кўрсатиш соҳасида 132,1 млрд. сўмлик 1 021 та лойиҳа, қишлоқ хўжалиги соҳасида 91,7 млрд. сўмлик 710 та лойиҳа банк кредитлари ҳисобидан амалга оширилди ҳамда мазкур кредитлар ҳисобидан ҳудудларда жами 20 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди.

Хотин-қизлар ўртасида бандликка кўмаклашиш ва тадбиркорликни ривожлантириш, айниқса, қишлоқ жойлардаги ёш қизларни оилавий ва хусусий тадбиркорликка, хунармандчиликка кенг жалб қилиш мақсадида тадбиркорлик билан шуғулланиш истагини билдирган аёлларга ажратилган банк кредитлари ҳажми 2018 йил якуни бўйича 2017 йилга нисбатан 1,2 баробарга ошган ҳолда 3,4 трлн. сўмни ташкил этди.

Ҳисобот йилида тижорат банклари томонидан кичик бизнес субъектларининг инвестицион лойиҳаларини молиялаштириш мақсадида халқаро молия институтлари ва чет эл банкларининг кредит линияларини жалб қилиш борасидаги ишлар давом эттирилди.

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига ушбу мақсадда тижорат банклари томонидан 30 дан зиёд чет эл банклари ва халқаро молия институтлари билан уларнинг кредит линияларини жалб этиш бўйича ҳамкорлик ўрнатилган бўлиб, биргина 2018 йил давомида кичик бизнес субъектларига хорижий кредит линиялари ҳисобидан 1,3 млрд. АҚШ доллари миқдорида ёки 2017 йилга нисбатан 3 баробар кўп кредитлар ажратилди.

Худудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича қабул қилинган дастурлар доирасида ажратилган кредитлар. 2018 йил давомида 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури ҳамда худудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурлари доирасида тижорат банклари томонидан **3,7 мингдан** ортиқ лойиҳаларни молиялаштириш учун **28,2 трлн. сўм** миқдорида ёки 2017 йилга нисбатан қарийб 4 баробар кўп кредит маблағлари ажратилди. Шундан:

саноат соҳасидаги 1 477 та лойиҳага 20,7 трлн. сўм;

хизмат кўрсатиш соҳасидаги 1 225 та лойиҳага 2,5 трлн. сўм;

қишлоқ хўжалиги соҳасидаги 1 043 та лойиҳага 5 трлн. сўм миқдорида кредит маблағлари ажратилган.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги туманларга қилган ташрифлари давомида қабул қилинган дастурлар доирасида, 2018 йилда ишга туширилиши белгиланган 2,1 мингдан ортиқ лойиҳага 10,4 трлн. сўм, 2019-2021 йилларда ишга туширилиши белгиланган 1,2 мингдан ортиқ лойиҳага 13,9 трлн. сўм кредит маблағлари йўналтирилди.

Тижорат банкларининг 14,1 трлн. сўм миқдоридаги кредитлари ҳисобига молиялаштирилган 2,6 мингдан ортиқ лойиҳалар 2018 йилда ўз фаолиятини бошлади.

Шунингдек, худудларда уй-жойга бўлган талаб-эҳтиёжни қондириш, уй-жой қурилиши ҳамда ипотека кредитларини бериш кўламини кенгайтириш чора-тадбирлари доирасида:

қишлоқ жойларда янгиланган намунавий лойиҳалар бўйича арзон уй-жойлар қуриш учун 1,9 трлн. сўм;

шаҳарларда кўп квартирали уй-жойларни қуриш учун 4,6 трлн. сўм;

кўп квартирали уй-жойларни жорий ва капитал таъмирлаш, куз-қиш мавсумига барқарор тайёрлаш мақсадида хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатларига 628,3 млрд. сўм миқдорида кредитлар ажратилди.

2.3. Банк тизими инфратузилмаси

2019 йил 1 январь ҳолатига тижорат банклари таркибидаги филиаллар сони 876 тани, мини-банклар сони 1 151 тани, банкдан ташқари операцион кассалар сони 2 150 тани, валюта айирбошлаш шахобчалари сони 956 тани,

халқаро пул ўтказмалари шахобчалари 1 129 тани ҳамда сайёр кассалар сони 2 152 тани ташкил этди. Бунда, 2018 йил давомида тижорат банклари таркибидаги филиаллар ва мини-банклар умумий сони 185 тага ошиб, 2027 тага етди.

Шу билан бирга, республикада ҳозирги кунда 92 та нобанк кредит ташкилотлари, шу жумладан 37 та микрокредит ташкилотлари ҳамда 55 та ломбардлар фаолият кўрсатмоқда.

2.3.1. Кредит ахбороти давлат реестри ва Кредит бюроси фаолияти

Бугунги кунда республикада “Кредит ахбороти алмашинуви тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ кредит ахбороти алмашинуви тизими ташкил этилган бўлиб, мазкур тизим “Кредит-ахборот таҳлилий маркази “Кредит бюроси”” МЧЖ ва Марказий банкнинг Кредит ахборотининг давлат реестрини ўз ичига олади.

Хусусан, Марказий банкнинг **Кредит ахборотининг давлат реестри**да республикада банк тизимида тузилаётган барча кредит битимлари ва ушбу битимлар бўйича амалга оширилаётган амалиётлар тўғрисидаги маълумотлар юритилмоқда.

2018 йил давомида аҳолига ва реал сектор корхоналарига, шу жумладан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига ажратилган кредитлар ҳажмининг сезиларли даражада ўсиши натижасида Кредит ахборотининг давлат реестри маълумотлар базасига киритилган жами кредит битимлари сони (тўлиқ ижро этилган кредит битимлари билан бирга) йил бошига нисбатан 1,3 баробарга ёки 1 млн. 112 мингтага ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 4 млн. 653 мингтани ташкил этди.

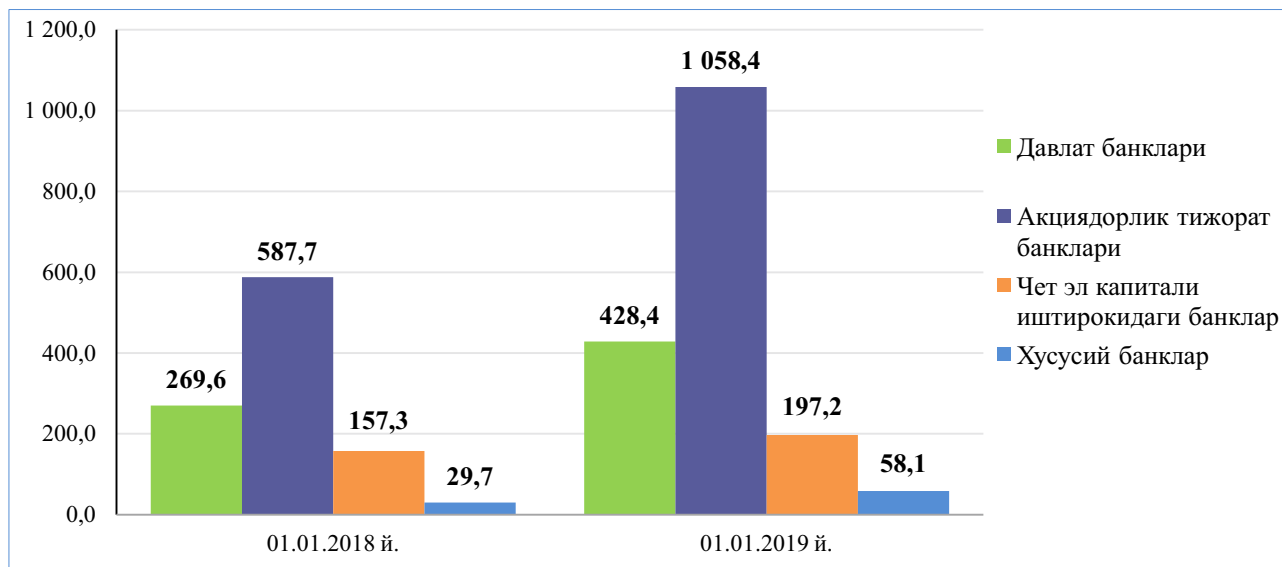
Ўз навбатида, маълумотлар базасига киритилганлар сони ҳам 2018 йил давомида 1,3 баробарга ёки 626 мингтага ўсиб, 2 млн. 669 мингтага етди. Шундан 2 млн. 156 мингтасини (80 фоизини) жисмоний шахслар, 19 мингдан ортиғини (11,8 фоизини) юридик шахслар ва қарийб 194 мингтасини (7,8 фоизини) яқка тартибдаги тадбиркорлар ташкил этади.

Ҳисобот йилида кредитдан фойдаланувчилар умумий сони асосан жисмоний шахслар ҳисобига ошган бўлиб, кредит олган аҳоли сони қарийб 576,1 мингтага (маълумотлар базасига киритилган кредитдан фойдаланувчилар сони жами ўсишининг 92 фоизи) ёки 36,5 фоизга ўсган. Мазкур ҳолат, асосан 2018 йил давомида аҳолининг бандлигини таъминлаш, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш, хотин-қизлар ва ёшлар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар доирасида ажратилган кредитлар, шунингдек истеъмол кредитлари ҳажмининг ошиши билан изоҳланади.

2018 йил бошида амалдаги, яъни кредит бўйича мажбуриятлар мавжуд бўлган кредит битимлари сони 1 млн. 44,3 мингтани, қарздорлар сони эса 1 млн. 32,7 мингтани ташкил қилган бўлса, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига амалдаги кредит битимлари сони 1 млн. 742,2 мингтани (йил бошига нисбатан ўсиш – 66,8 фоиз), қарздорлар сони эса 1 млн. 540,8 мингтани (йил бошига нисбатан ўсиш – 49,2 фоиз) ташкил этади.

2.3.1.1-чизма

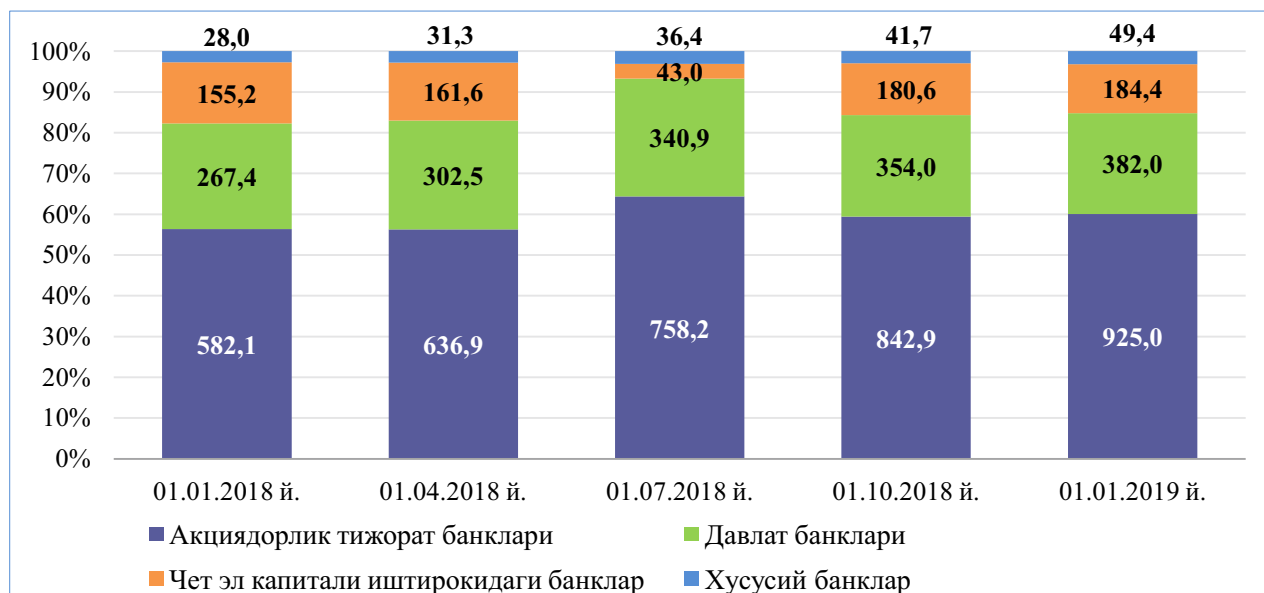
Кредит битимлари сони, *мингда*

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига Кредит ахборотининг давлат реестри маълумотлар базасига киритилган жами кредит битимларининг қарийб 61 фоизи акциядорлик-тижорат банклари, 24,6 фоизи давлат банклари, 11,3 фоизи чет эл капитали иштирокидаги банклар ва 3,3 фоизи хусусий банклар ҳиссасига тўғри келади.

2.3.1.2-чизма

Амалдаги қарздорлар сони, *мингда*

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига Кредит ахборотининг давлат реестридаги амалдаги қарздорларнинг 925 мингтаси акциядорлик тижорат банклари, 382 мингтаси давлат банклари, 184,4 мингтаси чет эл капитали иштирокидаги банклар ва 49,4 мингтаси хусусий банклар миқдорлари ҳиссасига тўғри келади.

2018 йил давомида Кредит ахборотининг давлат реестридаги маълумотларнинг ҳаққонийлигини таъминлаш, шунингдек кредит ахборотини етказиб берувчилар томонидан тақдим этилаётган ахборотлар сифатини ошириш мақсадида бир қатор тадбирлар амалга оширилди.

Хусусан, Кредит ахборотининг давлат реестри электрон базасидаги маълумотларнинг баланс кўрсаткичлари билан мувофиқлигини таъминлаш ва кредитларга оид ахборотларнинг сифатини яхшилаш орқали банк назорати самарадорлигини янада ошириш мақсадида реестрдаги жисмоний шахсларга оид 480,4 мингта, юридик шахсларга оид 160,4 мингта ахборотлар янгиланди.

Шунингдек, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш ва ёшлар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар доирасида ажратилаётган кредитлар, микроқарзлар ҳамда реал вақт режимида ажратилаётган янги инновацион кредит маҳсулотларини куннинг исталган вақтида реестр маълумотлар базасида рўйхатдан ўтказиш имконияти яратилди.

Кредит ахборотининг давлат реестри базасидаги маълумотлардан Марказий банкнинг банк назорати функцияларини бажаришда, шу жумладан дистанцион (масофадан) тарзда банкларнинг кредит портфелидаги хатарларни баҳолашда кенг фойдаланилмоқда. Мазкур маълумотлар базаси тижорат банкларининг кредит портфелидаги хатарларни масофадан туриб аниқлаш, таҳлил қилиш ва уларнинг олдини олишга қаратилган пруденциал назоратни амалга оширишда катта аҳамият касб этмоқда.

Кредит ахборотининг давлат реестри фаолиятини такомиллаштириш ва ундаги маълумотлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида 2018 йилнинг апрель-май ойларида Жаҳон банкининг техник кўмаги доирасида Халқаро молия корпорацияси экспертлари томонидан банк тизимида кредит ахбороти алмашинуви ва реестрнинг ички инфратузилмаси диагностика қилинди.

Халқаро молия корпорациясининг тавсиялари ва Кредит ахборотининг давлат реестри маълумотлар базаси бўйича ўтказилган инвентаризация натижаларидан келиб чиқиб, Марказий банк томонидан 2018 йил 26 сентябрда Кредит ахборотининг давлат реестри фаолиятини такомиллаштириш ва кредит ахборотидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича “Йўл харитаси” тасдиқланди.

Мазкур “Йўл харитаси”га мувофиқ Кредит ахборотининг давлат реестри ахборотлар базаси ҳамда дастурий мажмуасини тўлиқ модернизация қилиш, уни Марказий банкнинг барча таркибий бўлинмалари учун кредит ахбороти бўйича ягона манбага айлантириш ҳамда йиғилаётган маълумотлар таркибини оптималлаштириш бўйича тегишли ишлар олиб борилмоқда.

Ўз навбатида, 2018 йилда республикамиздаги кредит ахбороти алмашинуви тизимининг кейинги муҳим субъекти – **“Кредит-ахборот таҳлилий маркази” кредит бюроси** МЧЖ бўйича ҳам асосий кўрсаткичлар сезиларли даражада ошган.

Бугунги кунда, мазкур Кредит бюроси кредит ахборотлари субъектлари бўлган юридик ва жисмоний шахсларнинг кредит тарихларини шакллантириш учун зарур бўлган маълумотлар базасини шакллантириш ва ахборотни таҳлил қилиш, кредит ахбороти субъектларининг молиявий фаолиятини таҳлил қилиш ва уларнинг рейтингини баҳолаш тизимини шакллантириш ҳамда шу каби бошқа вазифалар билан шуғулланмоқда.

Хусусан, Кредит бюронинг маълумотлар базасига киритилган жами кредит битимлари сони (тўлиқ ижро этилган кредит битимлари билан бирга) йил бошига нисбатан қарийб 17,7 фоизга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 4 млн. 431 мингтани ташкил қилган.

Кредит бюронинг маълумотлар базасига киритилган кредит ахбороти субъектлари сони 2018 йил давомида 11,5 фоизга ўсиб, 9 млн. 821 мингтага етган, шундан 685,6 мингтаси (7 фоизи) юридик шахслар ва 9 млн. 135 мингтаси (93 фоизи) жисмоний шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорлар ҳисобига тўғри келади.

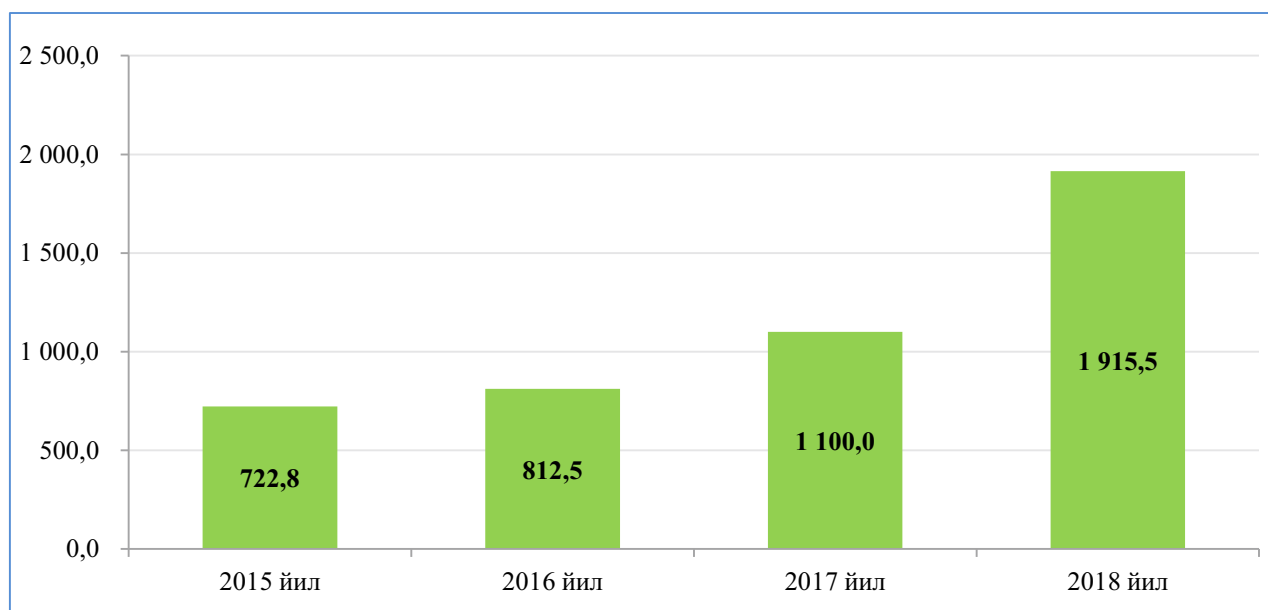
2.3.1.1-жадвал

Кредит бюро базасидаги юридик ва жисмоний шахслар сони, мингда

Сана	Юридик шахслар	Жисмоний шахслар	Жами
01-янв-14	839	2 778,8	3 617,8
01-янв-15	876,8	2 918	3 794,5
01-янв-16	1 415	4 164	5 578,9
01-янв-17	589,8	7 642	8 231,8
01-янв-18	620,9	8 189,7	8 810,6
01-янв-19	685,6	9 135,29	9 820,9

Шунингдек, ҳисобот йилида Кредит бюрога кредит ташкилотларидан келиб тушган сўровлар сони 2017 йилга нисбатан 814,5 мингтага ёки 74 фоизга ошиб, 1 млн. 915 мингтани ташкил этди.

2.3.1.3-чизма

Кредит бюрога берилган сўровлар сони, мингда

Таъкидлаш жоизки, Марказий банкнинг Кредит ахборотининг давлат реестри ҳамда “Кредит-ахборот таҳлилий маркази” кредит бюроси” МЧЖ маълумотлар базасидаги кредит битимлари бўйича мажбуриятларнинг бажарилиши ҳақидаги маълумотлар, кредит ахбороти субъектларининг молиявий ҳолатини, тўлов қобилиятини ва интизомини аниқлашга кўмаклашувчи бошқа ахборотлар банк соҳасидаги хавф-хатарларни бошқариш, кредит бериш тартибларини такомиллаштириш ва кредит бозорида рақобатни оширишда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўз навбатида, республикада кредит ахбороти алмашинуви тизимини ташкил этиш борасида амалга оширилган ишлар халқаро ташкилотлар томонидан юқори баҳоланмоқда. Хусусан, Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорациясининг тадбиркорлик шарт-шароитларини юритиш бўйича “*Бизнесни юритиш – 2018*” ҳисоботида кўра, “*Кредит ахбороти алмашинуви индекси*” бўйича Ўзбекистон Республикаси банк тизими кетма-кет еттинчи йил мавжуд 8 балл тизимида 7 балл билан баҳоланган.

2.3.2. Гаров реестри фаолияти

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳузуридаги “Гаров реестри” давлат унитар корхонаси банк тизими инфратузилмасининг муҳим ташкил этувчиларидан бири бўлиб, унинг фаолияти гаров мол-мулки бўйича ҳолис ахборотлар базасини шакллантириш орқали кредиторлар манфаатларининг ишончли ҳимоя қилинишини таъминлашга ҳамда тадбиркорлик субъектларининг кредит олиш имкониятларини кенгайтиришга қаратилган.

2018 йил давомида Марказий банк томонидан “Гаров реестри” давлат унитар корхонаси фаолиятини такомиллаштириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди. Жумладан:

муурожаат этган ҳар бир юридик ёки жисмоний шахс билан тузиладиган шартнома асосида ёзув киритиш учун гаров реестрига кириш, шунингдек ундан реал вақт режимида Интернет ахборот тармоғи орқали фойдаланиш;

гаров реестридаги ахборотни қарздор – солиқ тўловчининг идентификация рақами, ёзувнинг ягона рўйхатдан ўтказиш рақами бўйича излаш имкониятлари яратилди.

Шунингдек, юридик ва жисмоний шахсларга гаров реестридан фойдаланиш бўйича маслаҳат хизматлари кўрсатиб борилмоқда.

Бугунги кунда барча тижорат банклари, микрокредит ташкилотлари, ломбардлар ҳамда давлат божхона ва солиқ органлари гаров реестрида ўзининг шахсий кабинетларига эга. Шунингдек, корхоналар ва ташкилотлар ҳамда жисмоний шахслар ҳам гаров реестри хизматларидан фаол фойдаланиб келмоқда.

Жумладан, 2018 йилда гаров реестрида 47 та фойдаланувчи рўйхатдан ўтказилган бўлиб, 2019 йил 1 январь ҳолатига гаров реестри фойдаланувчилари сони жами 218 тага етди.

Шунингдек, 2019 йил 1 январь ҳолатига гаров реестрига киритилган ёзувлар сони 411 мингтадан ошган ҳамда мавжуд ёзувларга 421 мингдан ортиқ ўзгартиришлар киритилиб, 253 мингдан ортиқ ёзувлар гаров реестридан чиқарилган. Гаров реестрига киритилган ёзувларнинг 94,8 фоизи тижорат банклари томонидан ва 5,1 фоизи микрокредит ташкилотлари томонидан киритилган.

Ўз навбатида, фойдаланувчиларга ёзувлар бўйича гаров реестридан 4,7 мингга яқин кўчирмалар тақдим этилган.

Шу билан бирга, фойдаланувчиларга қулайликлар яратиш мақсадида 2018 йилда жисмоний шахслар учун гаров реестрида “Биллинг” тизими жорий қилинди ҳамда гаров реестри сайтининг мобил версияси яратилди.

Гаров реестри хизматларидан фойдаланиш тарифларини арзонлаштириш мақсадида гаров реестрига ёзув киритилганлиги учун жисмоний ва юридик шахслардан ундириладиган тўлов миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма фоизидан ўн фоизигача, гаров реестридан кўчирмалар берилганлиги учун жисмоний ва юридик шахслардан ундириладиган тўлов миқдори эса энг кам ойлик иш ҳақининг ўн фоизидан беш фоизигача пасайтирилди.

Амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида, 2018 йилда Гаров реестри хизматларидан фойдаланиш кўлами сезиларли даражада ошди. Жумладан, фойдаланувчилар томонидан гаров мулкига бўлган ҳуқуқлари тўғрисида гаров реестрига киритилган янги ёзувлар сони 2017 йилга нисбатан 85 фоизга кўпайиб, 191,5 мингтани ташкил этди.

2.3.3. Аҳоли омонатларини кафолатлаш тизими

Республикамизда аҳолининг тижорат банкларидаги омонатларини кафолатлаш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 19 сентябрдаги 326-сонли “Фуқароларнинг банклардаги омонатларини ҳимоялаш кафолатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан ташкил этилган Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш жамғармаси томонидан 2002 йилдан буён амалга ошириб келинмоқда.

2019 йил 1 январь ҳолатига кўра, Жамғарма реестрида ҳисобда турган банклар сони 27 тани ташкил этган бўлиб, аъзо банклар реестри Жамғарма томонидан мунтазам равишда матбуотда эълон қилиб борилмоқда.

Жамғарманинг ҳисобот йили давомидаги фаолияти Жамғарма кузатув кенгашининг 2018 йил учун тасдиқланган прогноз кўрсаткичларига асосан амалга ошириб борилди.

2018 йилда Жамғармага аъзо тижорат банклари томонидан 101,8 млрд. сўм миқдоридан календарь бадаллар ўтказилган бўлиб, Жамғармага ўтказилган жами календарь бадаллар ҳажми 2019 йил 1 январь ҳолатида 515,4 млрд. сўмни ташкил этди.

Тижорат банкларининг омонатларни кафолатлаш билан боғлиқ харажатларини камайтириш мақсадида Жамғарма кузатув кенгашининг 2018 йил 16 апрелдаги қарори билан Жамғармага ўтказиладиган календарь бадаллар ставкаси 2018 йилнинг иккинчи чорагидан бошлаб банкдаги кафолатланиши лозим бўлган фуқаролар омонатлари миқдорининг 0,5 фоизидан 0,25 фоизигача пасайтирилди.

Шунингдек, “Фуқароларнинг банклардаги омонатларини ҳимоялаш кафолатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига асосан банклар томонидан Жамғармага ўтказиладиган календарь бадаллар банкдаги омонатлар қолдиғининг 5 фоизига етганда бадал ўтказиш тўхтатилиши белгиланган бўлиб, 2018 йил якунига кўра республикадаги жами 9 та банк (Ўзсаноатқурилишбанк, Асака банк, Ипотека банк, Агробанк, Қишлоқ қурилиш банк, Микрокредитбанк, Ҳамкорбанк, Капиталбанк ва Ziraat Bank Uzbekistan) ушбу меъёр (имтиёз)лар даражасига етган.

2018 йил мобайнида Жамғарманинг инвестицион фаолияти 2018 йилга мўлжалланган асосий прогноз кўрсаткичларига ҳамда Кузатув кенгаши томонидан 2018 йил 10 апрелда тасдиқланган “*Фуқароларнинг банклардаги омонатларини кафолатлаш жамғармасининг вақтинча бўш маблағларини активларга жойлаштириши*” Мезонига мувофиқ олиб борилди.

Жамғармада мавжуд маблағларнинг инвестиция мақсадларига йўналтирилиши ва олинган даромадларнинг қайта инвестиция қилиниши натижасида Жамғарманинг жами маблағлари 2018 йилнинг бошига нисбатан 171,4 млрд. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 761,8 млрд. сўмни ташкил қилди.

Ушбу маблағлар тўлиғича тижорат банкларининг, яъни Қишлоқ қурилиш банк (175,5 млрд. сўм), Асака банк (165,4 млрд. сўм), Агробанк (111,4 млрд. сўм), Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки (110 млрд. сўм), Микрокредитбанк (85,6 млрд. сўм), Asia Alliance Bank (48,6 млрд. сўм), Алоқабанк (30 млрд. сўм) ва бошқа банкларнинг муддатли депозит ҳамда депозит сертификатларига йўналтирилган.

2018 йилда Жамғарма томонидан тижорат банкларининг муддатли депозит ҳамда депозит сертификатларига жойлаштирилган қўйилмалар ҳисобидан 71,6 млрд. сўм даромад олинган бўлиб, мазкур кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 25,7 млрд. сўмга ошган.

2.4. Нобанк кредит ташкилотлари фаолияти кўрсаткичлари

2018 йил давомида нобанк кредит ташкилотлари умумий сони 16 тага кўпайиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 92 тага етди.

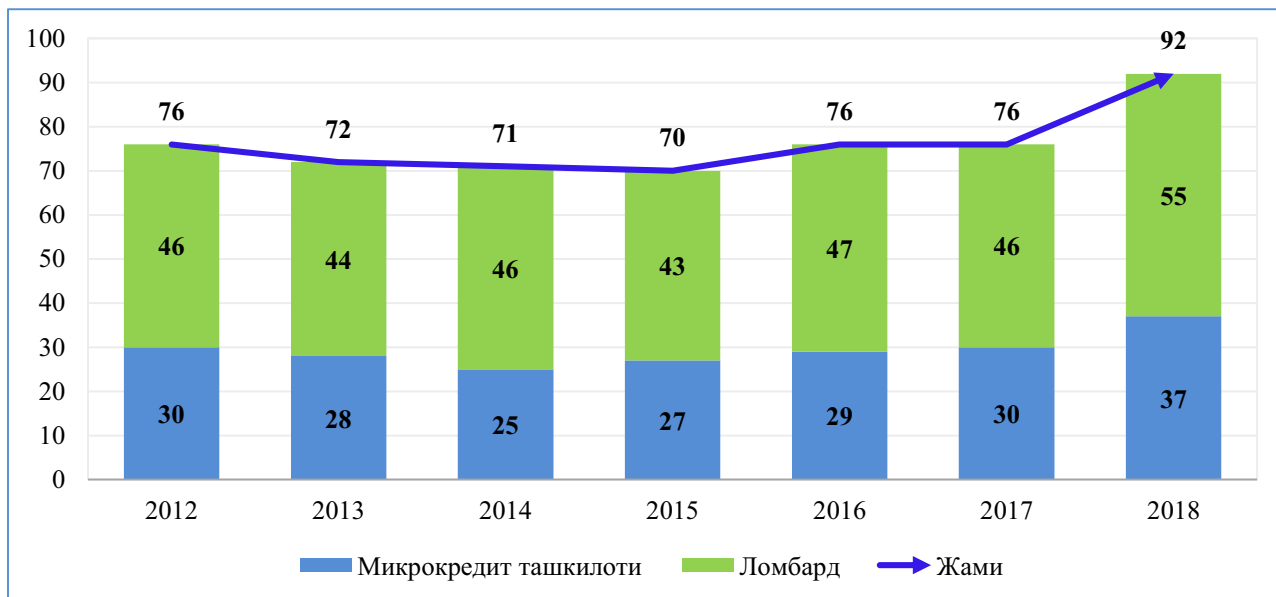
Жумладан, микрокредит ташкилотлари сони ҳисобот йили давомида 30 тадан 37 тагача ошган бўлса, ломбардлар умумий сони 46 тадан 55 тагача кўпайган.

Республика ҳудудлари бўйича жойлашуви бўйича қаралганда, нобанк кредит ташкилотларининг асосий қисми, яъни 43 таси (47 фоизи) Тошкент шаҳрида жойлашган.

Шунингдек, Тошкент вилоятида 10 та, Фарғона вилоятида 9 та, Бухоро вилоятида 8 та, Андижон вилоятида 6 та, Наманган вилоятида 3 та, Жиззах, Самарқанд, Сурхондарё, Сирдарё ва Хоразм вилоятларида 2 тадан ҳамда қолган ҳудудларда 1 тадан нобанк кредит ташкилотлари фаолият юритмоқда.

2.4.1-чизма

Нобанк кредит ташкилотлари сони

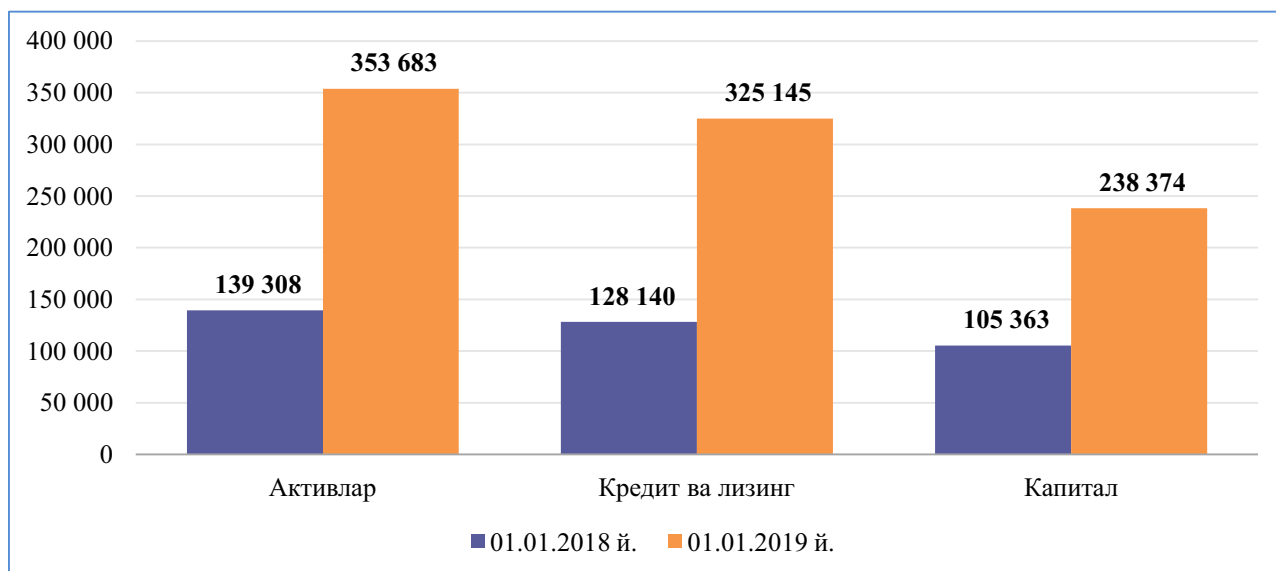

Ҳисобот йилида нобанк кредит ташкилотлари сонининг кўпайиши билан бир қаторда, уларнинг фаолият кўрсаткичларининг сезиларли даражада ошиши кузатилди. Хусусан, 2018 йилда микрокредит ташкилотларнинг умумий капитали 2,3 баробарга ёки 133 млрд. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 238 млрд. сўмни ташкил этди.

Ўз навбатида, микрокредит ташкилотларининг активлари умумий ҳажми 2,5 баробарга ёки 214 млрд. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 354 млрд. сўмга етди. Бунда, микроқарз, микрокредит ва микролизинг хизматлари бўйича мижозларнинг қарз мажбуриятлари қолдиғи 2,5 баробарга ёки 197 млрд. сўмга ошиб, 325 млрд. сўмни ташкил этди.

2.4.2-чизма

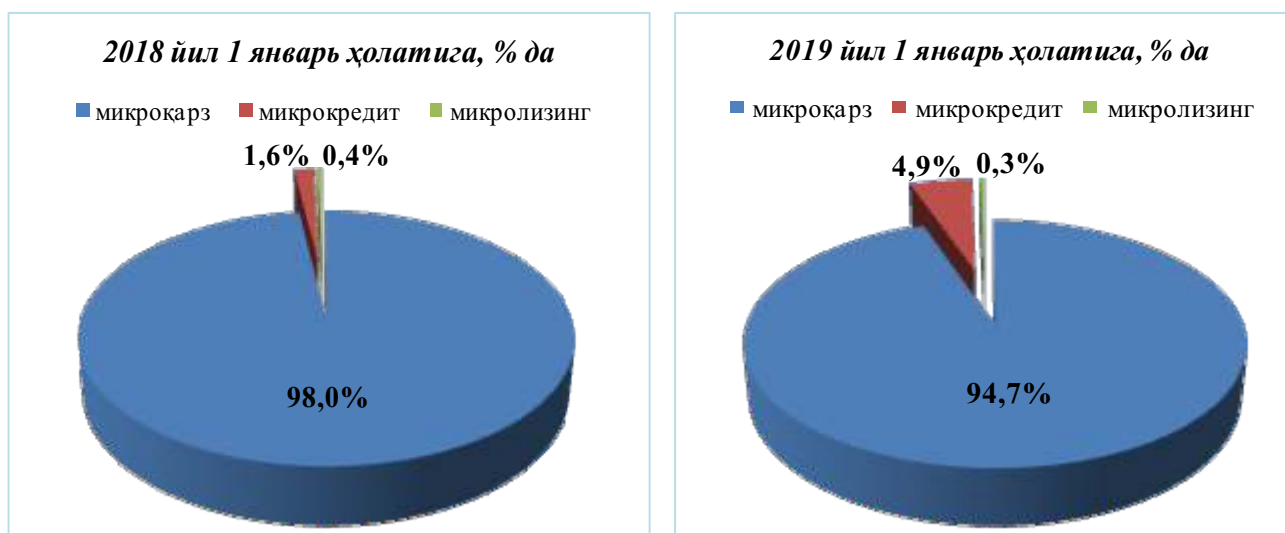
Микрокредит ташкилотларининг асосий молиявий кўрсаткичлари, млн. сўмда

2018 йилда микрокредит ташкилотларининг микромолиявий хизматлари таркибида микроқарзлар қарийб 2,5 баробарга ёки 183 млрд. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига ушбу хизматлар бўйича мижозларнинг мажбуриятлари қолдиғи 308 млрд. сўмни (жами активларнинг қарийб 95 фоизини) ташкил этади.

2.4.3-чизма

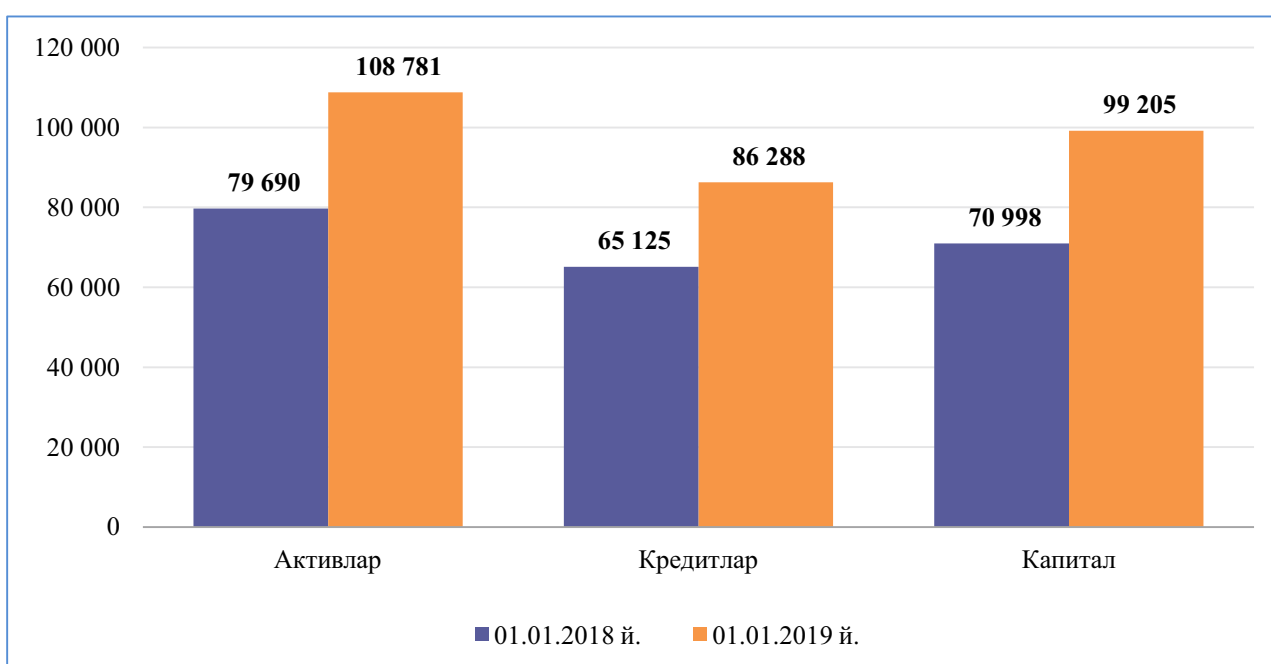
Микромолиявий хизматлар таркиби, фоизда

Шунингдек, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига жами ажратилган микроқарз, микрокредит ва микролизинг бўйича мижозлар мажбуриятлари қолдиғининг қарийб 99 фоизи жисмоний шахслар ҳиссасига тўғри келади.

2.4.4-чизма

Ломбардлар асосий кўрсаткичлари, млн. сўмда

Ўз навбатида, ҳисобот йили давомида ломбардларнинг жами капитали 40 фоизга ёки 28 млрд. сўмга ошиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 99 млрд. сўмни ташкил этди. Ломбардларнинг жами активлари эса 37 фоизга ёки 29 млрд. сўмга ошиб, 109 млрд. сўмни ташкил этган бўлса, улар томонидан ажратилган кредитлар қолдиғи 33 фоизга ёки 21 млрд. сўмга ошиб, 86 млрд. сўмни ташкил этди.

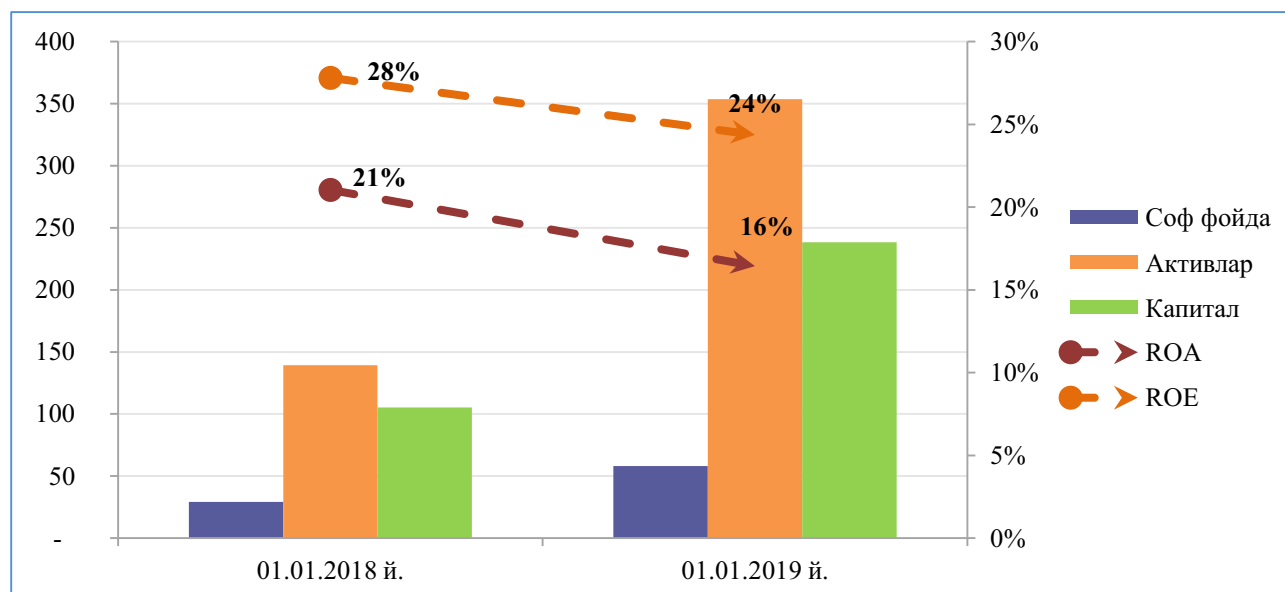
Ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 мартдаги ПҚ-3620-сонли “Банк хизматлари оммабоплигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори талабларига мувофиқ нобанк кредит ташкилотларининг кредитлаш фаолиятини тартибга солиш, шу жумладан миқдорлардан асосиз ортиқча тўловлар ундирилишининг олдини олиш борасида муайян ишлар амалга оширилди.

Тижорат банкларида аҳолига микроқарзлар ажратишга руҳсат берилиши микромолиявий хизматлар бозорида рақобатни кучайтириб, микрокредит ташкилотлари ва ломбардларнинг фоиз ставкалари ва комисион тўловлари даражасини мўътадиллашувига сабаб бўлди. Жумладан, бунгача микрокредит ташкилотлари ва ломбардлар аҳолига микроқарзларни ўрта ҳисобда 60 фоизлик ставка бўйича ажратган бўлса, тижорат банклари томонидан 30-35 фоизлик ставка бўйича микроқарзлар бериш йўлга қўйилди.

Натижада, ҳисобот йили давомида микрокредит ташкилотлари активларининг рентабеллик даражаси 21 фоиздан 16 фоизгача, капиталининг рентабеллик даражаси эса 28 фоиздан 24 фоизгача пасайди.

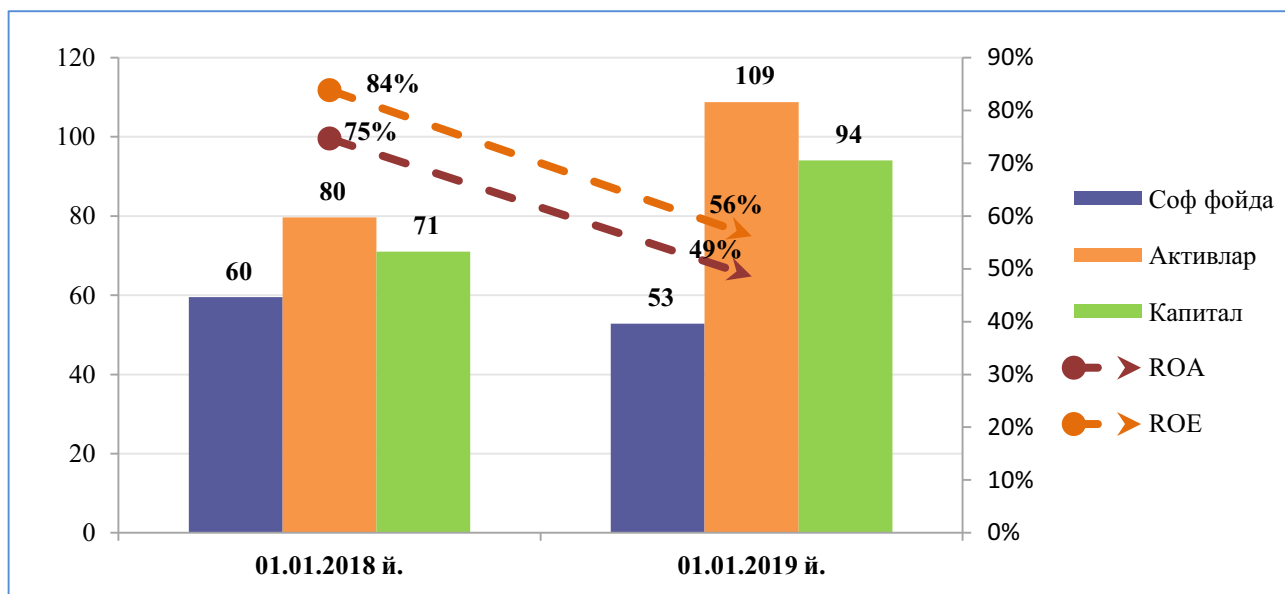
2.4.5-чизма

Микрокредит ташкилотлари активлар ва капитал рентабеллиги

2.4.6-чизма

Ломбардлар бўйича активлар ва капитал рентабеллиги

Ўз навбатида, 2018 йил давомида ломбардлар активларининг рентабеллик даражаси 75 фоиздан 49 фоизгача, капиталининг рентабеллик даражаси эса 84 фоиздан 56 фоизгача пасайди.

III. МАРКАЗИЙ БАНКНИНГ 2018 ЙИЛДАГИ ФАОЛИЯТИ

3.1. Пул-кредит сиёсати соҳасида амалга оширилган чора-тадбирлар

3.1.1. Пул-кредит сиёсатининг мақсади ва асосий тамойиллари

2018 йилда Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати инфляция даражасининг ўрта муддатли истиқболда барқарор пасайишини ва реал фоиз ставкалари ижобийлигини таъминлаш ҳамда иқтисодиётда инфляцион кутилмалар ўсишини олдини олиш мақсадлари доирасида амалга оширилди.

Пул-кредит сиёсатини юритишда, асосий эътибор, иқтисодиётда инфляцион жараёнларни жиловлаш орқали аҳолини инфляцион кутилмаларини пасайтириш ҳамда бизнес юритиш учун қулай муҳитни яратишга қаратилди.

Ушбу даврда қайта молиялаш ставкасининг оширилиши, пруденциал назорат чораларининг кучайтирилиши билан биргаликда кредитлаш шарт-шароитларининг қатъийлашишига ҳамда монетар омилларнинг инфляция даражасига таъсирини камайтиришга хизмат қилди.

Хусусан, ҳисобот йилида Марказий банк томонидан пул-кредит шароитларининг қатъийлаштирилиши, мажбурий захиралаш тартибининг ўзгартирилиши ва ликвидликни жалб қилиш операцияларининг жорий этилиши пул бозоридаги фоиз ставкаларининг Марказий банк қайта молиялаш ставкасига яқинроқ даражада шаклланишига хизмат қилди.

Марказий банк пул-кредит сиёсати инструментлари иқтисодиётдаги ликвидликнинг мавсумий ва даврий ўзгаришларни мувозанатлаштириш ҳамда ўсиш суръатларининг иқтисодий салоҳиятдан оғиб кетишининг олдини олиш учун мослашувчанлик билан қўлланилди.

Бу ўз навбатида, аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг жамғаришга бўлган фаоллигини қўллаб-қувватлашга хизмат қилиб, кредитлар ўсиш суръатларини иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш суръатларига мос равишда мўътадиллашувига хизмат этди.

2018 йил давомида ўрта муддатли истиқболда инфляцион таргетлашга ўтиш учун зарурий асосларни яратиш, самарали ва истиқболга йўналтирилган пул-кредит сиёсатини ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш борасида куйидаги тамойилларга асосланилди.

Пул-кредит сиёсатининг аниқ мақсадли йўналишларини белгилаб олиш

2018 йилда пул-кредит сиёсатининг мақсадли йўналишлари, пул-кредит сиёсатини ўрта муддатли истиқболда инфляцион таргетлаш режимига ўтишга тайёрлаш ва иқтисодиётда инфляция даражасини пасайтириш мақсадларини ўз ичига олувчи ўтиш давридаги режимга йўналтирилди.

Марказий банк ҳисобот даврида банклараро пул бозорини кенгайтириш, очик бозор операцияларини жорий этиш, шунингдек, тахлилий инструментлар ҳамда операцион механизмларни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий қилиш чора-тадбирлари бўйича мақсадларини очик эълон қилиш амалиётидан кенг фойдаланди.

Макроиктисодий таҳлил ва прогнозлаштириш тизимини жорий қилиш

Инфляцион таргетлаш режимининг энг муҳим тамойилларидан бири Марказий банкнинг макроиктисодий таҳлил ва прогнозлаштириш базасини мустаҳкамлаш ҳисобланади.

Бу борада, 2018 йилда Марказий банк томонидан аҳоли ва бизнес вакилларининг инфляцион кутилмаларини баҳолаб бориш ҳамда турли хил замонавий эконометрик моделлар асосида инфляцияни прогнозлаштириш амалиётлари жорий қилинди.

Шунингдек, илғор халқаро тажрибадан келиб чиқиб, Марказий банкнинг макроиктисодий таҳлил ва прогнолаштириш (FPAS) тизимини яратиш ва жорий қилиш мақсадида ҳисобот йилининг IV чорагида Европа тикланиш ва тараққиёт банки техник кўмаги доирасида катта тажрибага эга бўлган “OGRsearch” (Чехия) консалтинг компанияси жалб қилинди ва бугунги кунда мазкур йўналишдаги ишлар фаол олиб борилмоқда.

Самарали инструментлар тўплами

Инфляцион таргетлашга ўтишда амалдаги пул-кредит сиёсати инструментларини қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш, шунингдек, бозор тамойиллари асосида ишловчи янги инструментларни амалиётга жорий этиш учун зарурий пойдевор яратиш муҳим аҳамият касб этади. Бу инфляцияни маъмурий усуллар билан эмас, балки фақат бозор механизмлари орқали таргетлашга шароит ва имкон беради.

2018 йилда пул-кредит сиёсати инструментларини қўллаш механизмларини такомиллаштириш, келгуси даврларда фоиз инструментларидан кенг фойдаланиш учун зарурий асослар яратиб бориш бўйича чоралар кўрилди ҳамда уларнинг иқтисодиёт ички талабларига мослашувчан бўлишига асосий эътибор қаратилди.

Пул-кредит сиёсатининг барча трансмиссион каналларининг (фоиз канали, кредит канали, кутилмалар канали ва валюта канали) хусусиятлари ва таъсирлари амалий кўламлар ва натижалардан келиб чиққан ҳолда таҳлил қилинди ҳамда ўрганиб борилди.

Коммуникацион сиёсат

Коммуникацион сиёсат ўз ичига молиявий ва пул-кредит кўрсаткичлари бўйича маълумотларни доимий равишда эълон қилиб боришни, Марказий банк томонидан ўз мақсадларини ошқор этиб борилишини ва қабул қилинаётган қарорлар сабаблари юзасидан тушунтиришлар бериб борилишини қамраб олади.

2018 йилда коммуникацион сиёсатни юритишда асосий эътибор Марказий банкнинг пул-кредит сиёсати, банк ва тўлов тизимларини ривожлантириш ҳамда барқарорлигини таъминлаш соҳасида қабул қилаётган қарорлари моҳиятини бозор иштирокчиларига равшан ва осон тушуниладиган даражада етказиб беришга қаратилди.

Бунда доимий равишда шарҳлар, ҳисоботлар ҳамда маърузалар оммавий ахборот воситалари ва Марказий банк сайтида эълон қилиниб, Марказий банк Бошқаруви қарорлари бўйича пресс-релизлар чоп этиб борилди.

Шунингдек, Марказий банк мутахассислари кўплаб пресс-конференцияларда пул-кредит сиёсатининг бугунги ҳолати ҳамда амалга оширилаётган чора-тадбирлар юзасидан тушунтиришлар бериб бордилар. Пул-кредит сиёсати ҳолати, ҳар чоракда қайта молиялаш ставкасини қайта кўриб чиқиш бўйича Марказий банкнинг якуний қарорлари оммавий ахборот воситалари орқали батафсил ёритиб борилди.

Солиқ-бюджет ва пул-кредит сиёсатларини ўзаро мувофиқлаштириш

Пул-кредит ва солиқ-бюджет сиёсатларини мувофиқлаштириш (координация қилиш) инфляцион таргетлашга самарали ўтишнинг яна бир муҳим бўғини ҳисобланади.

Мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурлари давлат томонидан фаол молиялаштирилаётган даврда бюджет операцияларининг пул-кредит кўрсаткичлари шаклланишига ва умуман пул-кредит сиёсати самарадорлигига сезиларли даражада таъсир кўрсатишини инобатга олган ҳолда Марказий банк Молия вазирлиги билан биргаликда бюджет даромадлари ва харажатларини кутилаётган параметрларини прогноз қилиб борди.

Бюджет маблағлари оқимларининг сезиларли ўзгариши билан боғлиқ ҳолларда ликвидлилик даражасини самарали тартибга солиш учун Марказий банк зарур кўшимча пул-кредит сиёсати инструментларини амалиётга жорий қилиш бўйича дастлабки ишларни йўлга қўйди ҳамда ўз пул-кредит сиёсати чора-тадбирларини Молия вазирлиги билан мувофиқлаштириб борди.

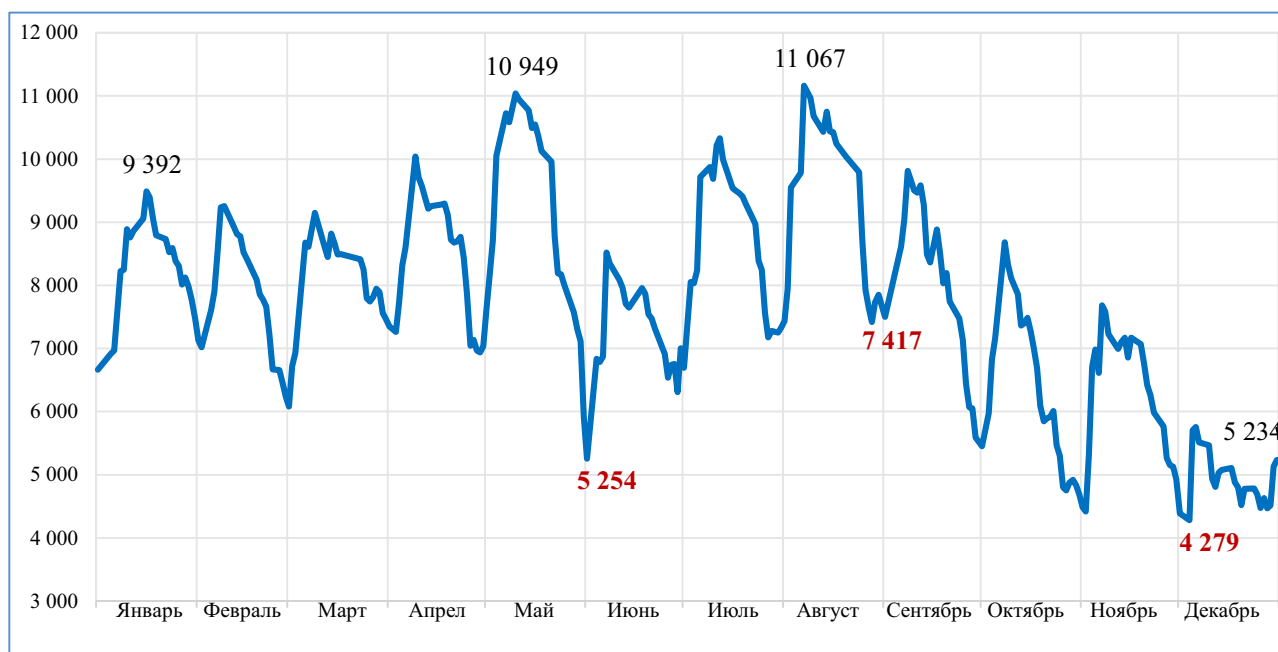
3.1.2. Банк тизими ликвидлиги таҳлили ва унга таъсир этувчи омиллар

Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсатини қатъийлаштириш ва унинг инструментларини фаоллаштириш борасида амалга оширилган чоратadbирлар 2018 йилда банк тизимидаги ликвидлик миқдорини мақбуллаштириш имконини берди.

2018 йил давомида банк тизимидаги ликвидлик миқдори турли “автоном” ва мавсумий омиллар таъсирида сезиларли ўзгариб борган бўлсада, йил охирига келиб банк тизимидаги ликвидлик ҳажми йил бошига нисбатан 1,3 трлн. сўмга (6,7 трлн. сўмдан 5,4 трлн. сўмгача) ёки 19 фоизга камайди. Мазкур даврда банк тизимида ликвидлилик ҳолати турли омиллар (мавсумий, монетар, ташқи иқтисодий, бюджет харажатлари) таъсирида шаклланиб борди.

3.1.2.1-чизма

2018 йилда банк тизими ликвидлиги динамикаси

Хусусан, 2018 йилнинг бошида ликвидликнинг шаклланишига асосан ҳукумат операциялари, қимматбаҳо металлар ишлаб чиқарувчи корхоналар билан ҳисоб-китоблар, Марказий банк кредитлари ва муомаладаги нақд пуллар ҳажмининг ўзгариши таъсир кўрсатди.

Бунда давлат харажатларининг ошиши ва монетар олтинни сотиб олиш операциялари ликвидлик ҳажмининг кўпайишига олиб келган бўлса, Марказий банкнинг ички валюта бозоридаги интервенция операциялари, мажбурий захиралаш меъёрларининг ўзгартирилиши ва тижорат банклари билан депозит операцияларининг ўтказиб борилиши ликвидлиликни тартибга солишга хизмат қилди.

Марказий банкнинг ички валюта бозоридаги интервенция операциялари йил давомида банк тизимида ликвидлик ҳажмини 26 трлн. сўмга, мажбурий захиралаш тартибининг ўзгартирилиши эса 2,7 трлн. сўмга камайтиришга хизмат қилди.

Ушбу даврда Марказий банкнинг ишлаб чиқарувчилардан монетар олтинни сотиб олиши операцияларининг банк тизими ликвидлигига соф таъсири (жаҳон бозорида олтин нархи ўзгаришини ҳисобга олмаганда) ўзгарувчан бўлди. Яъни, Марказий банкнинг ички валюта бозоридаги интервенция операциялари ҳажми валютага бўлган талаб ва таклифнинг мавсумий ўзгаришидан келиб чиқиб, ўзгарувчан хусусият касб этди.

2018 йилнинг июнь ойидан мажбурий захиралаш меъёрлари ва механизмига ўзгартириш киритилиши Марказий банкнинг ички валюта бозоридаги интервенция операциялари ҳажми кам бўлган шароитларда ликвидликнинг кескин ошиб кетишининг олдини олишга хизмат қилди.

2018 йилнинг август ойидан сўнг ташқи иқтисодий шарт-шароитларнинг ўзгариши натижасида ички валюта бозорида хорижий валютага бўлган талабнинг таклифга нисбатан кўпайиши, Марказий банк интервенция операцияларидан ликвидликни тартибга солиш мақсадларида фойдаланиш имкониятини янада оширди. Ушбу даврда интервенция операцияларининг амалга оширилиши натижасида ликвидлик ҳажмининг камайиши кузатилди.

Умуман олганда ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан амалга оширилган соф интервенциялар миқдори 3,2 млрд. АҚШ долларини ташкил қилиб, уларнинг сотиб олинган олтин қиймати доирасида бўлиши таъминланди.

3.1.3. Пул-кредит сиёсати инструментларидан фойдаланиш ва унинг трансмиссион механизми таҳлили

2018 йилда Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати инструментлари ва уларни қўллаш механизмини такомиллаштириш ҳамда илғор халқаро тажрибага асосланган янги бозор инструментларини жорий қилиш бўйича ишлар давом эттирилди.

Йил давомида мамлакатда шаклланган макроиқтисодий ҳолат ҳамда инфляция даражаси ва инфляцион кутилмаларга таъсир этувчи омиллар бўйича таҳлиллар мавжуд инструмент ва воситалардан самарали фойдаланган ҳолда пул-кредит сиёсатини доимий равишда қатъийлаштириб боришни тақозо қилди.

Пул-кредит сиёсати инструментларининг амалий натижадорлиги

Марказий банк томонидан ички нархлар ўсишига монетар омиллар таъсирини пасайтириш мақсадида пул-кредит сиёсатининг барча инструментларидан (мажбурий захиралаш, ликвидлик бериш ва жалб қилиш операциялари, интервенция) босқичма-босқич амалиётда кенг фойдаланиш чоралари кўрилди.

2018 йилда пул-кредит сиёсатининг фоиз инструментларини фаоллаштириш орқали молиявий ресурслар нархига таъсир кўрсатиш мумкин бўлган самарали инструментларни жорий қилиш учун тижорат банкларининг **мажбурий захиралаш меъёрларига** ўзгартиришлар киритилди.

Хусусан, мажбурий захиралаш меъёрларига ўзгартириш киритиш ҳамда депонентлаш тартибини такомиллаштириш 2 босқичда амалга оширилди.

2018 йил 1 июндан бошлаб тижорат банклари томонидан мажбурий захирани шакллантириш жалб қилинган мажбурият ва депозитларнинг валюта туридан келиб чиқиб, мос равишда миллий ҳамда хорижий валютада амалга оширилиши белгиланди. Бундан ташқари, мажбурий захирага тортиладиган базага жисмоний шахслар депозитлари киритилди ва мажбурий захиралар миқдорига нисбатан ўртачалаш коэффициенти ўрнатилди.

Депозитларнинг муддатлари бўйича мажбурий захиралаш меъёрлари қайта кўриб чиқилиб, муддатлари 1 йилдан 2 йилгача, 2 йилдан юқори бўлган депозитлар ҳамда бошқа мажбуриятлар учун уларнинг валюта турига қараб меъёрлари табақалаштирилди. Натижада, ҳисобот йилининг май ойида хорижий валютанинг жами мажбурий захиралардаги улуши йил бошидаги 96 фоиздан 47 фоизгача пасайиб, қўшимча 2 трлн. сўмлик ликвидлик мажбурий захираларга жалб қилинди.

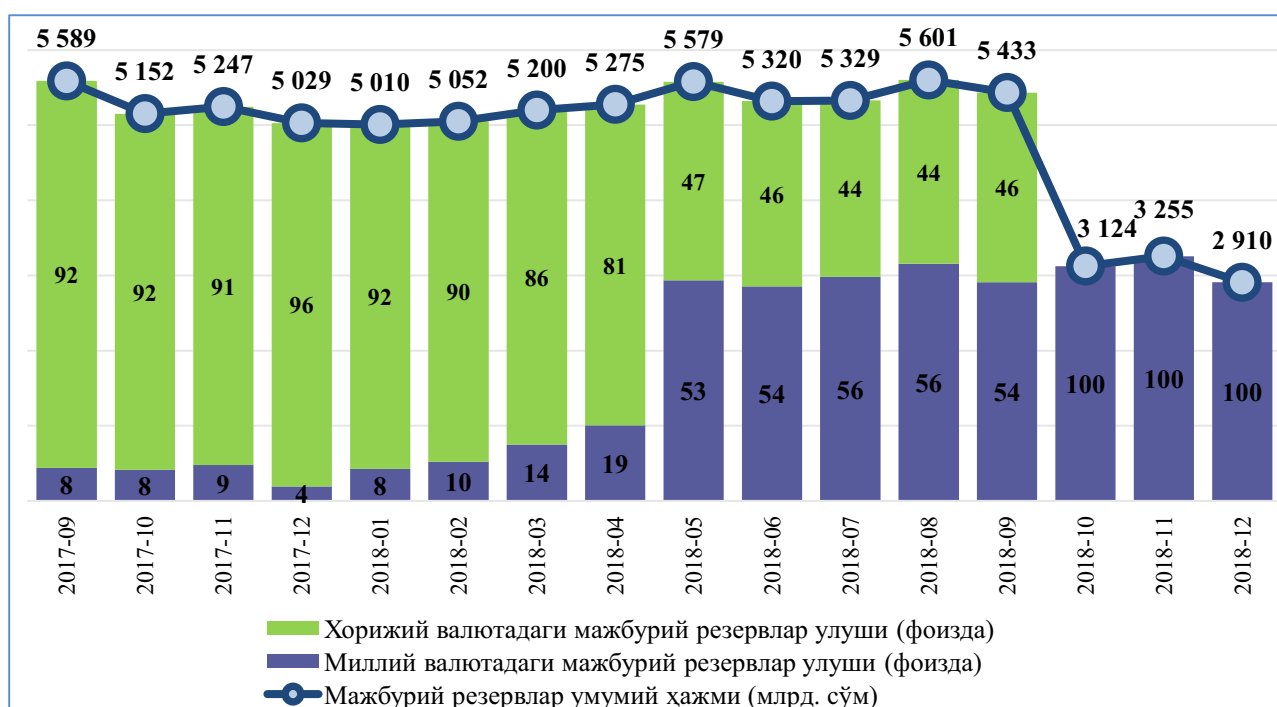
2018 йил 1 октябрдан бошлаб мажбурий захиралаш инструментини такомиллаштиришнинг иккинчи босқичи амалга оширилди. Мазкур босқичда мажбурий захираларни фақат миллий валютада шакллантириш тартиби жорий қилиниб, юридик ва жисмоний шахсларнинг депозитлари бўйича захиралаш меъёрлари бирхиллаштирилди, яъни миллий валютадаги депозитлар учун мажбурий захира меъёрлари пасайтирилди ва чет эл валютасидаги депозитлар бўйича мажбурий захира меъёрлари оширилди.

Натижада, 2018 йил июнь-декабрь ойларида бир йилдан узоқ муддатли чет эл валютасидаги депозитларнинг жами мажбурий захирага тортиладиган

маблағлардаги улуши 4,2 фоиздан 11,7 фоизгача ошди. Мазкур даврда миллий валютадаги бир йилдан узоқ муддатли депозитлар улушининг 10,5 фоиздан 17,8 фоизгача ўсганлиги жамғариш каналининг фаоллашганлигидан дарак беради. Бунда мажбурий захирага тортиладиган қисқа муддатли ва талаб қилиб олингунча депозитлар улуши июнь ойидаги 54 фоиздан декабрь ойида 48 фоизгача камайди.

3.1.3.1-чизма

Банкларнинг Марказий банкдаги мажбурий резервлари қолдиғи таркибининг ўзгариш динамикаси

Мазкур ўзгаришлар тижорат банкларининг Марказий банкдаги депозитга ўтказиладиган миллий валютадаги мажбурий захиралар миқдорига таъсир кўрсатди ҳамда миллий валютадаги депозитлар жозибadorлигини оширишга ва банк тизимидаги ликвидликни самарали бошқаришга хизмат қилди.

Шу билан бирга, ташқи омилларнинг инфляция даражасига бевосита ва билвосита босимининг кучайиши шароитларида миллий валютадаги активларнинг даромадлигини таъминлаш ҳамда давлат харажатлари, шу жумладан ойлик иш ҳақлари оширилиши ва нархлар эркинлаштирилишининг инфляцион кутилмалар ошишига таъсирининг олдини олишга йўналтирилган пул-кредит шароитларини яратиш ва реал фоиз ставкаларининг ижобийлигини таъминлаш мақсадида 2018 йилнинг 25 сентябридан Марказий банк ўз қайта молиялаш ставкасини йиллик 14 фоиздан 16 фоизгача оширди.

Қайта молиялаш ставкасининг оширилиши, биринчи навбатда, инфляцион кутилмалар ва ташқи инфляцион омилларнинг кучайиши билан боғлиқ хатарларни камайишига (пасайишига) имкон берди.

Шунингдек, мазкур ставканинг оширилиши депозитлар бўйича ижобий реал фоиз ставкаларига эришиш орқали миллий валюта - сўмдаги депозитлар жозибадорлигини ҳамда истеъмол ҳажмининг мувозанатли ўсишини қўллаб-қувватлади ва шу орқали банк тизимидан пул ресурслари чиқиб кетиши хатарини пасайтирди.

Тижорат банкларида жалб қилинган депозитлар ҳажмининг ўсиши, ўз навбатида, уларнинг узок муддатли ресурс базасининг кенгайишига замин яратди ва мос равишда иқтисодиётни барқарор инвестицион ресурслар билан таъминлашга хизмат қилди.

Бундан ташқари, банк тизими ликвидлигини тартибга солиш амалиётини янада ривожлантириш мақсадида Марказий банк томонидан 2018 йилнинг 10 ноябридан бошлаб ликвидлик тақдим қилиш ва олиш бўйича **янги турдаги операциялар** жорий қилинди. Хусусан, Марказий банкнинг:

хорижий валюта гарови остида қисқа муддатли қайта молиялаш кредитларини аукцион тарзда тақдим этиш;

давлат қимматли қоғозларини жойлаштириш бўйича аукцион операцияларини ўтказиш;

тижорат банкларининг маблағларини аукцион тарзда ҳамда қатъий фоиз ставкаси бўйича Марказий банкнинг қисқа муддатли депозитларига жалб қилиш бўйича операциялари амалиётга жорий қилинди.

Шунингдек, 2018 йилнинг 12 декабридан бошлаб Марказий банк томонидан ортиқча ликвидликни олиш бўйича **депозит аукционлар** ҳамда **давлат қимматли қоғозларни (ДҚК)** жойлаштириш бўйича аукционларни ўтказиш амалиёти йўлга қўйилди.

Дастлабки ўтказилган депозит аукционларида 449 млрд. сўмлик маблағ жалб қилинган бўлиб, шундан 346 млрд. сўми икки ҳафталик депозитга йиллик ҳисобдаги 16 фоиз ставка бўйича ва 103 млрд. сўми бир ойлик депозитга йиллик ҳисобдаги 17 фоиз ставка бўйича жойлаштирилди.

Марказий банк томонидан ўтказилган иккинчи депозит аукционидан тижорат банкларидан 120 млрд. сўм миқдордаги бўш маблағлар 2 ҳафталик депозитга ўртача тортилган 14,65 фоизлик ставкада жалб қилинди.

Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсатининг банклараро пул бозоридаги фоиз ставкаларни шакллантириш бўйича операцион мақсадидан келиб чиққан ҳолда депозит аукционларини ўтказиш параметрлари ўрнатилди.

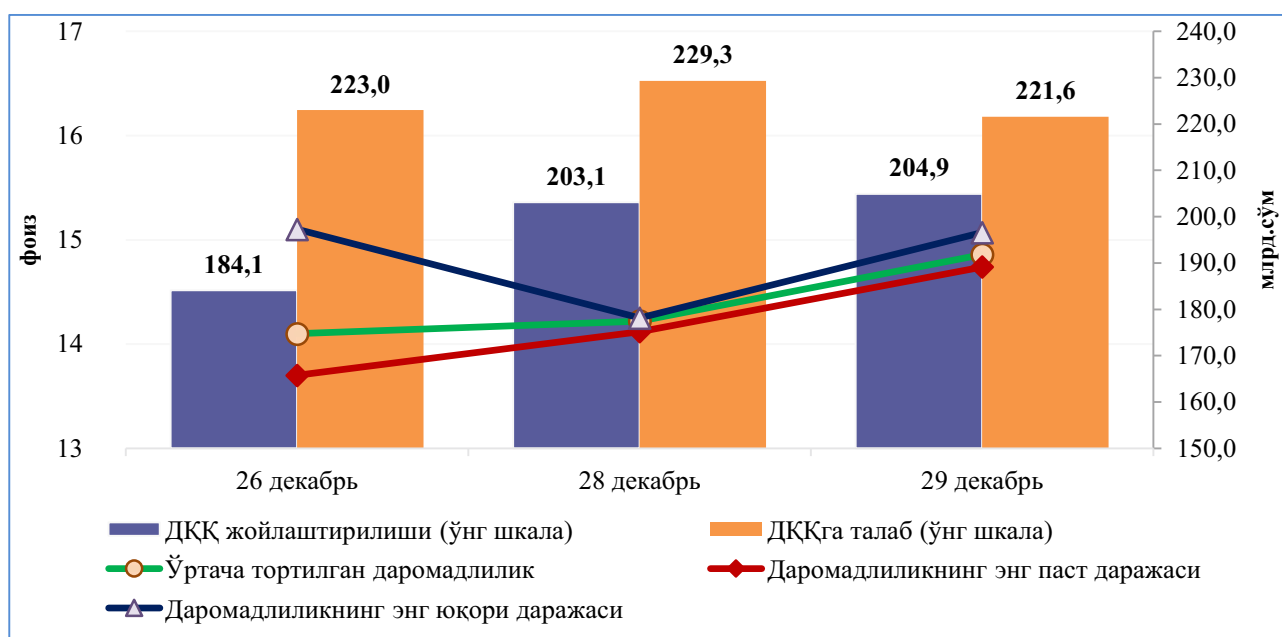
Депозит аукционларининг амалиётга татбиқ этилиши Марказий банкнинг банклараро фоиз ставкаларини операцион мақсади (қайта молиялаштириш ставкаси) атрофида ушлаб туриш борасида жиддий қадам бўлди.

Шунингдек, 2018 йилда давлат қимматли қоғозлари (ДҚҚ) билан операцияларни амалга ошириш қайта йўлга қўйилди. ДҚҚ бир йилгача бўлган муддатга дисконтли ҳамда бир йилдан ортиқ муддатга купонли фоиз ставка билан муомалага чиқарилди. Марказий банк фискал агент сифатида ДҚҚни тижорат банкларга жойлаштирди.

ДҚҚни аукционда жойлаштириш 2018 йилнинг 26-28 декабрь кунлари давомида уч босқичда Ўзбекистон Республика валюта биржасида ўтказилди ҳамда жойлаштирилган жами ДҚҚ суммаси 592,1 млрд. сўмни ташкил этди. Мазкур қимматли қоғозларнинг ўртача тортилган даромадлилиги йиллик 14,1-14,86 фоизни ташкил этди.

3.1.3.2-чизма

ДҚҚ даромадлилик ставкалари ва ҳажмлари

Ҳисобот йилида пул-кредит сиёсатининг очиқ бозор операциялар инструментини ривожлантириш мақсадида Марказий банк томонидан ДҚҚ иккиламчи бозорида Марказий банкнинг иштирок этиш тартиби амалиётга жорий этилди.

Марказий банкнинг депозит операциялари ҳамда ДҚҚ бозорининг ривожланиши келгусида нафақат банк тизими ликвидлигини самарали бошқариш, балки бозор тамойиллари асосида иқтисодиётдаги фоиз ставкалари ҳамда фоиз коридорининг шаклланиши ва асосий ставкани жорий қилишга ҳам туртки бўлади.

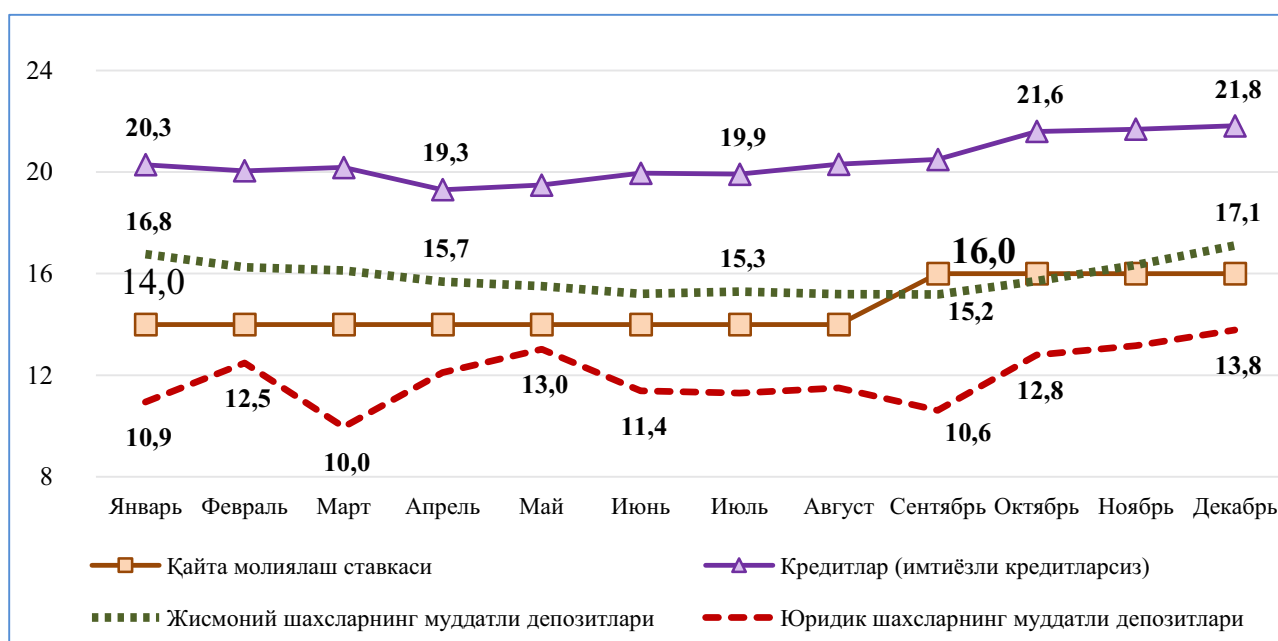
Пул-кредит сиёсати трансмиссион механизмлари

2018 йилда Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати инструментларининг самарадорлиги унинг трансмиссион (ўтказувчанлик) механизмида яққол намоён бўлди.

Пул-кредит шароитларининг қатъийлаштирилиши, шу жумладан Марказий банк қайта молиялаш ставкасининг оширилиши трансмиссион механизмнинг **фоиз канали** орқали дастлаб банклараро пул бозоридаги ставкаларга, кейинчалик эса иқтисодиётдаги бошқа фоиз ставкаларига (банкларнинг қисқа ва узоқ муддатли депозитлари ҳамда кредитлари) маълум бир вақтдан кейин таъсир кўрсатди.

3.1.3.4-чизма

Иқтисодиётдаги номинал фоиз ставкалари динамикаси

Хусусан, 2018 йил давомида юридик шахсларнинг муддатли депозитлари бўйича ўртача тортилган фоиз ставкаси йиллик 10,9 фоиздан 13,8 фоизгача, жисмоний шахсларнинг муддатли депозитлари бўйича ўртача тортилган фоиз ставкаси йиллик 16,8 фоиздан 17,1 фоизгача ҳамда банк кредитлари бўйича ўртача тортилган фоиз ставкаси йиллик 20,3 фоиздан 21,8 фоизгача ошди.

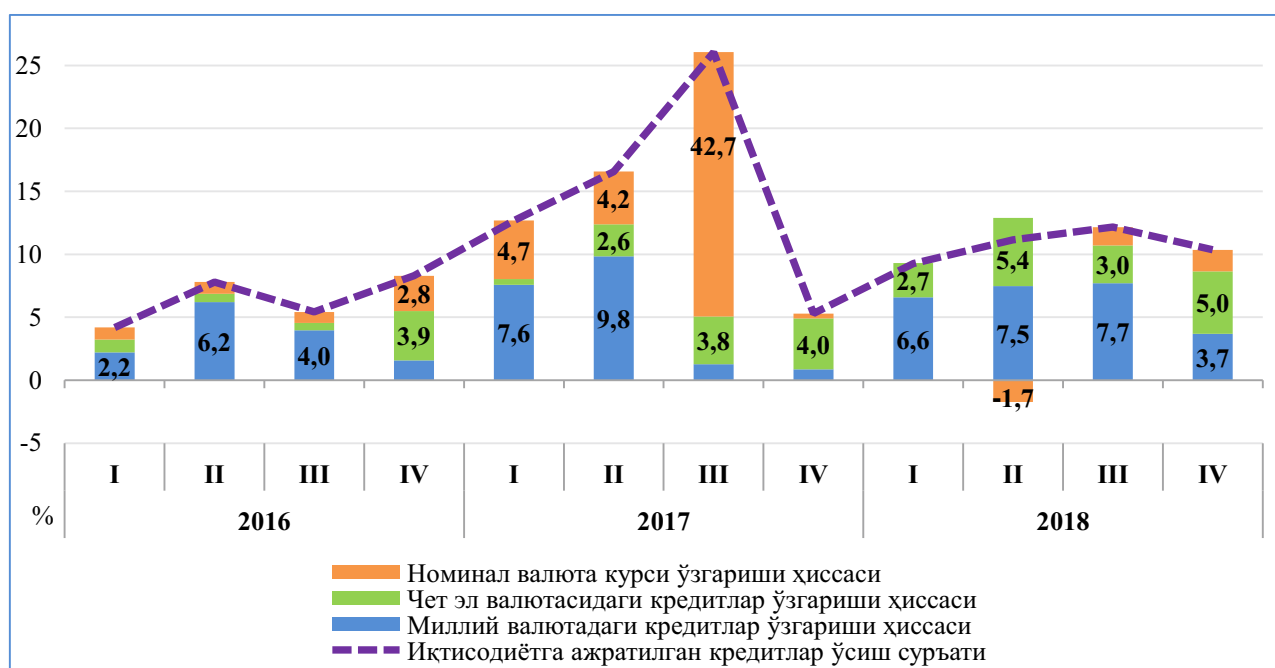
Пул-кредит шароитларини қатъийлаштириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида, иқтисодиётдаги номинал фоиз ставкалар ҳамда инфляция даражаси ўртасидаги тафовут қисқариб, реал фоиз ставкаларда ижобий ўзгаришлар кузатилди. Жумладан, 2018 йил бошида кузатилган тижорат банкларидаги депозитлар, банклараро депозитлар ҳамда қайта молиялаш ставкаси бўйича салбий реал фоиз ставкалари йил охирига келиб ижобий кўрсаткичларга эга бўлди.

2018 йилда пул-кредит шароитларининг қатъийлаштирилиши **кредит каналида** ҳам ўз аксини топди. Хусусан, миллий валютадаги кредитлар ҳажмининг ўсиши мўътадиллашди ва инфляция даражасига монетар омиллар таъсирининг камайишига хизмат қилди.

Кредит каналининг самарали ишлаши 2018 йилнинг сўнгги ойларида миллий валютадаги кредитлар ҳажмининг ўсиш суръатларида сезиларли секинлашишига имкон берди. Натижада, миллий валютада ажратилган кредитларнинг жами кредитлар ҳажмининг ўсишидаги ҳиссаси 6,6 фоиздан 3,7 фоизгача пасайди.

3.1.3.5-чизма

Иқтисодиётга ажратилган кредитлар қолдиғининг таркибий ўзгариши

Шу билан бирга, ҳисобот йили давомида хорижий валютада ажратилган кредитларнинг жами кредитлар ўсишидаги ҳиссаси 2,3 фоиз бандга ошиб, 5 фоиз бандни ташкил этди. Хорижий валютада кредитлаш ҳажмининг ўсиши чет эл валютасидаги кредитлар бўйича фоиз ставкаларининг нисбатан пастлиги, Ўзбекистон Республикаси Тикланиш ва тараққиёт жамғармасининг қўшимча кредитлар ажратиши билан изоҳланади.

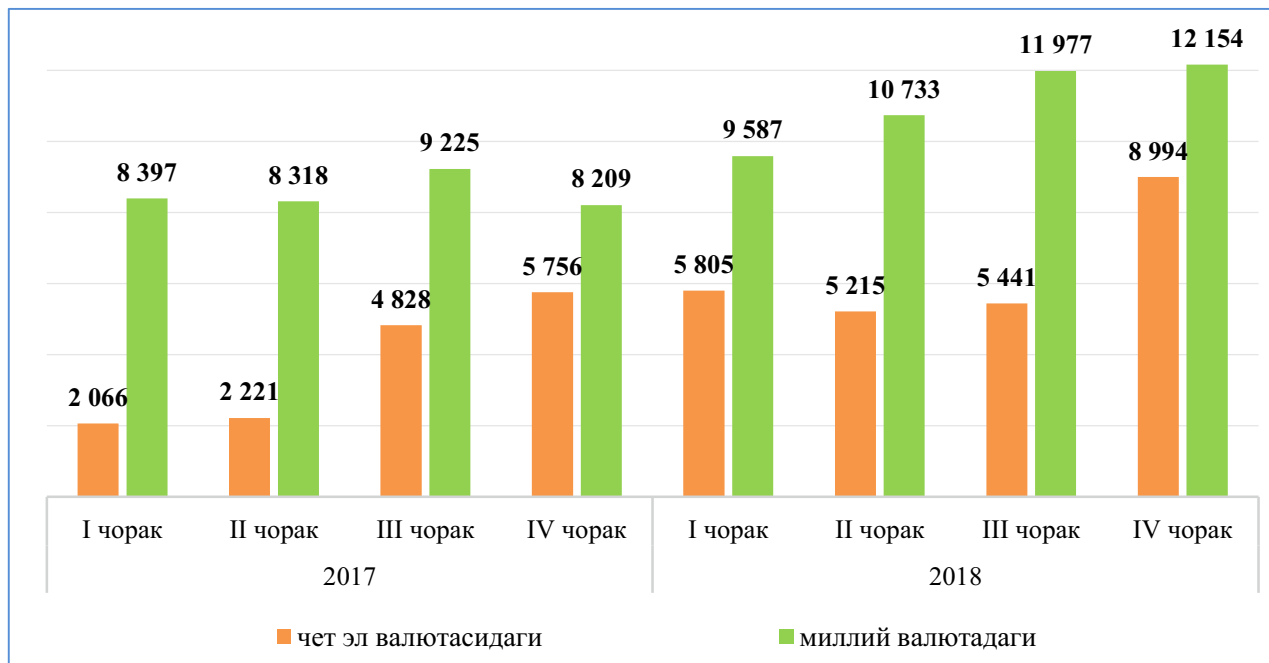
2018 йилнинг сентябрь ойида қайта молиялаш ставкасининг оширилиши ва октябрь ойида мажбурий захиралаш меъёрларининг ўзгартирилиши **жамғарма каналининг** самарали ишлашига имкон берди.

Натижада, 2018 йилда миллий валютадаги муддатли депозитлар қолдиғи 72 фоизга ёки 4 трлн. сўмга ошиб, 9,6 трлн. сўмни ташкил этди ва

уларнинг миллий валютадаги жами депозитлар таркибидаги улуши 20 фоиздан 26 фоизга ошди.

3.1.3.6-чизма

Миллий ва чет эл валютасидаги муддатли депозитлар қолдиғи

Тижорат банклари томонидан мазкур депозитлар фоиз ставкаларининг доимий ошириб борилиши аҳолининг жамғаришга бўлган қизиқишининг ортишига туртки бўлди.

3.1.4. Банклараро пул бозори фаолияти таҳлили

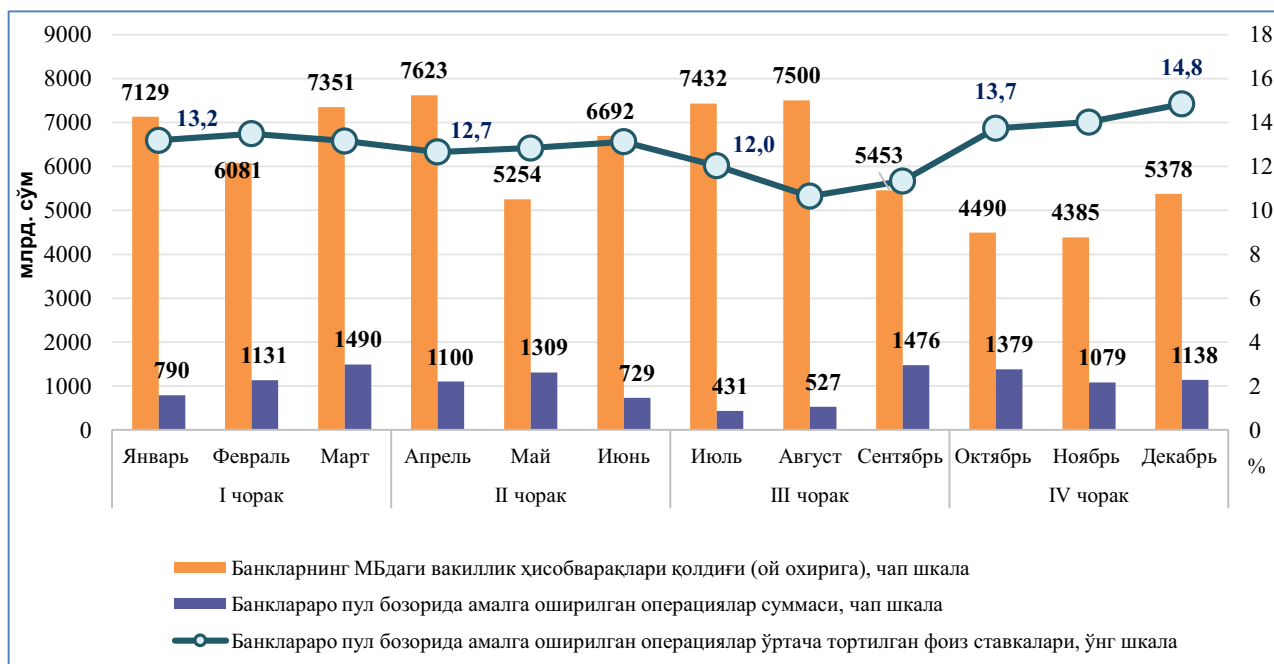
2018 йил давомида банклараро пул бозорида амалга оширилган операциялар ҳажми 2017 йилга нисбатан 1,3 баробарга ошиб, 12,6 трлн. сўмни ташкил этди. Бунда I-III чорақлар мобайнида чорақлик операциялар ҳажми 3,4 трлн. сўмдан 2,4 трлн. сўмгача пасайиб борган бўлса, IV чорақда уларнинг ҳажми 3,6 трлн. сўмгача ошди.

Ҳисобот йилида банклараро пул бозоридаги фаолликнинг ошиши қисқа муддатли ликвидликка бўлган талабнинг ортиши ҳамда вакиллик ҳисобварағининг қолдиғи камайиши билан боғлиқ бўлди.

Марказий банк қайта молиялаш ставкасининг оширилишидан кейинги даврда банк тизимидаги ликвидлик ҳажмининг ўзгариши ҳамда пул-кредит шароитининг қатъийлаштирилиши ҳисобига банклараро депозитлар бўйича ўртача тортилган фоиз ставка йил бошига нисбатан 1,6 фоиз бандга ўсиб, ўртача 14,8 фоизни ташкил этди.

3.1.4.1-чизма

Банклараро пул бозоридаги операциялар ставкалари ва ҳажмлари

Таъкидлаш жоизки, 2018 йилда Марказий банк пул-кредит сиёсати инструментларидан фаол фойдаланиш банклараро пул бозоридаги фоиз ставкалари даражасини қайта молиялаш ставкасига яқинлашишига шароит яратди.

2018 йилнинг декабрь ойида банк тизимидаги ликвидлик ҳажмининг ошишига қарамасдан банклараро пул бозоридаги фоиз ставкаларининг ўсиши Марказий банк томонидан депозит операцияларини амалиётга жорий қилиш ҳамда давлат қимматли қоғозлари билан операцияларни амалга ошириш орқали бозор иштирокчиларига пул-кредит шароитларини қатъийлаштирилганлиги тўғрисида аниқ ишора эканлиги билан изоҳлаш мумкин.

3.2. Нақд пул муомаласини ташкил этиш

Ҳисобот йилида Марказий банк томонидан иқтисодиётдаги нақд пулга бўлган эҳтиёждан келиб чиқиб банкнот ва тангалар бўйича узлуксиз таъминотни ташкил этиш, муомалага чиқарилган нақд пул таркибини оптималлаштириб бориш ҳамда нақд пулларнинг банкдан ташқари айланишини қисқартириш борасидаги амалий ишлар давом эттирилди.

Мамлакатда валюта бозорининг эркинлаштирилиши ҳамда аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг нақд пулга бўлган эҳтиёжини қондириш борасида амалга оширилган ишлар савдо ва пуллик хизмат кўрсатиш соҳасидаги субъектлар томонидан нақд пулларни банк кассаларига топширишилишини рағбатлантирувчи омил бўлиб хизмат қилмоқда.

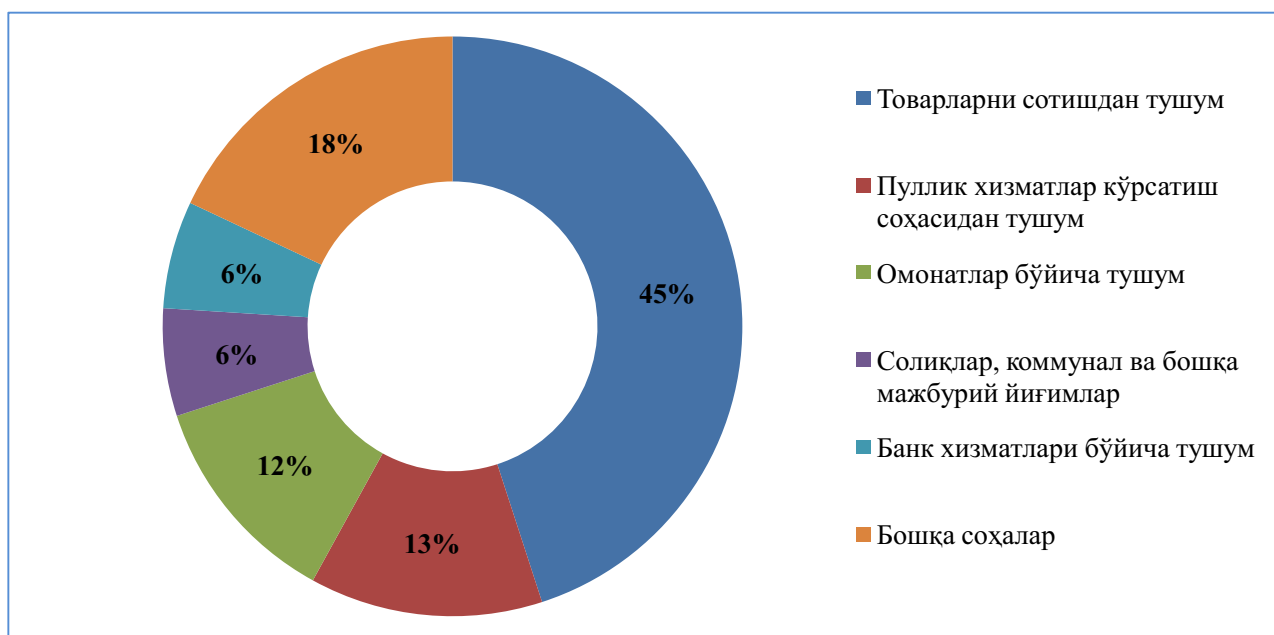
Натижада, 2018 йил давомида банклар кассаларига қабул қилинган нақд пул тушумлари ҳажми 2017 йилга нисбатан 2,1 баробарга ортиб, 83,1 трлн. сўмни ташкил қилди.

Хусусан, 2018 йил давомида банк кассаларига товарлар сотишдан тушган нақд пуллар ҳажми 2 баробарга (18,5 трлн. сўмга), пуллик хизмат кўрсатиш соҳасидан тушумлар 1,8 баробарга (5,0 трлн. сўмга), аҳоли томонидан банк омонатларига қўйилган нақд пуллар ҳажми 1,9 баробарга (4,6 трлн. сўмга), банк хизматлари бўйича (кредит ва конверсия операциялари бўйича тушумлар) тушумлар ҳажми 3,4 баробарга (3,4 трлн. сўмга), солиқлар ва бошқа мажбурий йиғимлардан тушумлар қарийб 2,1 баробарга (2,6 трлн. сўмга) ҳамда бошқа соҳалардан тушумлар 2,6 баробарга (9,4 трлн. сўмга) ошди.

2018 йилда банк кассаларига тушган жами нақд пул тушумларининг манбалар бўйича улуши: товарларни сотишдан тушум – 45 фоизни (37,3 трлн. сўм), пуллик хизмат кўрсатиш соҳасидан тушум – 13 фоизни (10,9 трлн. сўм), аҳоли томонидан банк омонатларига қўйилган нақд пуллар – 12 фоизни (9,8 трлн. сўм), банк хизматлари бўйича тушум – 6 фоизни (4,8 трлн. сўм), солиқлар ва бошқа мажбурий йиғимлар бўйича – 6 фоизни (5,1 трлн. сўм) ҳамда бошқа манбалардан қабул қилинган нақд пуллар – 18 фоизни (15,2 трлн. сўм) ташкил этди.

3.2.1-чизма

Жами нақд пул тушумида манбаларнинг улуши, *фоизда*

Ўз навбатида, ҳисобот йили давомида банк кассаларига нақд пул тушумини топшириш кўламининг доимий равишда ошиб бориши кузатилди. Хусусан, 2018 йил январь ойида банк кассаларига қирим қилинган нақд

пулларнинг муомаладаги нақд пуллар ҳажмига нисбатан улуши 25,8 фоизни ташкил қилган бўлса, мазкур кўрсаткич июль ойида 27,1 фоизга, декабрь ойида эса қарийб 45 фоизга етди.

2018 йил давомида банк кассаларига нақд пул тушумини топшириш кўламининг ошиши билан бир қаторда, нақд пулдаги чиқимлар ҳажми ҳам 2017 йилга нисбатан 1,9 баробарга ошиб, 85,8 трлн. сўмни ташкил этди.

Бунда, банк кассаларидан амалга оширилган нақд пулдаги чиқимлар деярли тўлиғича (97 фоизи) банк кассаларига топширилган нақд пуллар ҳисобидан амалга оширилди.

Ҳисобот йилида нақд пул чиқими ҳажмининг кескин ошиб кетишига асосан ушбу даврда:

тижорат банкларининг валюта айирбошлаш шахобчалари орқали чет эл валюталарини сотиб олишга йўналтирилган нақд пуллар ҳажмининг 2017 йилга нисбатан 14,8 трлн. сўмга кўпайганлиги;

аҳоли даромадининг ошиши, шу жумладан иш ҳақи, пенсия, стипендия ва ижтимоий нафақалар миқдорининг оширилиши натижасида мазкур тўловларга йўналтирилган нақд пул ҳажмининг 10,2 трлн. сўмга ошганлиги ўз таъсирини кўрсатди.

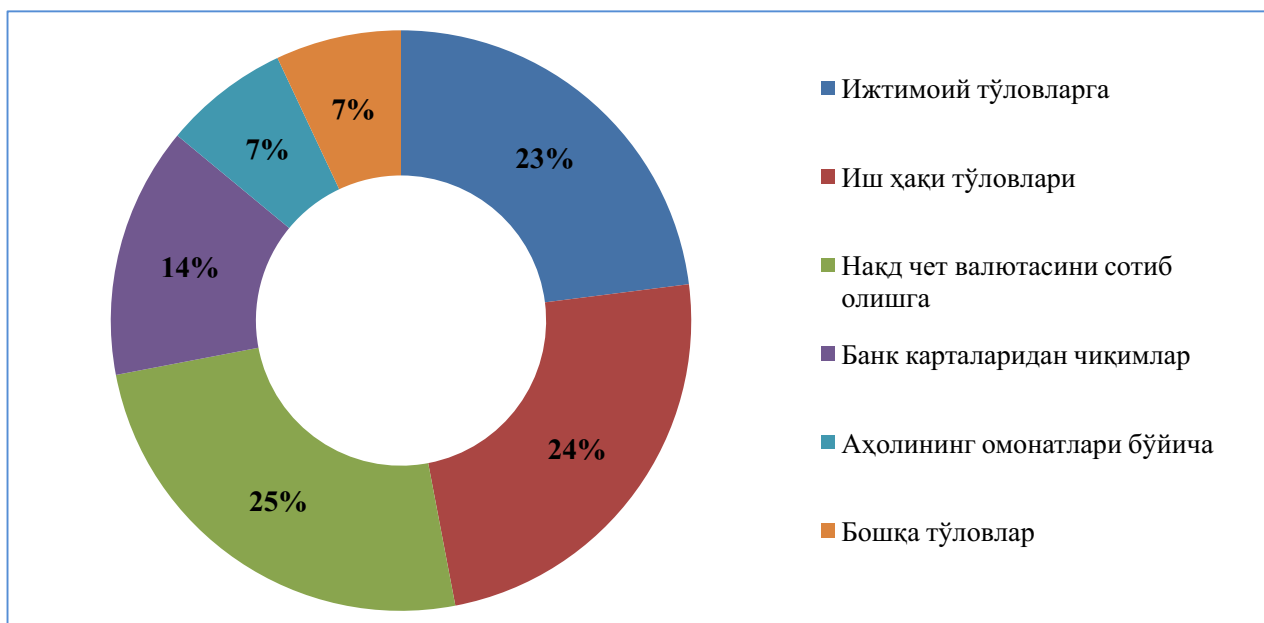
Шунингдек, аҳолига банк карталаридаги маблағларни исталган пайтда ва миқдорда банклар ва банкоматлар орқали нақд пул шаклида ечиб олиш имкониятлари кенгайтирилганлиги, шу жумладан банклар томонидан бозорлар, йирик савдо мажмуалари ва хизмат кўрсатиш объектларида банкоматлар тармоғини кўпайтирилиши натижасида банк картасидаги маблағларни нақд кўринишида ечиб олишга банк кассаларидан йўналтирилган нақд пул ҳажми 2017 йилдаги 3,1 трлн. сўмдан 2018 йилда 12,3 трлн. сўмгача ошди.

Банк карталаридан жами ечиб олинаётган нақд пулларда банкоматлардан олинган маблағлар улуши 2017 йилда 3,1 фоизни ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 2018 йилда 40 фоизга етди.

2018 йилда банк кассаларидан чиқим қилинган нақд пулларнинг тўлов мақсадлари бўйича таҳлили жами чиқимнинг 23 фоизи ижтимоий тўловларга, 24 фоизи иш ҳақи тўловларига, 25 фоизи нақд чет эл валютасини сотиб олишга, 7 фоизи аҳолининг банклардаги омонат ҳисобварақларидан нақд пуллар беришга, 14 фоизи банк карталаридаги маблағларни нақдлаштиришга ва 7 фоизи бошқа нақд пулдаги чиқимлар ҳиссасига тўғри келганлигини кўрсатмоқда.

3.2.2-чизма

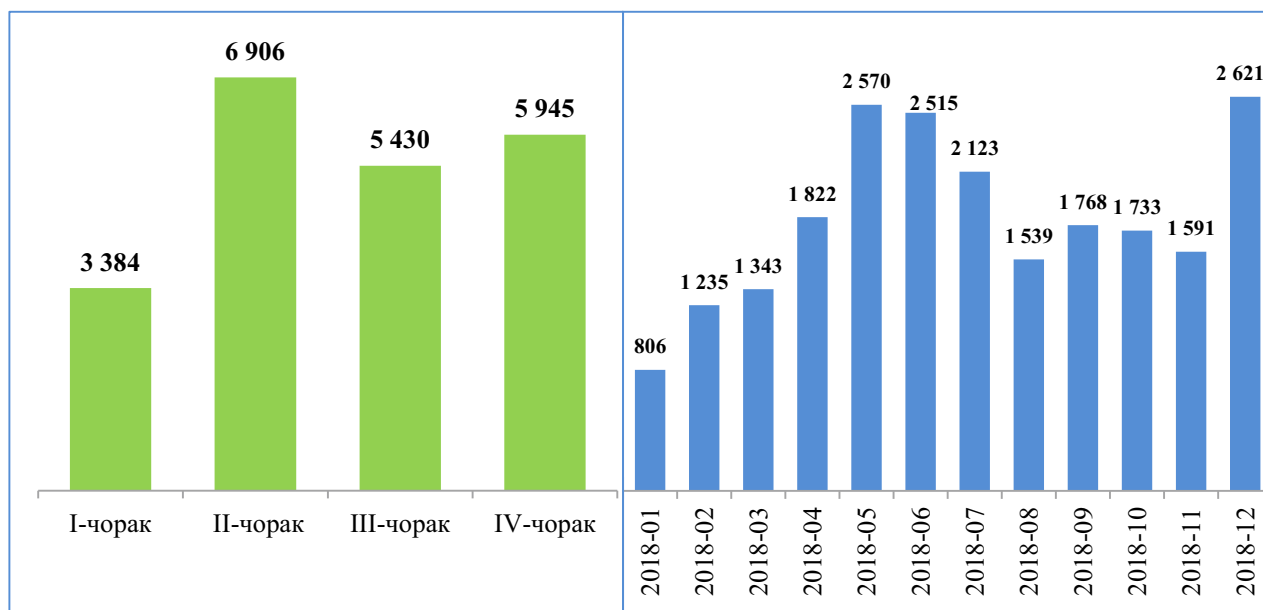
**Банк кассаларидан амалга оширилган нақд пул чиқими
йўналишлари, фоизда**

Ўз навбатида, ҳисобот йили давомида тижорат банклари томонидан аҳолидан сотиб олинган хорижий валюта ҳажмининг 2017 йилга нисбатан 3,1 баробарга (854 млн. АҚШ долларида 2 695 млн. АҚШ долларигача) ошганлиги, нақд пулга бўлган жами 14,9 трлн. сўмлик ёки ўртача бир ойда 1,2 трлн. сўм миқдордаги қўшимча талабни юзага келтирди.

3.2.3-чизма

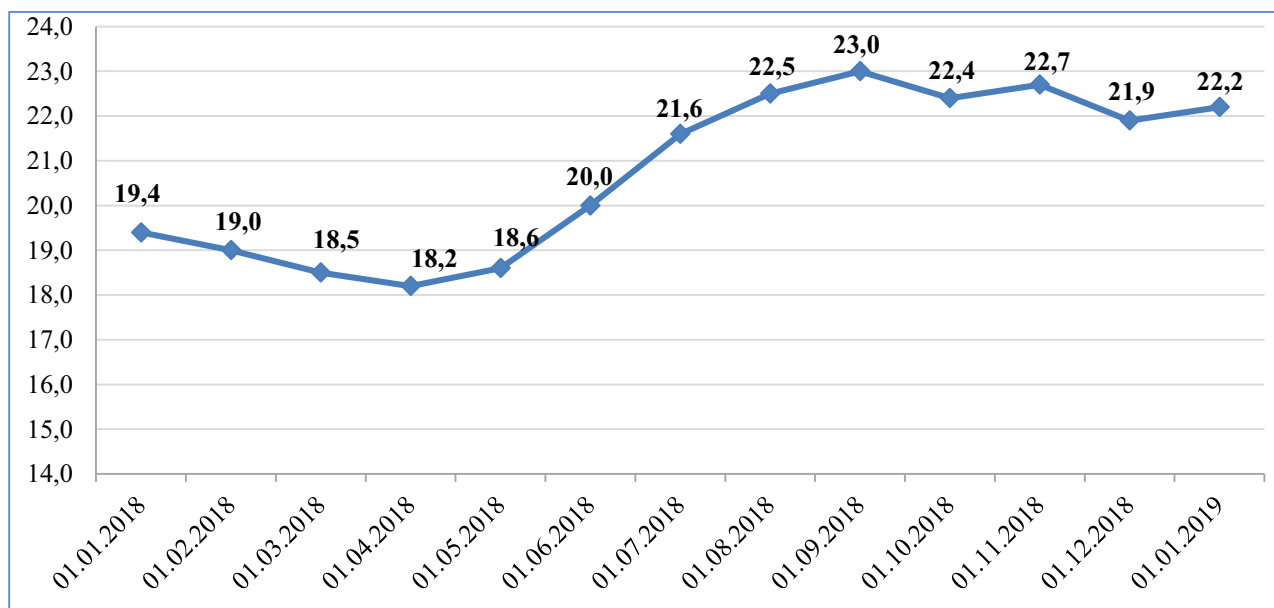
**Аҳолидан хорижий валюталарни сотиб олишга банк кассаларидан
қилинган чиқимлар миқдори, млрд. сўмда**

Юқоридаги омиллар таъсирида ҳисобот йили давомида муомаладаги нақд пуллар ҳажми ўзгарувчан динамикага эга бўлди. Жумладан, муомаладаги нақд пуллар ҳажми 2018 йилнинг январь-март ойларида мавсумий омиллар таъсирида камайиб бориш тенденциясига эга бўлган бўлса, апрель-сентябрь ойлари мобайнида ўсиб борди.

3.2.4-чизма

2018 йил давомида муомаладаги нақд пул ҳажмининг ўзгариши, трлн. сўмда

2018 йилнинг IV чорагида муомаладаги нақд пул ҳажми нисбатан барқарорлашиб, 2019 йилнинг 1 январь ҳолатига 22,1 трлн. сўмни ташкил қилди.

2018 йил давомида Марказий банкнинг нақд пул муомаласини ташкил этиш борасидаги фаолиятининг яна бир муҳим йўналиши сифатида муомаладаги нақд пул номиналлари таркибини оптималлаштириш бўйича ҳам қатор ишлар амалга оширилди.

Хусусан, аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг нақд пулдаги ҳисоб-китобларини амалга оширишда қулайликлар яратиш мақсадида нақд пулларни муомалага чиқариш асосан йирик номиналдаги (10 000 сўмлик ва 50 000 сўмлик) банкнотлар орқали амалга оширилиб, муомаладаги кичик номиналдаги банкнотлар миқдори босқичма-босқич камайтириб борилди.

Натижада, жами 1,6 трлн. сўмдан зиёд 500 сўмлик ва 1 000 сўмлик, жами номинал қиймати 845 млрд. сўм миқдордаги 5 000 сўмлик банкнотлар муомаладан чиқарилди.

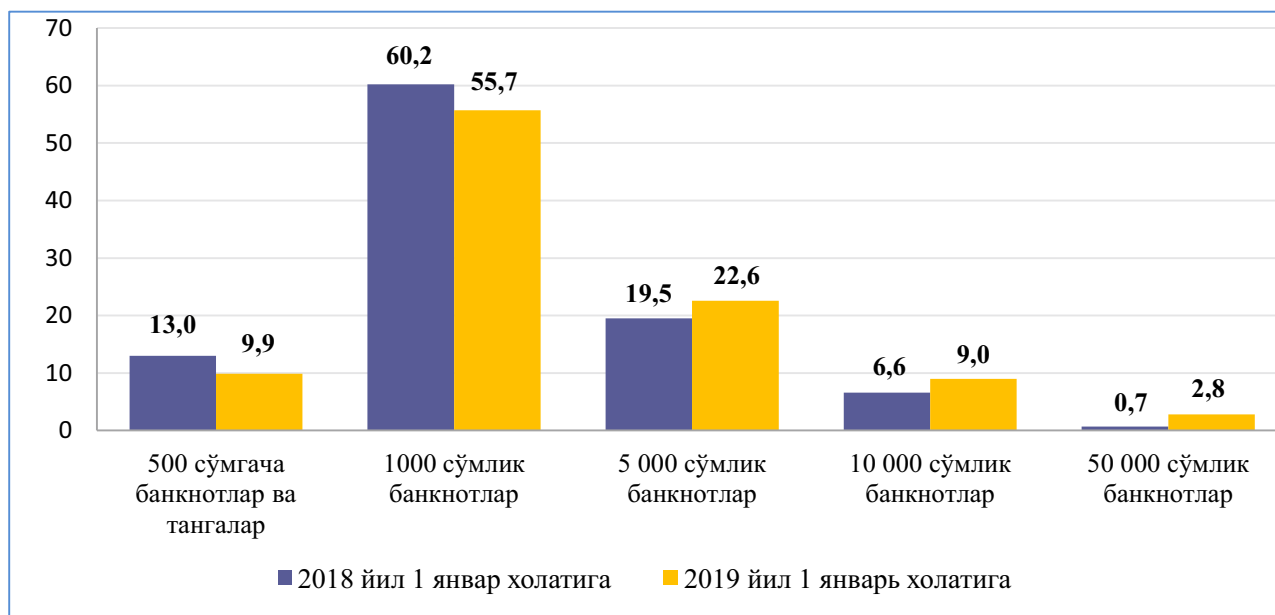
Бу эса ўз навбатида, муомаладаги банкнотларнинг сони бўйича таркибий тузилишида сезиларли ўзгаришларнинг юзага келишига олиб келди. Жумладан, 2018 йил бошида муомаладаги нақд пулларнинг умумий

сонда 500 сўм қийматгача бўлган банкнотлар улуши 13 фоизни, 1 000 сўмлик банкнотлар улуши 60,2 фоизни, 5000 сўмлик банкнотлар улуши 19,5 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йил якунига келиб муомаладаги банкнотлар сонда 500 сўмгача бўлган банкнотлар 9,9 фоиз, 1000 сўмлик - 55,7 фоизни, 5 000 сўмлик - 22,6 фоизни, 10 000 сўмлик - 9,0 фоизни ва 50 000 сўмлик - 2,8 фоиз улушга эга бўлди.

3.2.5-чизма

2018 йил давомида муомаладаги нақд пулларнинг сони бўйича таркибий ўзгариши, фоизда

Банкнотларнинг сони жиҳатдан таркибий тузилишидаги ўзгаришлар, ўз навбатида, муомаладаги нақд пул миқдорининг (қийматининг) банкнотлар кесимидаги тузилмасида ҳам ижобий ўзгаришларга сабаб бўлди.

Хусусан, ҳисобот йилида 10 000 сўмлик ва 50 000 сўмлик банкнотларининг кўпроқ муомалага чиқарилиши ҳисобига муомаладаги нақд пул миқдори (қиймати) таркибида 100, 200, 500, 1 000 ва 5 000 сўмлик банкнотлар умумий улуши 61,1 фоиздан 42,7 фоизгача камайган бўлса, 10 000 сўмлик ва 50 000 сўмлик банкнотлар улуши мос равишда 22,3 фоизга ва 34,9 фоизга, уларнинг умумий улуши эса 57,3 фоизга етди.

Шунингдек, 2018 йил июль ойидан бошлаб, 8,4 млрд. сўм миқдоридаги янги намунадаги 50, 100, 200, 500 сўмлик тангалар муомалага чиқарилиб, йил якунига келиб уларнинг муомаладаги нақд пул ҳажмидаги (қийматидаги) улуши 0,03 фоизни ташкил этди.

Натижада, ўртача 1 кишига тўғри келадиган муомаладаги банкнотлар сони 2017 йилдаги 232 тадан 2018 йил охирида 174 тагача қисқарди.

Иқтисодиётда нақд пул муомаласини ташкил қилиш ва муомалага чиқарилган банкнотлар таркибини оптималлаштириб бориш борасидаги ишлар билан бир қаторда, ҳисобот йилида Марказий банк томонидан хўжалик юритувчи субъектлар томонидан нақд пул тушумларини банк кассаларига топшириш борасидаги мавжуд тартибни соддалаштириш ва инкассация хизмати фаолиятини янада самарали ташкил этиш юзасидан ҳам муайян ишлар амалга оширилди.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 30 октябрдаги ПФ-5564-сонли “Товар бозорларида савдони янада эркинлаштириш ва рақобатни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони қабул қилиниб, мазкур Фармон билан:

энг кам ойлик иш ҳақининг 20 баробаридан ортиқ миқдорда кунлик ўртача нақд пул тушуми бўлган хўжалик юритувчи субъектларга нақд пулни банк кассаларига инкассация хизматлари орқали ёки мустақил равишда кунлик топшириш;

ушбу белгиланган миқдордан кам бўлган кунлик ўртача нақд пул тушумига эга хўжалик юритувчи субъектларга эса нақд пулни банк кассаларига инкассация хизматлари орқали ўзлари белгилаган даврларда ёки мустақил равишда топшириш имконияти берилди.

Шунингдек, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда муқобил инкассация хизматларини ташкил этган ҳолда нақд пул тушумини фақат Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг инкассация хизмати орқали топшириш тартиби бекор қилинди.

3.3. Валюта сиёсати

3.3.1. Валютани тартибга солиш борасида амалга оширилган ишлар

Марказий банк фаолиятининг муҳим йўналишларидан яна бири ҳисобланган валютани тартибга солиш ва валюта сиёсатини либераллаштириш борасидаги ишлар ҳисобот йилида ҳам давом эттирилди.

Хусусан, аҳолига банк хизматларини кўрсатишда, жумладан валюта олди-сотди операцияларини амалга оширишда қулайликлар яратиш мақсадида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 мартдаги ПҚ-3620-сонли “Банк хизматлари оммабоплигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарорига мувофиқ:

жисмоний шахслар томонидан халқаро тўлов карталарига сотиб олинган хорижий валютани тижорат банкларида нақд шаклда ечиб олиш механизми жорий этилди;

жисмоний шахслар учун валюта олди-сотди операцияларини амалга ошириш ҳамда халқаро тўлов карталаридан пул маблағларини хорижий ва миллий валютадаги муддатли омонатларга ўтказишни таъминловчи тижорат банкларининг мобил иловалари яратилди;

тижорат банклари томонидан аҳоли гавжум жойларда, шу жумладан туристик зоналар, аэропортлар, вокзаллар ва бозорларда “24/7” режимида ишловчи автоматлаштирилган валюта айирбошлаш шахобчалари ташкил этилди.

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига валюта айирбошлаш шахобчаларининг (автоматлаштирилган шахобчалар билан бирга) умумий сони 1 337 тани ташкил этиб, уларнинг 953 таси банк бинолари қошида ва 384 таси банкдан ташқарида жойлашган. Бунда, 2018 йилнинг 1 январь ҳолатига валюта айирбошлаш шахобчаларининг жами сони 915 тани ташкил этган бўлса, 2018 йилда уларнинг сони 46 фоизга кўпайди.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 16 январдаги ПФ-5303-сонли “Мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини янада таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони ҳамда 2018 йил 13 июлдаги ПҚ-3852-сонли “Жаҳон банки ва Халқаро молия корпорациясининг “бизнес юритиш” йиллик ҳисоботида Ўзбекистон Республикасининг рейтингини янада яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори билан товар-хом ашё ва фонд биржаларининг очик электрон савдоларида иштирок этувчи норезидент – юридик шахсларга тижорат банкларида ҳисобварақлар очиш ҳамда мазкур савдоларда тушган маблағлар ҳисобидан хорижий валюта сотиб олиш (сотиш) ҳуқуқи берилди.

Мамлакат мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти ҳажмининг янада оширилиши учун қулай шарт-шароит яратиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 17 октябрдаги ПҚ-3978-сонли “Мева-сабзавот маҳсулотларини ташқи бозорларга чиқариш самарадорлигини оширишга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори билан:

мева-сабзавот маҳсулотлари экспорти билан шуғулланувчи юридик шахсларга ушбу маҳсулотлар экспортини олдиндан тўловсиз, аккредитив очмасдан, банк кафолатини расмийлаштирмасдан ҳамда экспорт шартномасини сиёсий ва тижорат хавфларидан суғурта полисисиз амалга ошириш ҳуқуқи берилди;

мева-сабзавот маҳсулотлари экспортдан тушумларнинг Ўзбекистонга келишини ўз вақтида таъминламаган хўжалик юритувчи субъектларнинг ноҳалол экспорт қилувчилар реестрига киритилиши ҳамда уларга нисбатан кейинги маҳсулотлар экспортини амалга оширишда фақатгина 100 фоизлик олдиндан тўлов олиш талаблари қўлланилиши белгилаб қўйилди.

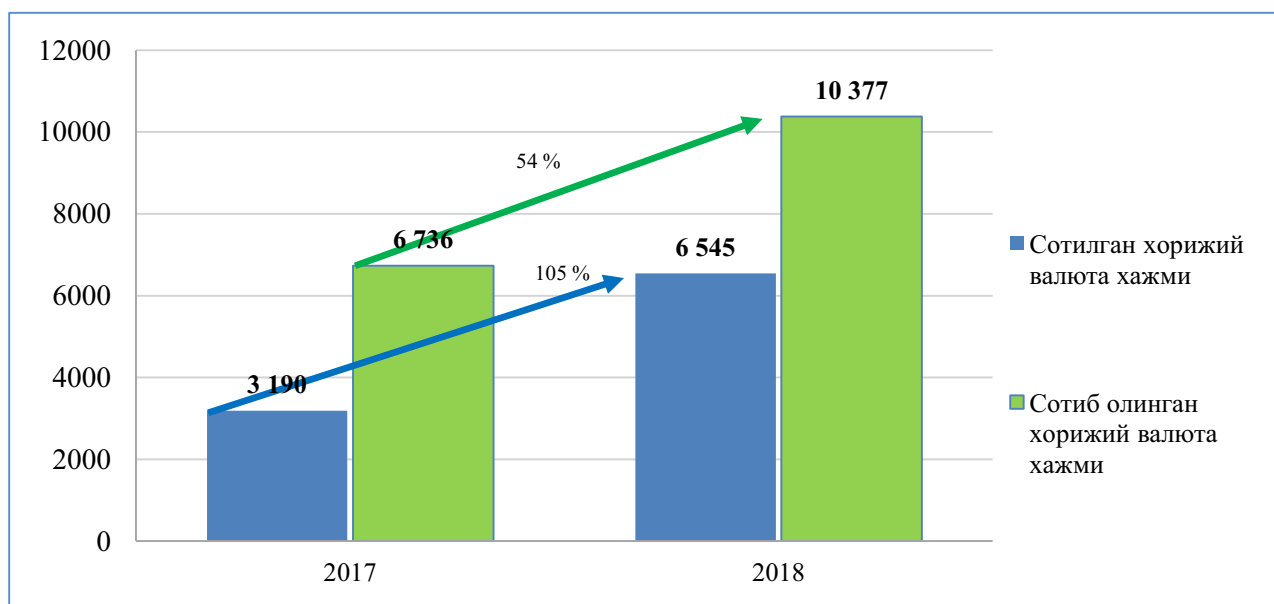
3.3.2. Валюта бозоридаги операциялар таҳлили

2018 йилда ички валюта бозорида хўжалик юритувчи субъектлар ва аҳоли томонидан хорижий валютани сотиб олиш ва сотиш операциялари ҳажми ҳамда валюта бозори иштирокчилари сони ошганлиги кузатилди.

Хусусан, хўжалик юритувчи субъектлар томонидан сотиб олинган жами валюта ҳажми 2017 йилга нисбатан 1,5 баробарга ёки 6,7 млрд. АҚШ долларидан 10,4 млрд. АҚШ долларигача ошган бўлса, улар томонидан сотилган валюта миқдори 2 баробарга ёки 3,2 млрд. АҚШ долларидан 6,5 млрд. АҚШ долларигача кўпайган.

3.3.2.1-чизма

2018 йилда ички валюта бозорида сотилган ва сотиб олинган хорижий валюта ҳажми, млн. АҚШ. долларда

Бунда, ички валюта бозорида хорижий валютани харид қилган хўжалик юритувчи субъектлар сони ҳисобот йили мобайнида 2 200 тадан 5 100 тагача, ёки 2,3 баробарга кўпайган.

Бу эса ўз навбатида, валюта бозорининг эркинлаштирилиши натижасида ўз валюта операцияларини норасмий валюта бозорида амалга оширувчи кўплаб тадбиркорлик субъектларининг банк секторига ўтаётганлиги билан ҳам изоҳланади.

2018 йил мобайнида ички валюта бозорида хорижий валюта таклифи асосан хўжалик юритувчи субъектларнинг экспортдан олган валюта маблағлари ҳамда хорижий давлатлардан келиб тушган пул ўтказмалари ҳисобига шаклланди.

Хусусан, 2018 йилда тижорат банкларига сотилган экспорт тушумлари ҳажми 2 баробарга кўпайиб, 4,1 млрд. АҚШ долларини ташкил этди

(2017 йилда 2,1 млрд. АҚШ доллари). Натижада, авваллари экспорт тушумининг мажбурий тартибда банкларга сотилган қисми 31 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йилда ушбу кўрсаткич 61 фоизга етди.

2018 йилда Марказий банкнинг валюта бозоридаги интервенциялари стратегияси алмашув курсининг ички валюта бозоридаги талаб ва таклиф асосида шаклланиши шароитида амалга оширилиб, олтин-валюта захираларининг “нейтраллик” тамойилига асосланди.

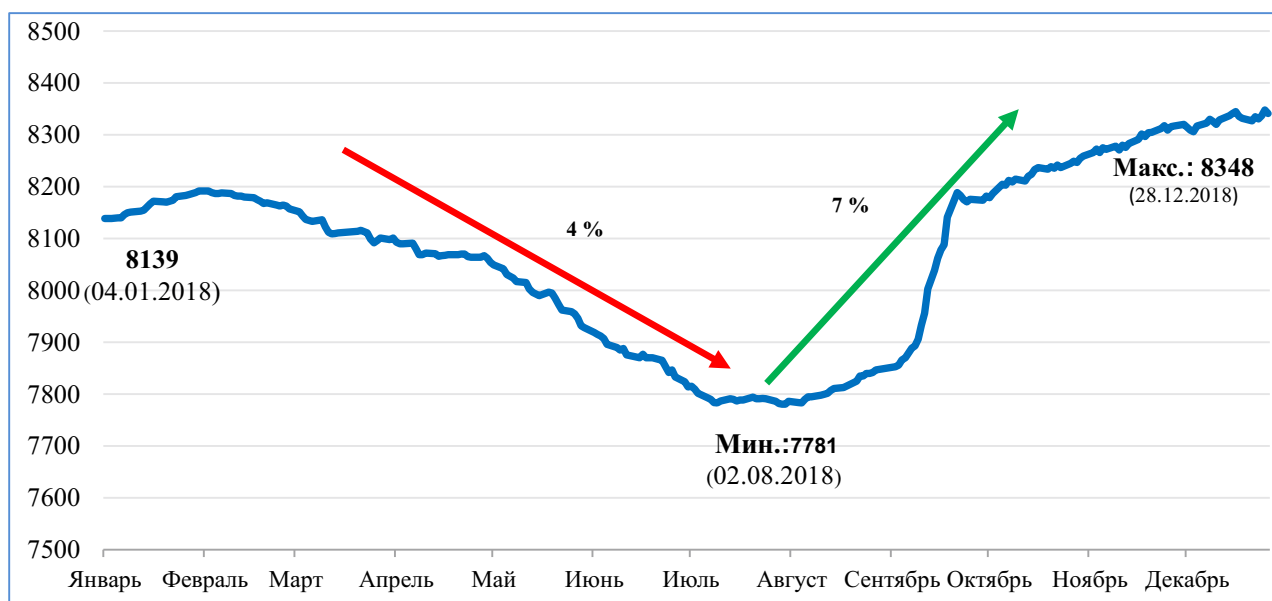
Ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан амалга оширилган интервенциялар ҳажми 3,2 млрд. АҚШ долларини ташкил этди ва Марказий банк томонидан харид қилинган монетар олтин қиймати доирасида бўлиши таъминланди.

Бунда, 2018 йил мобайнида олтин-валюта захираларидан жами 3,8 млрд. АҚШ доллари миқдоридаги маблағлар ички валюта бозорига йўналтирилган бўлиб, ушбу маблағлар ҳисобига ички валюта бозоридаги хорижий валютага бўлган умумий талабнинг 37 фоизи қопланди. Мазкур кўрсаткич валюта бозорини либераллаштиришдан аввалги даврда 75 фоизни ташкил этган.

2018 йил давомида миллий валюта – сўмнинг алмашув курси ички валюта бозоридаги талаб ва таклифнинг ўзаро нисбати асосида шаклланиб, хорижий валютага бўлган талаб ва таклифга таъсир этувчи мавсумий омиллар ҳисобига ўзгариб турди.

3.3.2.2-чизма

2018 йил мобайнида Республика валюта биржаси савдоларида АҚШ долларининг сўмга нисбатан қийматининг ўзгариши, сўм/АҚШ долл.

Умуман олганда, 2018 йил охирига келиб миллий валютанинг алмашув курси йил бошига нисбатан 2,7 фоизга (8 120 сўмдан 8 339 сўмгача) пасайган бўлса, йил мобайнида курснинг минимал ва максимал миқдори ўртасида ўзгариши 7,3 фоизни (август ойида – 7 781 сўм, декабрь ойида – 8 348 сўм) ташкил этди.

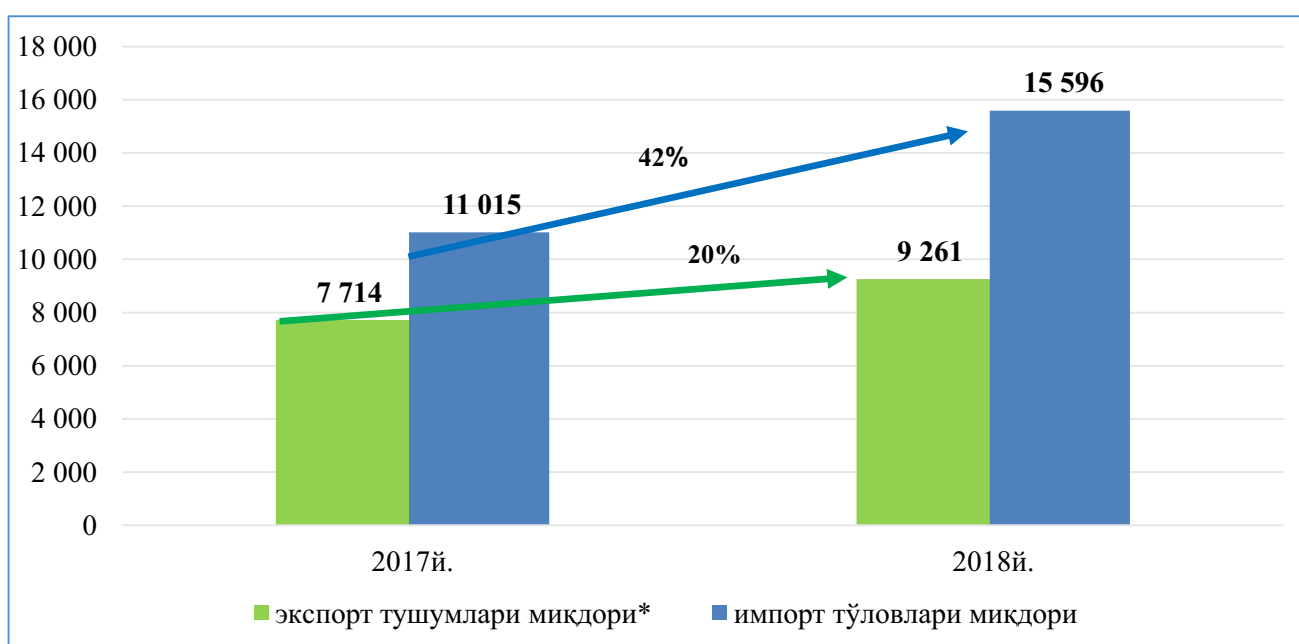
Юридик шахслар томонидан амалга оширилган валюта операциялари

Хўжалик юритувчи субъектларнинг экспорт шартномалари бўйича валюта маблағларининг ҳаракатланиши юзасидан амалга оширилган таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, 2018 йил якуни бўйича республикаимиз тадбиркорлик субъектларининг жами экспорт тушуми 12,3 млрд. АҚШ долларини ташкил қилган бўлиб, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 10 фоизга ёки 1,1 млрд. АҚШ долларига ўсган.

Экспорт тушумининг 5,6 млрд. АҚШ доллари (жами экспорт тушумининг 45 фоизи), шу жумладан 3 млрд. АҚШ доллари монетар олтин ва кумуш экспортдан ҳамда 2,6 млрд. АҚШ доллари табиий газ экспортдан келиб тушган маблағлар ҳиссасига тўғри келади. Бошқа товар ва хизматлар бўйича жами экспорт тушуми эса 6,6 млрд. АҚШ долларини (55 фоиз) ташкил қилган бўлиб, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 5 фоизга ёки 334 млн. АҚШ долларига кўпайган.

3.3.2.3-чизма

2018 йил давомида корхоналарнинг экспорт тушумлари ҳамда импорт тўловлари миқдори, млн. АҚШ доллариди

* Монетар олтин ва кумуш сотувидан ташқари

Ўз навбатида, хўжалик юритувчи субъектлар томонидан 2018 йилда амалга оширилган импорт тўловлари ҳажми 2017 йилга нисбатан 42 фоизга ошиб, 15,6 млрд. АҚШ долларини ташкил этди. Ушбу тўловларнинг 56 фоизи ички валюта бозорида харид қилинган маблағлар ҳисобига амалга оширилган бўлса, 25 фоизи корхоналарнинг ўз валюта маблағлари ва қолган 19 фоизи чет эл валютасида олинган кредит маблағлари ҳисобига тўланган.

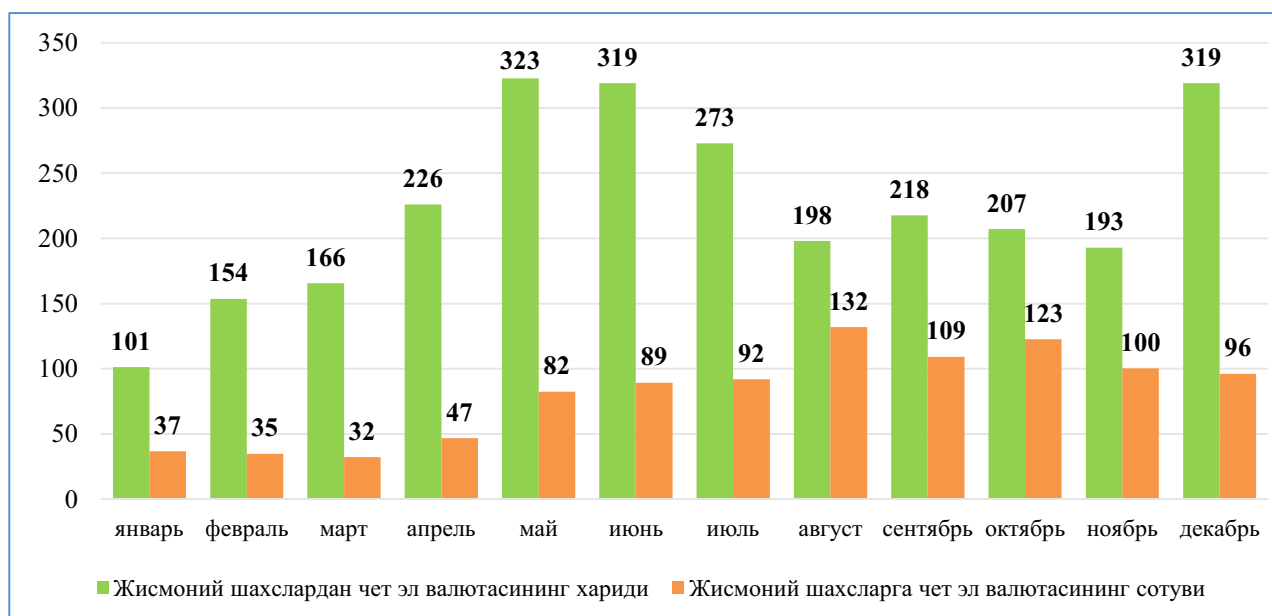
2018 йил давомида хўжалик юритувчи субъектлар томонидан ички валюта бозорида харид қилинган 10,4 млрд. АҚШ доллари миқдоридagi валюта маблағларининг асосий қисми ёки 83 фоизи ишлаб чиқариш мақсадлари учун мўлжалланган товар ва хизматларни импорт қилишга, 10 фоизи истеъмол товарлари ва дори-дармонлар импорти, хорижий кредитларни сўндириш, хорижий инвесторлар даромадларининг репатриацияси учун, қолган 7 фоизи эса бошқа мақсадлар учун йўналтирилган.

Жисмоний шахслар билан валюта айирбошлаш операциялари

2018 йил давомида тижорат банклари томонидан жисмоний шахслардан жами 2,7 млрд. АҚШ доллари миқдоридagi хорижий валюта сотиб олинган бўлиб, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 3 баробарга ёки 1,8 млрд. АҚШ долларига ошган.

3.3.2.4-чизма

2018 йил давомида жисмоний шахсларнинг валюта айирбошлаш операцияларининг ҳажми, млн. АҚШ долларидa

Бунда, операцияларнинг қарийб 40 фоизи 1 000 АҚШ долларидан ортиқ суммадаги операцияларга тўғри келган бўлса, операциялар сони бўйича уларнинг улуши фақатгина 3 фоизни ташкил қилган. Ўз навбатида, 100 АҚШ долларигача бўлган суммадаги операциялар жами сотиб олиш

амалиётлари сонидаги улуши 71 фоизни, жами сотиб олинган валюта маблағлари ҳажмидаги улуши эса 22 фоизни ташкил қилган. Ушбу ҳолат жисмоний шахслар асосан жорий харажатлари учун 100 АҚШ долларигача бўлган миқдордаги валюта маблағларини айирбошлаш мақсадида тижорат банкларига мурожаат қилаётганлигидан далолат беради.

2018 йил давомида жисмоний шахсларга жами 975 млн. АҚШ доллари миқдоридаги валюта маблағлари сотилган бўлиб, 2017 йилга нисбатан ушбу кўрсаткич 5 баробарга ошган. Валюта маблағларининг 32 фоизи якка тартибдаги тадбиркорларга ва 68 фоизи жисмоний шахсларга сотилган.

Таҳлилларга кўра, аҳолига хорижий валюта сотиш бўйича 1 000 АҚШ долларигача бўлган суммадаги операциялар сони 74 фоизни ташкил қилган бўлса, ҳажми бўйича мазкур турдаги операциялар улуши 15 фоизга тўғри келган. Шунингдек, фуқароларга 10 000 АҚШ долларидан юқори бўлган суммада чет эл валютасини сотиш операциялари ҳажми 64 фоизни ташкил этган бўлса, шу турдаги операциялар сон жиҳатдан 4 фоизни ташкил қилган. Яъни, жисмоний шахсларнинг асосий қисми 1000 АҚШ долларигача бўлган миқдордаги валюта маблағларини сотиб олиш учун тижорат банкларига мурожаат қилганлар.

Халқаро пул ўтказмалари бўйича амалга оширилган операциялар

Халқаро пул ўтказмалари бўйича 2018 йил мобайнида жисмоний шахслар номига жами 5,1 млрд. АҚШ доллари миқдоридаги валюта маблағлари келиб тушган бўлиб, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 4 фоизга ўсган. Эксперт баҳолаш натижаларига кўра, ушбу ўсиш асосан хорижий давлатларга ишлашга кетаётган фуқаролар сонининг ортиши ҳисобига вужудга келган.

Келиб тушган маблағларнинг битта операция бўйича ўртача суммаси 418 АҚШ долларини ташкил қилган. Таҳлилларга кўра, келиб тушган жами валюта маблағларининг 45 фоизи 500 АҚШ долларгача бўлган суммадаги операциялар ҳиссасига тўғри келиб, сон бўйича ушбу суммадаги операциялар улуши 81 фоизни ташкил қилган.

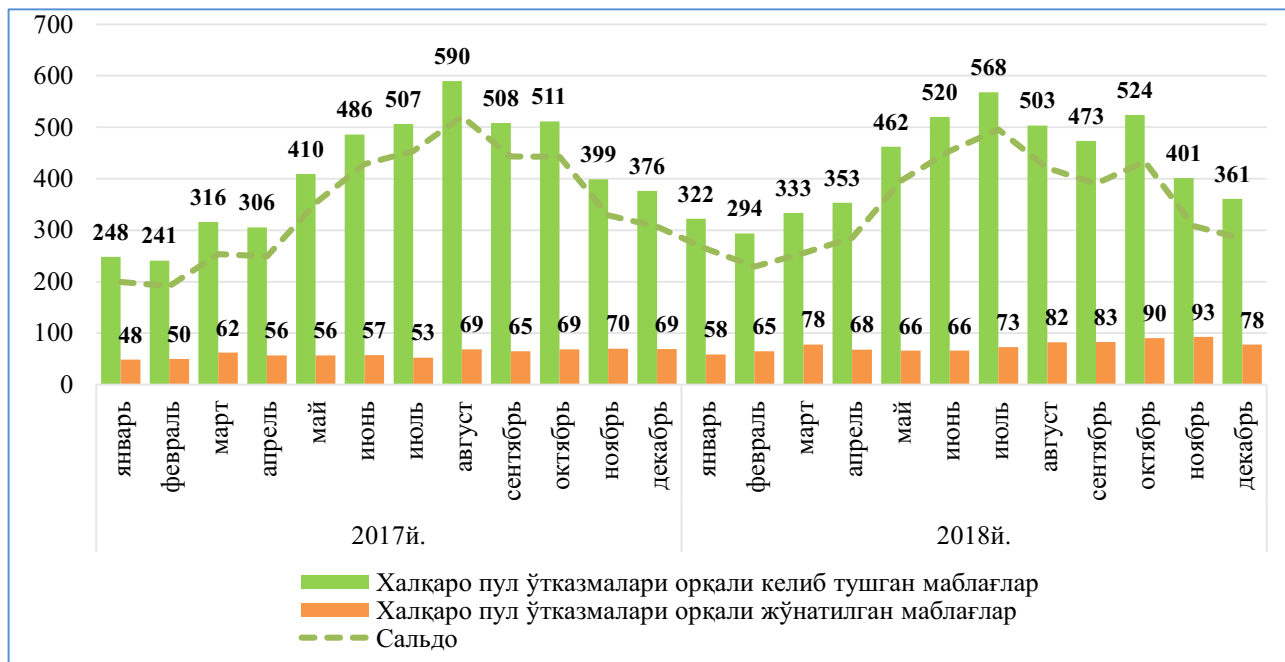
Пул ўтказмаларининг 78 фоизи Россия Федерациясидан, 6 фоизи Қозоғистондан ва қолган 16 фоизи бошқа мамлакатлардан юборилган. Мижозларнинг хоҳишига кўра келиб тушган маблағларнинг 127 млн. АҚШ доллари миллий валютада тўлаб берилган.

Ўз навбатида, ҳисобот йили давомида жисмоний шахслар томонидан халқаро пул ўтказмалари орқали хорижий мамлакатларга қарийб 900 млн. АҚШ доллари миқдоридаги валюта маблағлари жўнатилган бўлиб, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 175 млн. АҚШ долларига ёки 24 фоизга ошган.

3.3.2.5-чизма

2017-2018 йиллар давомида халқаро пул ўтказмалари орқали келиб тушган ва жўнатилган маблағлар динамикаси, млн. АҚШ доллариди

Бунда, битта операция бўйича жўнатилган ўртача сумма миқдори 1100 АҚШ долларни ташкил қилган. Маблағларнинг 45 фоизи Россия Федерациясига, 15 фоизи Туркияга, 8 фоизи Қозоғистонга ва қолган 32 фоизи бошқа мамлакатларга юборилган.

Пул ўтказмалари орқали жўнатилган маблағларнинг 83 фоизини 1000 АҚШ долларидадан ортиқ бўлган суммадаги операциялар ташкил этади. Таъкидлаш жоизки, ушбу маблағлар фуқаролар томонидан савдо билан боғлиқ бўлмаган операциялардан ташқари, мокилик импорти⁶ учун ҳам хорижий мамлакатларга юборилаётган бўлиши мумкин.

Хорижга жўнатилган маблағларнинг 112 млн. АҚШ доллари, миқдорларнинг талабига кўра, миллий валютада топширилган маблағларни автоматик тарзда чет эл валютасига конверсия қилиш орқали юборилган.

3.3.3. Ўзбекистон Республикасининг тўлов балансини шакллантириш борасида амалга оширилган ишлар

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 сентябрдаги Ф-5054-сонли “Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий ва молиявий маълумотларнинг очиқлиги ва оммабоплигини таъминлаш чоралари тўғрисида”ги Фармойиши ва 2018 йил 9 январдаги ПФ-5296-сонли “Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг фаолиятини тубдан

⁶ Резидент - жисмоний шахслар томонидан Ўзбекистонда қайта сотиш мақсадида чет элда сотиб олинган маҳсулотларнинг олиб кирилиши.

такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонига кўра тўлов балансини ҳисобини юритиш ва таҳлил қилиш тизимини тўлиқ шакллантириш Марказий банк фаолиятининг устувор йўналишларидан бири этиб белгиланди.

Тўлов баланси бу маълум бир вақт давомида мамлакат резидентлари ва норезидентлари ўртасидаги амалга оширилган операцияларни жамланма кўринишида акс эттирувчи статистик ҳисобот ҳисобланади. Тўлов баланси статистикаси миллий ҳисоблар тизими учун муҳим маълумотлар манбаси ҳисобланиб, улардан бевосита мамлакат ялпи ички маҳсулотини ҳисоблашда фойдаланилади. Мазкур статистик маълумотлар ташқи савдо, ишлаб чиқариш даражаси, истеъмол ҳажми ўзгариши, хорижий инвестициялар, ташқи қарзлар аҳволи ва олтин-валюта захиралари билан боғлиқ жараёнларни кузатиб бориш ва таҳлил қилиш имкониятини беради.

2018 йилнинг I чораги давомида Марказий банк томонидан Ўзбекистон Республикаси тўлов балансини шакллантириш ва жамоатчиликка тақдим этишни йўлга қўйиш юзасидан бир қатор тайёргарлик ишлари амалга оширилди.

Қонунчиликка асосан халқаро инвестицион позиция статистикасини шакллантириш вазифаси Давлат статистика қўмитасига юклатилган бўлсада, мазкур статистик ҳисоботнинг тўлов баланси билан чамбарчас боғлиқлигини ҳамда Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ) тавсияларини инобатга олган ҳолда ушбу статистик ҳисоботни тузишни Марказий банк ўз зиммасига олди.

Тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция статистикасини шакллантириш ва тарқатишга тайёргарлик жараёнида ХВЖнинг техник кўмаги жалб қилиниб, тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция кўрсаткичларини шакллантириш бўйича маълумотлар манбалари аниқлаштирилди ҳамда мазкур маълумотларни шакллантириш методологияси бўйича Марказий банк ходимларининг билим ва савиялари ошириб борилди.

Шунингдек, Марказий банкнинг тегишли таркибий бўлинмалари ходимлари ХВЖ томонидан ташкил қилинган махсус ўқув-семинарларига юборилиб, тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция статистикасини шакллантириш борасидаги ХВЖ стандартлари ва методологик қўлланмалари бўйича тегишли билим ва кўникмаларга эга бўлишди.

Тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция статистикасини шакллантириш бўйича ишларни самарали ташкил этиш мақсадида, тегишли вазирлик, идора ва ташкилотлар томонидан зарур маълумотларни Марказий банкка тақдим қилиш механизмларини белгилаш юзасидан Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 3 апрелдаги 263-сонли “Ўзбекистон Республикасининг ташқи сектори статистикаси шакллантирилишини

таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди.

Мазкур қарор доирасида тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция кўрсаткичларини шакллантириш юзасидан ўндан ортиқ вазирлик, идора ва ташкилотлардан даврий (чораклик) маълумотларни Марказий банкда мужассамлаштириш тизими яратилди.

ХВЖ методологиясига асосан тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция кўрсаткичларини шакллантиришда фойдаланиладиган айрим маълумотларни расмий манбалардан олиш имконияти мавжуд эмаслигини инобатга олиб, баъзи кўрсаткичларни экспертлик баҳолаш механизмлари ишлаб чиқилди.

Хусусан, чет элда ишловчи Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг бирламчи ва иккиламчи даромадлари, харажатлари, аҳолининг чет эл валютасидаги жамғармалари қолдиқлари, шунингдек, транспорт ва суғурта билан боғлиқ импорт хизматлари харажатлари, мокилик импорти кўрсаткичлари чегара ҳудудларда сўровлар ўтказиш орқали ҳисобланмоқда.

2018 йилдан бошлаб, Ўзбекистон Республикасининг тўлов баланси ва халқаро инвестицион позиция чораклик статистикаси ХВЖ стандартларига мувофиқ ҳисобот чорагидан кейинги чорак давомида тузилиб, Марказий банк веб-сайтида ўзбек, рус ва инглиз тилларида ҳамда ХВЖнинг маълумотларни тарқатиш тизимларида жойлаштириб борилмоқда.

Шу билан бирга, 2016-2017 йиллар учун тўлов баланси ХВЖнинг аввалги услубий қўлланмаси асосида тузилганлигини инобатга олиб, келажакда ушбу йиллар учун кўрсаткичларни ХВЖнинг сўнгги стандартларига мувофиқ қайта тузиш чоралари кўрилмоқда.

3.4. Кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш

Ҳисобот йилида Марказий банк томонидан Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикаси Марказий банки тўғрисида”ги Қонунининг 50-моддасида белгиланган тижорат банклари ва нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш борасидаги вазифаларнинг сифатли бажарилишини таъминлаш бўйича ишлар давом эттирилди.

Бу борада, асосий эътибор, илғор хорижий тажриба, умумэтироф этилган меъёрларни чуқур ўрганиш асосида кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солувчи тамойил ва механизмларни такомиллаштириш, шу жумладан халқаро амалиётда кенг қўлланиладиган пруденциал назоратнинг замонавий механизмларини жорий қилишга ҳамда уларнинг амалдаги қонун ҳужжатлари ҳамда Марказий банкнинг иқтисодий меъёрларига риоя қилишини таъминлашга қаратилди.

3.4.1. Банклар фаолиятини назорат қилиш ва тартибга солиш

Ҳисобот йилида халқаро амалиётда банк фаолиятига оид хатарларни аниқлашда кенг қўлланиладиган стресс-тест моделларини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди.

Хусусан, 2018 йилнинг I чорагида Жаҳон банки мутахассислари билан ҳамкорликда ишлаб чиқилган марказий банклар томонидан банк фаолиятига оид хатарларни аниқлашда қўлланиладиган стресс-тест ўтказиш модели амалиётга жорий қилинди.

Бугунги кунда мазкур модель асосида тижорат банклари стресс-тестдан ўтказилиб, банкларнинг кредит, фоиз, валюта, ликвидлилик хатарлари доимий равишда таҳлил қилиб борилмоқда.

Шунингдек, 2018 йилнинг ноябрь ойида бевосита тижорат банклари томонидан банк фаолиятига оид хатарларни баҳолашда қўлланиладиган стресс-тест модели ҳам амалиётга жорий қилинди. Ушбу модель ёрдамида тижорат банкларининг пул оқимлари, ликвидлилик ҳолати ва кредит хатарлари стресс-тестдан ўтказилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида банклар фаолиятидаги тизимли муаммолар ва уларни банк тизими молиявий барқарорлигига ҳамда ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожланишига таъсири масалаларига бағишлаб 2018 йил 22 ноябрь куни ўтказилган йиғилиш натижаларига кўра, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 декабрдаги ПҚ-4071-хдфу-сонли “Тижорат банкларининг молиявий барқарорлигини таъминлаш, фаолияти самарадорлигини ошириш ва кредит сиёсатини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди.

Ушбу қарорга мувофиқ, давлат улуши иштирокидаги банклар кенгашларига банклар фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида уларнинг тузилмасини қайта кўриб чиқиш, активлар ва мажбуриятлар муддатлари мутаносиблигини таъминлаш, кредит портфелини диверсификация қилиш, банк таваккалчилигини бошқариш ва баҳолашни такомиллаштириш, масофавий хизматларни жорий этиш ва бизнес-жараёнларни автоматлаштириш орқали операцион харажатларни оптималлаштириш, кўрсатиладиган хизматлар сифатини ошириш ва бошқа чора-тадбирларни кўзда тутувчи банкларни ривожлантиришнинг уч йиллик стратегияси ишлаб чиқилди.

Шу билан бирга, 2018 йил давомида кредит ташкилотлари пруденциал назоратига оид меъёрий-ҳуқуқий базани Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки ва бошқалар алоқадор давлат идоралари ва халқаро ташкилотлар ҳамкорлигида такомиллаштириш ишлари давом эттирилди.

Хусусан, Марказий банкнинг:

“Тижорат банклари капиталининг монандлигига қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги;

“Тижорат банкларида активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун захиралар шакллантириши ҳамда улардан фойдаланиш тартиби тўғрисида”ги;

“Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомлари Жаҳон банки тавсияларига асосан қайта кўриб чиқилди ва Адлия вазирлигида рўйхатдан ўтказилди.

Жумладан, *“Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги* Низомнинг янги таҳририда банк ликвидлиги ҳисоб-китоблари Базель-3 талабларига мувофиқлаштирилди.

Юқоридаги чора-тадбирлар билан бир қаторда, Марказий банкнинг банк тизими барқарорлигини, омонатчилар, қарз олувчи ва кредиторларнинг манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлашга қаратилган назорат вазифаларидан келиб чиқиб, 2018 йил давомида банклар ва уларнинг филиалларида комплекс ва тематик характердаги текширувлар ўтказиб борилди.

Хусусан, 2018 йилда 14 та тижорат банклари, яъни Ўзмилийбанк, Халқ банки, “Туронбанк” АТБ, “Ҳамкорбанк” АТБ, “Универсал банк” АТБ, “Туркистонбанк” ХАТБ, “НН-ТЕСН BANK” ХАТБ, “Савдогарбанк” АТБ, “Мадад Инвест банк” ХАТБ, “InFinBank” АТБ, “Ориент Финанс” ХАТБ, “Давр банк” ХАТБ, “КДБ Банк Ўзбекистон” АЖ ҳамда Эрон “Содерот” банкининг фаолияти комплекс инспекциядан ўтказилди

Банкларда комплекс инспекция текширувларини ўтказиш жараёнида, асосий эътибор, уларнинг фаолиятида мавжуд бўлган хавф-хатарларни аниқлаш, банкларнинг молиявий ҳолатига баҳо бериш, амалдаги қонун ҳужжатлари ҳамда Марказий банкнинг иқтисодий меъёрларига риоя қилинишини ўрганишга қаратилди.

Комплекс текширувлар натижаларига кўра, Марказий банк Банк назорати кўмитасининг тегишли қарорларига асосан фаолиятида камчиликларга йўл қўйган банкларга нисбатан тегишли чоралар кўрилди.

Бундан ташқари, Марказий банк томонидан алоҳида масалалар юзасидан, шунингдек, жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва суд органларининг сўровларига асосан тижорат банклари фаолияти бўйича текширишлар мунтазам равишда ўтказиб борилди.

Марказий банк томонидан 2018 йил мобайнида банк қонунчилиги талабларини бузганлиги учун 12 та банкка нисбатан айрим банк операцияларини амалга оширишни тақиқлаб қўйиш ва 28 та банкка нисбатан жами 20,5 млрд. сўм миқдорида жарима ундириш каби таъсир чоралари қўлланилди.

Хусусан, Марказий банк томонидан белгиланган иқтисодий меъёрларга риоя этилиши юзасидан аниқланган:

62 та ҳолат бўйича жами 2,9 млрд. сўм миқдорида;

жойида ўтказилган инспекция текширувлари натижасида аниқланган 13 та ҳолат бўйича 5,9 млрд. сўм миқдорида;

валюта операциялари бўйича белгиланган талабларга риоя этилиши юзасидан аниқланган 89 та ҳолат бўйича 5,9 млрд. сўм миқдорида;

ички назорат талабларига риоя этилиши юзасидан аниқланган 8 та ҳолат бўйича 3,5 млрд. сўм;

бошқа 65 та ҳолатлар бўйича 2,3 млрд. сўм миқдорида жарима чоралари кўрилди.

2018 йил давомида қўлланилган чораларга асосан Марказий банк тижорат банклари Бошқарувларига йўл қўйилган камчиликларни бартараф этиш ва келгусида уларнинг олдини олиш бўйича чора-тадбирлар қабул қилиш бўйича кўрсатмалар юборди ҳамда ушбу чора-тадбирлар ижросини қатъий назоратга олди.

3.4.2. Нобанк кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш

Ҳисобот йилида Марказий банк томонидан нобанк кредит ташкилотларининг молиявий барқарорлигини ошириш, уларнинг кредитлаш фаолиятини тартибга солиш ҳамда уларнинг тегишли меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган талабларга риоя қилиши устидан назоратни кучайтириш борасида муайян ишлар амалга оширилди.

Хусусан, нобанк кредит ташкилотларининг фаолиятини молиявий ҳисоботлар асосида масофадан туриб (дистанцион) ҳамда жойида текшириш ўтказиш йўли билан назорат қилиш ва тартибга солиш тизими жорий қилинган бўлиб, 2018 йил давомида жами 21 та нобанк кредит ташкилоти, жумладан 13 та микрокредит ташкилоти ва 8 та ломбард фаолияти жойида текширишдан ўтказилди.

Ўтказилган текширишлар натижаларига кўра, фаолиятида қонун ҳужжатлари шу жумладан, Марказий банкнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари талабларининг бузилишига йўл қўйган 10 та микрокредит

ташкilotи ва 3 та ломбардга нисбатан жами 217,6 млн. сўм миқдоридаги жарима санкциялари қўлланилди. 3 та микрокредит ташкilotи ва 5 та ломбардга аниқланган камчиликларни бартараф этиш юзасидан ижро этилиши мажбурий бўлган кўрсатма хатлари юборилди.

Шунингдек, 2018 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 сентябрдаги ПҚ-3270-сонли “Республика банк тизимини янада ривожлантириш ва барқарорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан нобанк кредит ташкilotлари устав капиталини белгиланган меъёр талабларига (устав фондининг минимал миқдори янги ташкilot этиладиган микрокредит ташкilotлари учун 2,0 млрд. сўм ва ломбардлар учун 500 млн. сўм) етказилишини таъминлаш юзасидан тегишли чора-тадбирлар амалга оширилиб, 90 та нобанк кредит ташкilotлари устав капитали белгиланган меъёрларга етказилди.

Ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 мартдаги ПҚ-3620-сонли “Банк хизматлари оммабоплигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори талабларига мувофиқ нобанк кредит ташкilotлари банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилди.

Ушбу қарор асосида микрокредит ташкilotларининг микромолия хизматлари шартномалари, шунингдек ломбардлар томонидан тузилган кредит шартномаларига қарз суммасининг ярмидан кўп миқдорида йиллик фоизлар ҳисоблаш, комиссия ва неустойка (штраф, пеня) ундириш ва жавобгарликнинг бошқа чораларининг қўлланилишига нисбатан чекловлар ўрнатилди.

Шу мақсадда Марказий банкнинг тегишли меъерий-ҳуқуқий ҳужжат ва кўрсатмаларига нобанк кредит ташкilotларининг кредит сиёсатлари, шунингдек микромолиявий хизматлар бўйича мижозлар билан тузилган шартномаларига кредитлар бўйича фоиз тўловлари унинг йиллик қарздорлик суммасининг ярмидан ошмаслиги юзасидан тегишли ўзгартиришлар киритилди.

3.5. Тўлов тизимлари ва банкларда молиявий ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш

Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги Қонунида Марказий банкка юклатилган республикада ҳисоб-китобларнинг самарали тизимини ташкilot этиш ва таъминлаш вазифасидан келиб чиқиб, 2018 йил давомида Марказий банк томонидан миллий тўлов тизимининг барқарор фаолият юритишини

таъминлаш ҳамда уни илғор халқаро тажриба, замонавий талаб ва андозаларга мувофиқ янада ривожлантириш борасида муайян ишлар амалга оширилди.

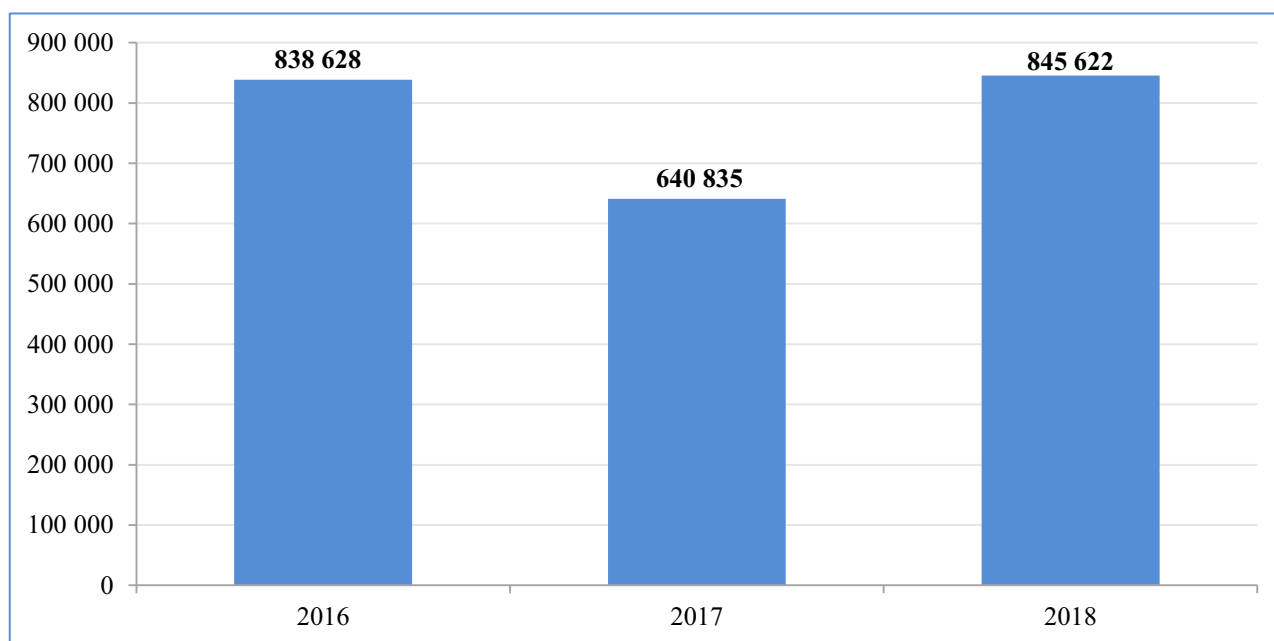
3.5.1. Банклараро электрон тўлов тизими ривожланиши

Мавжуд бўлган электрон тўловлар тизими банклараро тўлов тизими, банкларнинг ички тўлов тизимлари ва чакана тўлов тизимларидан ташкил топган бўлиб, мазкур тўлов тизимлари иқтисодиётдаги тўлов ва ҳисоб-китобларнинг асосий қисмини ташкил этувчи нақдсиз шаклдаги транзакцияларнинг ўз вақтида ва тўғри амалга оширилишини таъминлаб келмоқда.

Жумладан, 2018 йил давомида Марказий банкнинг банклараро тўлов тизими орқали амалга оширилган операциялар суммаси 2017 йилга нисбатан 1,3 баробарга ошиб, 845,6 трлн. сўмни ташкил қилди.

3.5.1.1-чизма

Марказий банкнинг банклараро тўлов тизими орқали 2016-2018 йилларда амалга оширилган транзакциялар суммаси, млрд. сўмда

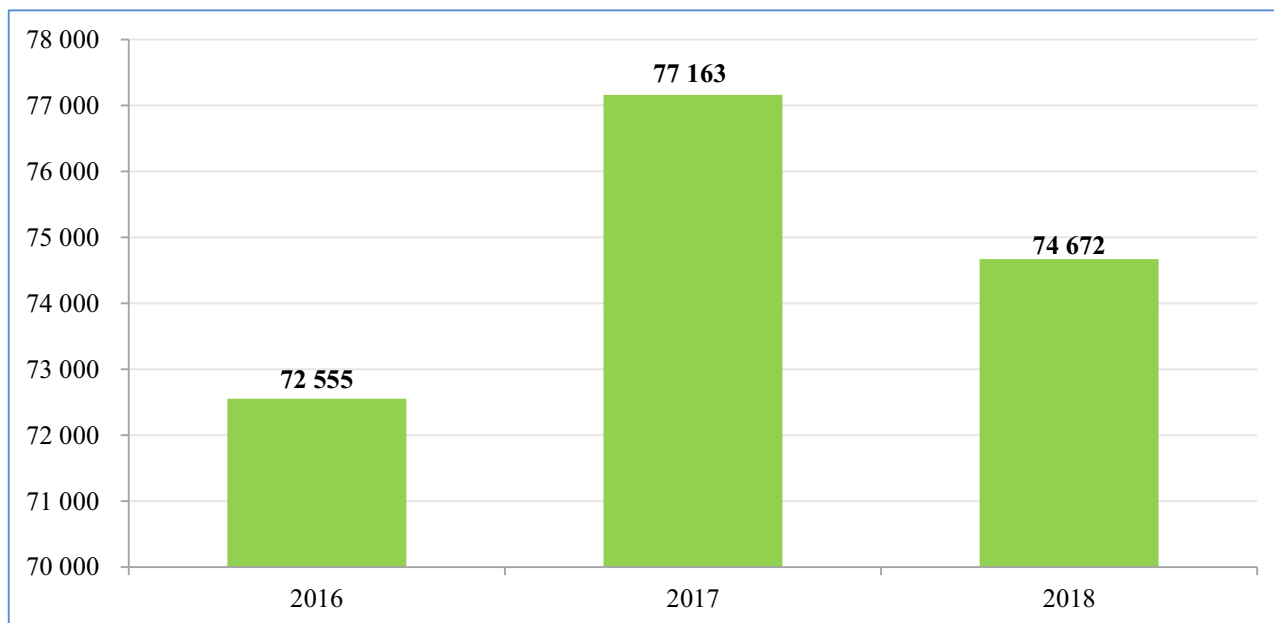

Бунда, ҳисобот йилида Марказий банкнинг банклараро тўлов тизими орқали амалга оширилган тўлов ва ҳисоб-китоблар суммаси 2017 йилга нисбатан ошган бўлсада, ушбу тўлов тизими орқали ўтган транзакциялар сони аксинча 3,2 фоизга ёки 2017 йилдаги 77,2 млн. тадан 74,7 млн. тагача камайган.

3.5.1.2-чизма

**Марказий банкнинг банклараро тўлов тизими орқали
2016-2018 йилларда амалга оширилган транзакциялар сони, минг тада**

Амалга оширилган транзакциялар сонининг бундай камайиши аҳолининг турли тўловларини Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар Клиринг тизими орқали амалга оширилиши кўламининг ортиши билан изоҳланади. Жумладан, 2018 йилда аҳолининг нотариал хизматлар ва Давлат персоналлаштириш маркази билан боғлиқ барча тўловларини Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар Клиринг тизими орқали ўтказиш тартиби жорий қилинди.

Банклараро тўлов тизими орқали амалга оширилган транзакцияларнинг тўлов ҳужжатлари турлари кесимидаги таҳлили, тўлов топшириқномалари орқали амалга оширилган транзакциялар сони 41,2 млн. тани (жами транзакцияларнинг 55,2 фоизини), транзакциялар суммаси эса 563,9 трлн. сўмни (жами транзакциялар суммасининг 66,7 фоиз), мемориал ордерлар орқали амалга оширилган транзакциялар сони 26,9 млн. тани (36,1 фоиз), транзакциялар суммаси эса 278,4 трлн. сўмни (32,9 фоиз) ҳамда инкассо топшириқномалари орқали амалга оширилган транзакциялар сони 5,9 млн. тани (8 фоиз), транзакциялар суммаси эса 2,5 трлн. сўмни (0,3 фоиз) ташкил этганлигини кўрсатмоқда.

Шу билан бирга, тўлов талабномаси орқали амалга оширилган транзакциялар сони 480 мингтани (0,6 фоизни), транзакциялар суммаси эса 716,8 млрд. сўмни (0,1 фоизни) ташкил этган бўлса, аккредитив бўйича амалга оширилган транзакциялар сони 1,1 мингтани (0,001 фоизни), транзакциялар суммаси эса 95,9 млрд. сўмни (0,01 фоизни) ташкил этган.

Ҳисобот йили давомида Марказий банкнинг банклараро тўлов тизими 274 банк иш кунида фаолият юритган бўлиб, ўртача кунлик иш вақти 10,7 соатни, ўртача кунлик транзакциялар сони 272,5 мингтани, ўртача кунлик транзакциялар суммаси 3,1 трлн. сўмни ҳамда ўртача ойлик транзакциялар сони 6,2 млн. тани, уларнинг суммаси эса 70,5 трлн. сўмни ташкил этди.

3.5.2. Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими таҳлили

Нақд пулсиз, шу жумладан банк карталари орқали чакана тўловларнинг амалга оширилишида жисмоний шахслар ва улардан тўловларни қабул қилиб олувчи томонлар ўртасида ҳисоб-китобларнинг замонавий самарали тизимини ташкил этиш мақсадида Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими яратилган бўлиб, мазкур тизим орқали амалга оширилаётган тўловлар ҳажми доимий равишда ортиб бормоқда.

Ушбу тизим жисмоний ва юридик шахсларга солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни, шунингдек коммунал хизматлар ва мобил алоқа операторлари ва бошқа хизматлар кўрсатувчи ташкилотлар учун тўловларни реал вақт режимида амалга ошириш имкониятини яратди ҳамда банк карталари орқали амалга оширилган банклараро транзакциялар бўйича нетто позицияга асосланган ҳолда якуний ҳисоб-китобларни амалга оширади.

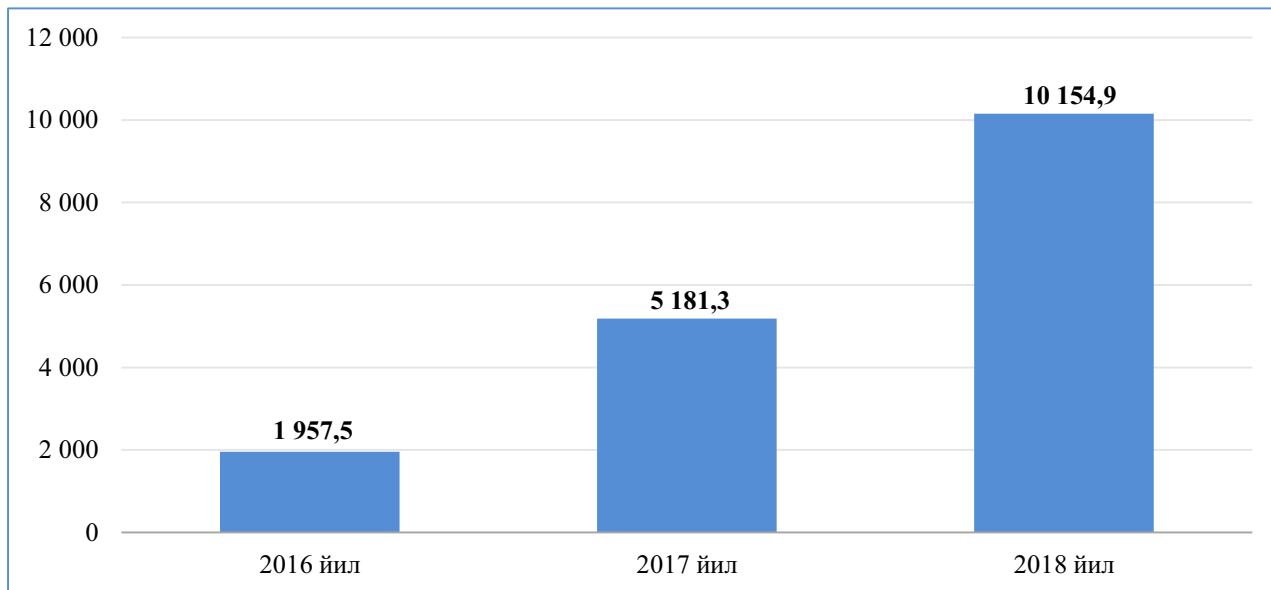
Шу мақсадда, Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими билан Давлат солиқ қўмитаси, Молия вазирлиги Ғазначилиги, Давлат божхона қўмитаси, Адлия вазирлигига қарашли Давлат хизматлари маркази, Давлат персоналлаштириш маркази ва Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Йўл ҳаракати хавфсизлиги бош бошқармаси ахборот тизимлари, шунингдек, “Ўзбекэнерго” АЖ, “Ўзтрансгаз” АЖ, “Сувсоз” ДУК ва бошқа коммунал ҳамда хизмат кўрсатувчиларнинг биллинг тизимлари интеграция қилинган бўлиб, 34 дан ортиқ хизматлар бўйича тўловларнинг мазкур клиринг тизими реал вақт режимида амалга оширилиши йўлга қўйилган.

Клиринг тизими мижозларга дам олиш кунларисиз кечаю-кундуз (24/7) реал вақт режимида банк ҳисобварақларига масофадан хизмат кўрсатиш тизимлари, тижорат банклари томонидан яратилган мобил иловалар ва банк инфокиосклари ҳамда банкоматлари орқали тўловларни амалга ошириш имкониятини берди.

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими функционал имкониятларини кенгайтириш борасида амалга оширилаётган ишлар натижасида 2018 йил мобайнида мазкур тизим орқали амалга оширилган тўловлар суммаси 2017 йилга нисбатан қарийб 2 баробарга ошиб, 10,2 трлн. сўмга етди.

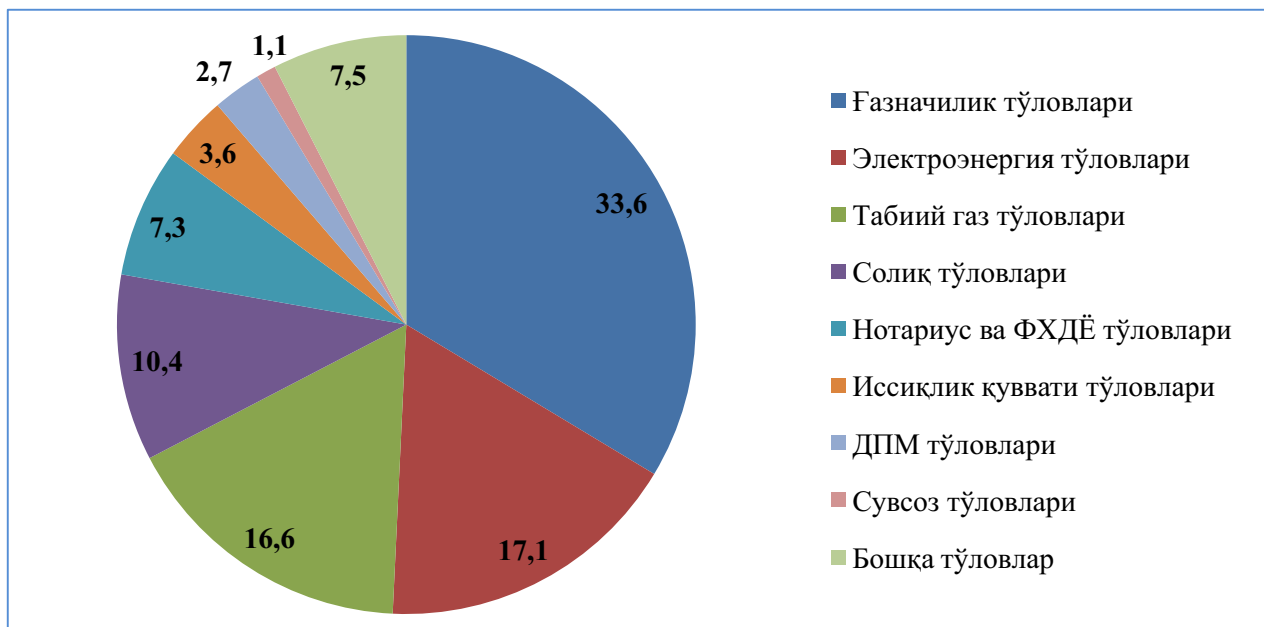
3.5.2.1-чизма

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар Клиринг тизими орқали амалга оширилган транзакциялар суммаси, млрд. сўмда

3.5.2.2-чизма

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар Клиринг тизими орқали 2018 йилда амалга оширилган тўловлар таркиби, фоизда

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали амалга оширилган транзакциялар жами суммасининг 3,4 трлн. сўмини (амалга оширилган транзакциялар суммасининг 33,6 фоизи) Ҳазначилик тўловлари, 1,7 трлн. сўмини (17,1 фоизи) электр энергияси учун тўловлар, 1,7 трлн. сўмини (16,6 фоизи) табиий газ учун тўловлар, 1,1 трлн. сўмини (10,4 фоизи) солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар,

746,3 млрд. сўмини (7,3 фоизи) нотариус ва ФХДЁ тўловлари, 254,7 млрд. сўмини (2,5 фоизи) божхона тўловлари, 369,9 млрд. сўмини (3,6 фоизи) иссиқлик қуввати учун тўловлар, 271,2 млрд. сўмини (2,7 фоиз) биометрик паспорт олиш учун тўловлар, 129,4 млрд. сўмини (1,3 фоиз) йўл ҳаракати қоидаларини бузганлик учун жарима тўловлари ҳамда 491,7 млрд. сўмини (4,8 фоиз) бошқа тўловлар ташкил этган.

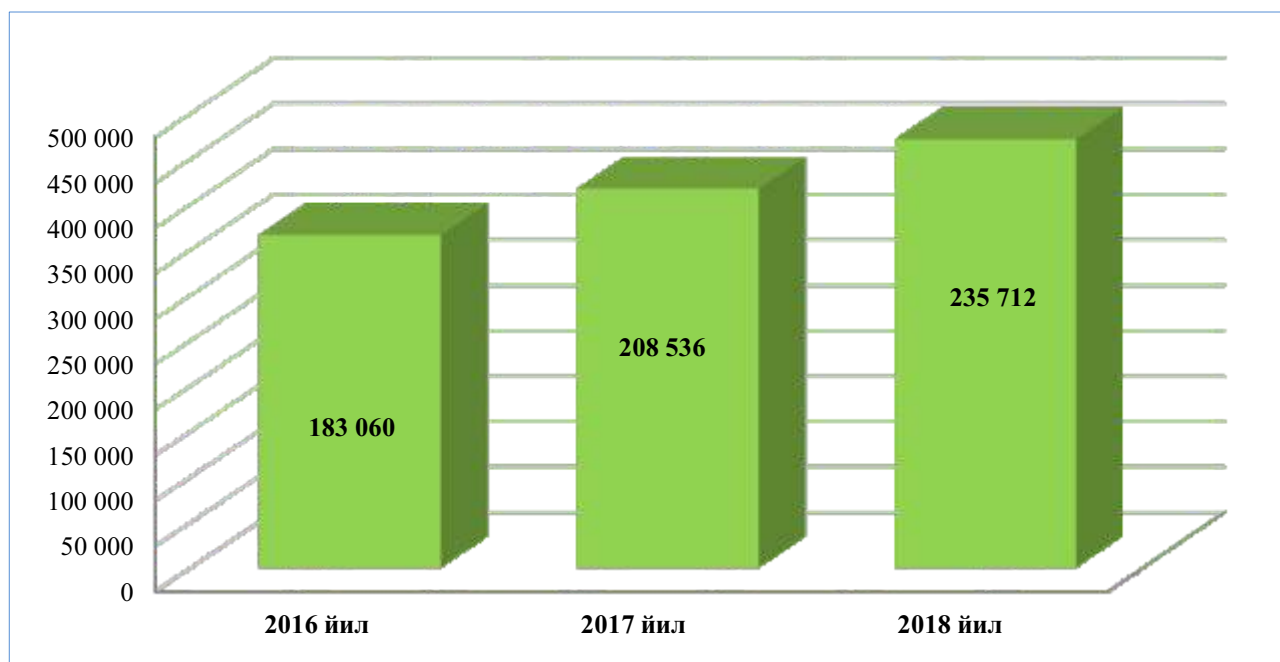
Ўз навбатида, ҳозирги вақтда Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали амалга оширилаётган транзакцияларнинг асосий қисмини банк карталари орқали амалга оширилаётган тўловлар ташкил қилмоқда.

2018 йил давомида аҳолининг нақд пулсиз ҳисоб-китоблар тизимини янада кенгайтириш, банк карталари асосида ҳисоб-китоблар тизимини янада ривожлантириш ва такомиллаштириш ҳамда улар билан ҳисоб-китобларни амалга оширишда фойдаланувчиларга янада қулай шарт-шароитлар яратиш борасида амалга оширилган чора-тадбирлар муайян ижобий натижалар берди.

2019 йил 1 январь ҳолатига тижорат банклари томонидан муомалага чиқарилган банк карталари сони 17,7 млн. тани ташкил қилган бўлиб, ҳисобот йили давомида савдо ва хизмат кўрсатиш шахобчаларидаги терминаллар сони 235,7 мингтадан 244,9 мингтагача, банкомат ва инфокиосклар сони эса 5 632 тадан 6 859 тагача кўпайган.

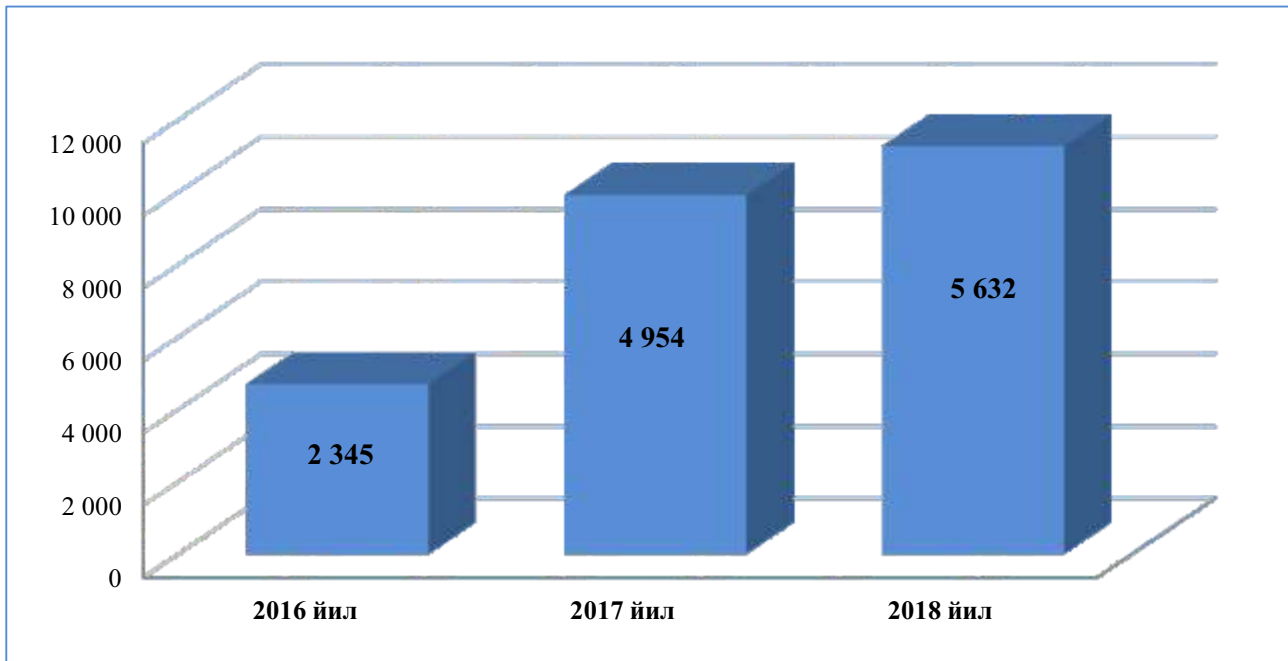
3.5.2.3-чизма

Ўзбекистон Республикасида тўлов терминаллари сони

3.5.2.4-чизма

Ўзбекистон Республикасида ўрнатилган банкомат ва инфокиосклар сони

Бунда, 2018 йил давомида миллий валютада банк карталари орқали амалга оширилган транзакциялар суммаси 2017 йилга нисбатан 20,4 фоизга ошиб, 63,7 трлн. сўмга етган.

3.5.3. Масофавий банк хизматларини кўрсатиш тизимларининг ривожланиши

2018 йилда миллий тўлов тизимини замонавий талаб ва андозаларга ҳамда илғор хорижий тажрибага мувофиқ ривожлантириш, аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига кўрсатилаётган банк хизматлари сифати ва қамровини ошириш борасидаги ишларнинг муҳим йўналиши сифатида реал вақт режимида масофадан туриб банк ҳисобварақларини бошқариш ва банк операцияларини амалга ошириш имконини берувчи ахборот тизимларини янада ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилди.

Ривожланган мамлакатлар тажрибаси банк тизимида замонавий ахборот технологияларига асосланган банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш хизматларининг кенг жорий этилиши банк хизматлари оммабоплигининг ошишига, тўлов ва бошқа банк хизматлари тариф ва нархларининг пасайишига, банк хизматларини кўрсатиш самарадорлиги ва шаффофлигининг ошишига хизмат қилишини кўрсатмоқда.

Шундан келиб чиқиб, тижорат банклари томонидан банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимларини (банк-мижоз, интернет-банкнинг, мобил-банкнинг, смс-банкнинг тизимларини) республика

миқёсида кенгайишини 2018 йил мобайнида жадаллаштириш юзасидан мақсадли кўрсаткичлар режаси Ўзбекистон банклари ассоциацияси билан келишилган ҳолда ишлаб чиқилган бўлиб, ҳисобот йили давомида унинг ижросини таъминлаш чоралари кўрилди.

Ушбу режага мувофиқ амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига таклиф қилинаётган масофадан туриб банк ҳисобварақларини бошқариш ва банк операцияларини амалга ошириш имконини берувчи қулай ва замонавий хизматлар турлари ва кўламининг сезиларли даражада ошиши таъминланди.

Жумладан, бугунги кунда тижорат банклари томонидан мижозларга реал вақт режимида банк операцияларини амалга ошириш имконини берувчи:

картадан картага пул ўтказиш (P2P) операцияларини бажариш;

алоқа, коммунал, солиқ, бюджет, интернет-провайдерлар, рақамли телевидение ва бошқа бир қанча тўловларни амалга ошириш;

мижознинг талабига кўра банк картасини блоклаш (блокдан чиқариш);

олинган кредит бўйича тўловларни сўндириш (амалга ошириш);

онлайн омонатларни расмийлаштириш, депозит ҳамда ссуда (кредит) ҳисобварақларини масофадан очиш;

халқаро банк карта ҳисобварағидан тўловларни амалга ошириш ва мониторинг қилиш, онлайн конверсия хизматлари;

халқаро пул ўтказмалари тизими орқали келган маблағларни мижознинг хоҳишига кўра банк ҳисобварағи ёки банк картасига киритиш каби хизматлар таклиф қилинмоқда ҳамда ушбу хизматлардан фойдаланувчи мижозлар сони доимий равишда ошиб бормоқда.

Шунингдек, банк инфратузилмалари (филиаллар, айирбошлаш шаҳобчалари, банкомат ва инфокиосклар) дислокацияси ҳақида маълумот олиш хизматларини жорий қилиш юзасидан тегишли ишлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, 2019 йил 1 январь ҳолатига банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш хизматларидан фойдаланувчилар сони қарийб 8 млн. тани ташкил қилган бўлиб, 2018 йил давомида ушбу кўрсаткич 1,8 баробарга ошган. Шундан 359,8 мингтасини юридик шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорлар ташкил этган бўлса, банк карталари ва банк депозит ҳисобварақлари бўйича банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимларидан фойдаланувчи жисмоний шахслар сони 7,6 млн. тани ташкил қилган.

3.5.3.1-чизма

Ўзбекистон Республикасида банк ҳисобварақларига масофадан хизмат кўрсатиш тизимларидан фойдаланувчилар сони, мингда

Банк ҳисобварақларини масофадан бошқариш тизимларидан фойдаланувчи жисмоний шахслар сони 2018 йил давомида 4,2 млн. тадан 7,6 млн. тагача ёки 1,8 баробарга ошган бўлса, бундай хизматлардан фойдаланувчи юридик шахслар сони 1,6 баробарга кўпайган.

3.5.4. Миллий банклараро процессинг марказини яратиш борасида амалга оширилган ишлар

Ўз навбатида, ҳисобот йилида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 сентябрдаги ПҚ-3945-сонли “Миллий тўлов тизимини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига мувофиқ Марказий банк Ахборотлаштириш Бош маркази таркибида Миллий банклараро процессинг марказини ташкил этиш ҳамда тегишли чакана тўлов тизимини яратиш ва ишга тушириш юзасидан муайян тайёргарлик ишлари амалга оширилди.

Мазкур марказнинг ишга туширилиши банк карталарига асосланган чакана тўлов хизматларини кўрсатиш соҳасида рақобат муҳитининг шаклланишига ва кучайишига, бундай хизматлардан фойдаланиш ҳақининг арзонлашишига, иқтисодиётда нақд пулсиз ҳисоб-китоблар кўламининг сезиларли даражада ошишига ҳамда банк карталарига асосланган чакана тўлов тизимлари фаолияти билан боғлиқ хатарларнинг камайишига хизмат қилади.

Марказий банк томонидан янги ташкил этилаётган чакана тўлов тизими брендини яратиш мақсадида аҳоли ўртасида ўтказилган овоз бериш натижаларига асосан унга “**Humo**” номи берилди.

Бугунги кунда “Humo” тўлов тизими учун муҳандислик инфратузилмаларини яратиш ва банк карталари, терминал қурилмалари, банкоматлар (инфокиосклар) харид қилиш бўйича тегишли ишлар амалга оширилмоқда ҳамда мазкур тўлов тизимини 2019 йилнинг I ярим йиллиги мобайнида ишга тушириш режалаштирилмоқда.

Шунингдек, 2018 йил давомида Марказий банк томонидан банк тизимида етакчи хорижий тўлов тизимлари билан интеграциялашган замонавий чакана тўлов тизимларини ривожлантиришнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини яратиш юзасидан тижорат банклари билан биргаликда:

Марказий банкнинг “*Тижорат банклари томонидан банк карталарини чиқариш ва уларни Ўзбекистон Республикасида муомалада бўлиши тартиби тўғрисида*”ги Низомига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди;

етақчи хорижий тўлов тизимлари (Mastercard, Visa ва UnionPay) билан интеграциялашган замонавий чакана тўлов тизимларининг ташкилий-ҳуқуқий асослари яратилди ва уларнинг фаолият юритиш механизмлари белгиланди.

Миллий банклараро процессинг марказининг маҳаллий ва халқаро банк карталари бўйича ҳисоб-китобларда иштирок этувчи банклар ўртасида ахборот ва технологик алоқа ўрнатишга кўмаклашиш борасидаги имкониятларга эга бўлиши кўзда тутилмоқда.

3.6. Банкларда бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини такомиллаштириш

Ҳисобот йили давомида тижорат банкларининг молиявий ҳисобот шакллари халқаро андозаларга мувофиқлаштириш, банк бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи тизимини янада такомиллаштириш бўйича муайян ишлар давом эттирилди.

Хусусан, тижорат банкларида бухгалтерия ҳисобини такомиллаштириш, банк хизматлари кўрсатишда тадбиркорлик субъектларига янада қулай шароитлар яратиш ҳамда банк ҳисобварақларига масофадан хизмат кўрсатиш тизимларининг янада ривожланиши учун зарур шарт-шароит яратиш мақсадида “*Ўзбекистон Республикаси банкларида*

очиладиган банк ҳисобварақлари тўғрисида”ги Йўриқномага (рўйхат рақами 1948, 2009 йил 27 апрель) тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиб:

мижозларнинг ҳисобварақларини рўйхатга олиш китобини электрон тарзда юритиш имконияти яратилди;

тадбиркорлик фаолияти субъектлари ҳужжатларига муҳр қўйиш ёки ҳужжатларини муҳр билан тасдиқлашни талаб этмаслик бўйича меъёр киритилди;

товар-хом ашё биржасининг очиқ электрон савдоларида қатнашувчилар, ташкилий савдоларда акцияларни сотувчи (сотиб олувчи) чет эллик инвесторлар учун талаб қилиб олингунча депозит ҳисобварақлари очиш тартиби белгиланди;

таъсисчилари резидент жисмоний шахслардан иборат бўлган юридик шахслар давлат рўйхатидан ўтиш жараёнида миллий ва чет эл валютасидаги банк ҳисобварағини масофадан туриб очиш имконияти яратилди.

Шунингдек, тижорат банклари балансининг актив ва пасивларидаги айрим моддаларини янада аниқроқ акс эттирилишини таъминлаш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг айрим фармон ва қарорларида белгиланган вазифа ва топшириқлар ижроси юзасидан зарур маълумотларни шакллантириш ва юритиш мақсадида “*Ўзбекистон Республикаси тижорат банкларида бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақлари режаси*”га (рўйхат рақами 773-17, 2004 йил 13 август) бир қанча ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Хусусан:

махсус дастурлар бўйича берилган қисқа ва узоқ муддатли кредитлар;

жисмоний шахсларга банк карталари орқали берилган узоқ муддатли кредитлар;

норезидент - юридик шахсларнинг талаб қилиб олингунча сақланадиган депозитлари;

субординар қарз, улар бўйича ҳисобланган мукофот ва дисконтлар;

бўлиб-бўлиб тўлаш шарти билан сотилган активлар ҳисобини юритишга мўлжалланган янги ҳисобварақлар киритилди. Натижада, тижорат банкларида юқорида қайд этилган маблағлар ҳисоби такомиллаштирилиб, уларнинг ҳисобини алоҳида юритиш имконияти яратилди.

Банк тизимида шахсий идентификацион рақамларидан фойдаланган ҳолда жисмоний шахсларнинг ягона базасини яратиш мақсадида “*Ўзбекистон Республикаси банк депозиторларининг Миллий ахборотлар базаси ва унда мижозларга хос рақам бериш ҳамда банк ҳисобварақлари рўйхатини юритиш тартиби тўғрисида*”ги Низомга (рўйхат рақами 1863,

2008 йил 27 сентябрь) ўзгартиришлар киритилиб, Банк депозиторларининг миллий ахборотлар базасида жисмоний шахслар шахсий идентификацион рақамларидан фойдаланишнинг ҳуқуқий асослари яратилди.

Бундан ташқари, 2018 йил давомида Марказий банк томонидан тижорат банклари ва нобанк кредит ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини юритиш амалиётини такомиллаштириш юзасидан 9 та меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиб, Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилди.

3.7. Пул-кредит ва банк тизими статистикасини такомиллаштириш ва тарқатиш борасидаги фаолият

Таъкидлаш жоизки, ҳисобот йили Марказий банк ва банк тизими фаолияти очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш борасида қатор туб ўзгаришлар амалга оширилган йил бўлди. Бунда, мамлакат аҳолиси 2018 йилнинг 1 январидан бошлаб, Ўзбекистон Республикаси бўйича пул-кредит статистикаси, шу жумладан мамлакатимизнинг олтин-валюта захиралари ва банк тизими фаолиятига оид статистик маълумотлар билан танишиш ва улардан фойдаланиш имкониятига эга бўлди, мазкур маълумотларни эълон қилиш (чоп этиш, тарқатиш) йўлга қўйилди ҳамда эълон қилинадиган маълумотлар турлари ва кўлами ҳисобот йили давомида доимий равишда кенгайтириб борилди.

2018 йилнинг 1 январидан бошлаб Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ) методологияси асосида шакллантирилган “Банк тизими (Депозит корпорациялари) шарҳи”, “Марказий банк шарҳи”, “Фоиз ставкалари”, “Олтин-валюта захиралари”, “Айирбошлаш курси” ва “Молиявий барқарорлик кўрсаткичлари” статистик маълумотлар жадвалларининг ўзбек, рус ва инглиз тилларида Марказий банк веб-сайтида жойлаштириш ва даврий равишда янгилаб бориш амалиёти йўлга қўйилди.

2018 йилнинг иккинчи ярим йиллигида эса эълон қилинадиган статистик маълумотлар рўйхати кенгайтирилиб, Марказий банк томонидан шакллантириладиган “Ташқи қарз”, “Тўлов баланси” ва “Халқаро инвестицион позиция” статистик маълумотлар жадвалларининг ҳам Марказий банк веб-сайтида жойлаштирилиши ва даврий равишда янгилаб борилиши йўлга қўйилди.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг *ХВЖнинг кенгайтирилган Маълумотлар Тарқатишининг Умумий Тизими*га (к-МТУТ) қўшилишига тайёргарлик кўриш юзасидан 2018 йилнинг февраль ва апрель ойларида ХВЖ техник кўмак миссиялари билан ҳамкорликда к-МТУТ тизимида Марказий банк томонидан жойлаштириладиган маълумотларни

шакллантириш бўйича Марказий банк ходимлари билим ва малакаларини ошириш мақсадида зарур семинар-тренинглار ташкиллаштирилди.

2018 йил 1 майдан бошлаб эса, Ўзбекистон Республикасининг к-МТУТга аъзо бўлиши муносабати билан, ушбу тизимда жойлаштирилиши кўзда тутилган Марказий банк фаолиятига оид барча 9 турдаги маълумотларнинг ХВЖнинг Йиғма миллий маълумотлар саҳифасида эълон қилиб борилиши таъминлаб келинмоқда.

Шунингдек, ҳисобот йилида халқаро тажрибадан келиб чиқиб, жамоатчиликни Марказий банк ва банк тизими фаолиятига оид янада чуқурлаштирилган ва кенг кўламдаги маълумотлар билан таъминлаш мақсадида Марказий банкнинг даврий (чораклик) статистика бюллетенларини шакллантириш ва тарқатиш амалиёти жорий қилинди.

“Марказий банкнинг Статистика бюллетени” 6 та бўлимдан иборат бўлиб, макроиктисодий кўрсаткичлар, пул-кредит кўрсаткичлари, пул-кредит сиёсатининг асосий кўрсаткичлари ва инструментлари, молия бозори – банклараро операциялар тўғрисидаги ва валюта бозорига оид кўрсаткичлар, кредит ташкилотлари фаолиятининг асосий кўрсаткичлари, тўлов тизимида оид асосий кўрсаткичлар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига қамраб олган.

Хусусан, мазкур статистик бюллетень тижорат банкларининг депозитларни жалб қилиш ва кредитлаш фаолиятига оид деярли барча маълумотларни ўзида акс эттириб, унда тижорат банклари томонидан жалб қилинган депозитлар ва ажратилган кредитлар тўғрисидаги маълумотлар валюта тури, муддатлари, ҳудудлар ҳамда депозит ва кредитларнинг турлари ва мақсадлари кесимида акс эттирилмоқда.

Ҳисобот йилида Марказий банк томонидан банк тизимида статистик маълумотларни шакллантириш, юритиш ва тарқатиш бўйича ишларни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий база ҳам қайта кўриб чиқилди. Бу борада, асосий эътибор, статистик ҳисобот шакллари соддалаштириш, ўз аҳамиятини йўқотган ҳисобот шакллари бекор қилиш ҳамда статистик маълумотларни шакллантириш, юритиш ва тарқатиш бўйича талаб ва меъёрларни янгилаш ва янада аниқлаштиришга қаратилди.

Натижада, Марказий банк Бошқарувининг 1998 йил 20 февралдаги 386-сонли қарори билан тасдиқланган “*Ўзбекистон Республикаси банкларида статистик ҳисоботни ташкил этиш Қоидалари*” (рўйхат рақами 680, 1999 йил 22 март) бекор қилиниб, янги таҳрирдаги “*Тижорат банкларида статистик ҳисоботларни юритиш Қоидалари*” тасдиқланди ҳамда Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан (рўйхат рақами 3031, 2018 йил 2 июнь) ўтказилди.

Тижорат банклари томонидан Марказий банкка тақдим қилинадиган статистик ҳисобот шакллари сони 86 тадан 46 тагача қисқартирилди.

Шунингдек, мазкур Қоидаларда кўзда тутилган талаб ва меъёрларни тижорат банклари масъул ходимларига батафсил тушунтириш ҳамда уларнинг статистик ҳисоботларни шакллантириш борасидаги билим ва малакасини ошириш мақсадида Марказий банк томонидан даврий ўқув-семинарлар ўтказиш йўлга қўйилди.

Ҳисобот йилида Халқаро валюта жамғармасининг кенг камровли статистик маълумотлар тизими ҳисобланган *“Халқаро молиявий статистика”* ахборот тизимида Ўзбекистон Республикаси саҳифасини очиш ва унда пул-кредит ва банк статистикасига оид маълумотларини жойлаштиришга тайёргарлик ишлари доирасида 2018 йил сентябрь ойида ХВЖ билан ҳамкорликда Марказий банк статистик маълумотлари сифатини ошириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди.

ХВЖнинг *“Халқаро молиявий статистика”* ахборот тизимида Ўзбекистон Республикаси саҳифасини очиш бўйича ишлар 2019 йилда ҳам давом эттирилади ҳамда ушбу мақсадда ХВЖнинг қўшимча техник кўмак миссиясини жалб қилиш режалаштирилган.

3.8. Кредит ташкилотларида молиявий мониторингни мувофиқлаштириш ва валюта назорати

Ҳисобот йилида *“Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”*ги Қонунига мувофиқ Марказий банк томонидан тижорат банклари, микрокредит ташкилотлари, ломбардлар ва кредит бюрolari томонидан ички назорат қоидаларига ҳамда жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш билан боғлиқ ахборотни махсус ваколатли давлат органига тақдим этиш тартибига риоя этилиши устидан мониторинг ҳамда назоратни таъминлаш юзасидан тизимли ишлар давом эттирилди.

Бунда, асосий эътибор, соҳага оид меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларни халқаро андозалар асосида такомиллаштириш, кредит ташкилотлари фаолиятида соҳага оид таваккалчиликларни тизимли равишда ўрганиш, таҳлил қилиш ва аниқлаш жараёнини ҳамда назоратни амалга оширишда таваккалчиликка асосланган ёндашувни илғор халқаро тажриба ва тавсиялар асосида такомиллаштиришга қаратилди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг *“Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш тўғрисида”*ги Қонуни талаблари ҳамда Молиявий чораларни қўллаш бўйича махсус гуруҳ (FATF) тавсияларидан келиб чиқиб, тижорат

банклари томонидан кўрсатиладиган ҳар бир хизматда жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштириш билан боғлиқ таваккалчиликлар бўйича Марказий банк ҳисоботининг маълумотлари инобатга олинган ҳолда, махсус ваколатли давлат органи билан биргаликда кредит ташкилотларида соҳага оид фаолиятни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга тегишли ўзгартириш ва кўшимчалар киритилди.

Жумладан, *“Тижорат банкларида жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назорат Қоидалари”*даги (рўйхат рақами 2886, 23.05.2017 й.) ички назорат тизимини ташкил этиш, мижозларни лозим даражада текшириш талаблари ҳамда шубҳали ва гумонли операцияларни аниқлаш меъзонлари янгиланди.

Марказий банк томонидан *“Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашиш соҳасига доир қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан ҳамкорликда мониторинг ва назоратни амалга ошириш тартиби тўғрисида”*ги Низом ишлаб чиқилиб, тегишли масъул вазирликлар ва идоралар билан келишилган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш департаментига тақдим этилди.

Нazorat вазифаларини амалга ошириш доирасида Марказий банк томонидан 21 та банкда ва 13 та нобанк кредит ташкилотларида жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш масалалари юзасидан текширувлар ўтказилди. Ўтказилган текширувлар натижалари бўйича ушбу қоидаларга амал қилмаган кредит ташкилотларига нисбатан тегишли чоралар қўлланилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 майдаги ПФ-5446-сонли *“Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш механизмларини такомиллаштириш ва бюджет маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”*ги Фармони билан мамлакатимизда жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашишга қаратилган бир қатор асосий вазифалар белгилаб берилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 сентябрдаги Қарори билан ушбу масалаларга оид Ишчи гуруҳ ташкил қилиниб, унинг асосий вазифалари сифатида:

жиной фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш, терроризмни молиялаштириш ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштириш бўйича таваккалчиликларни миллий баҳолашни самарали амалга ошириш;

ушбу соҳада давлат сиёсатини такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш ҳамда Молиявий чораларни ишлаб чиқиш бўйича ФАТФ гуруҳи тавсиялари ва халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар талабларини татбиқ этиш белгиланди.

Жиной фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича Евросиё гуруҳининг халқаро экспертлари томонидан 2020 йилда соҳа бўйича республикамизда олиб борилаётган ишлар “Ўзаро баҳолаш”дан ўтказилиши режалаштирилган.

“Ўзаро баҳолаш” жараёни олдидан ҳар бир давлат ўзининг жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш тизимини “Миллий баҳолаш”дан ўтказиши мақсадга мувофиқлигини инобатга олган ҳолда, ҳисобот йилида ҳам Марказий банк томонидан махсус ваколатли давлат органи билан ҳамкорликда банк тизимидаги соҳага оид таваккалчиликларни баҳолаш юзасидан ишлар давом эттирилди.

Хусусан, Марказий банк томонидан ҳозирда тижорат банклари фаолиятида соҳага оид таваккалчиликларни тизимли равишда ўрганиш, таҳлил қилиш ва аниқлаш жараёнини такомиллаштириш мақсадида тижорат банклари учун намунавий методология ишлаб чиқилмоқда.

Таваккалчиликка асосланган ёндашувни илғор халқаро тажриба ва тавсиялар асосида такомиллаштириш мақсадида, бундай ёндашувни кредит ташкилотларининг соҳага оид таваккалчиликлар профилини даврий баҳолаш асосида жорий қилинишини кўзда тутувчи алоҳида услубий қўлланма устида иш олиб борилмоқда.

Ушбу услубий қўлланма Марказий банк томонидан банк тизими бўйича соҳага оид таваккалчиликларни бир неча омиллар (мижозларнинг тури ва фаолияти, банк хизматлари ва уларни тақдим этиш каналлари, бошқа омиллар) асосида аниқлаш, таҳлил қилиш ва баҳолаш методологиясини ўз ичига олиб, соҳага оид таваккалчиликларга асосланган ҳолда жойдаги ва ҳужжатли назоратни амалга ошириш кўлами ҳамда даврийлигини янада самарали аниқлаш механизмини жорий қилиш имконини беради.

Шунингдек, 2018 йилда Марказий банк томонидан “*Жиноий даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича Евросиё гуруҳи тўғрисидаги Битим*”да кўзда тутилган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш юзасидан Жиноий

даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича Евроосиё гуруҳи Котибиятининг таклифига асосан Марказий банк ходими Тожикистон Республикасининг соҳага оид тизимининг “Ўзаро баҳолаш”дан ўтказилишида эксперт-баҳоловчи сифатида иштирок этди. Ҳозирги вақтда Марказий банкнинг масъул ходими Беларусь Республикасининг соҳага оид тизимини баҳолашдан ўтказилишида эксперт-баҳоловчи сифатида иштирок этмоқда.

Ҳисобот йили давомида Марказий банк масъул ходимларининг Евроосиё гуруҳининг май ойида Хитой Халқ Республикасининг Нанкин шаҳрида ҳамда ноябрь ойида Беларусь Республикасининг Минск шаҳрида ўтказилган Ялпи йиғилишларида, Россия Федерациясининг Молиявий мониторинг бўйича халқаро ўқув-методик маркази томонидан ташкил этилган масофавий ўқув семинарларида ҳамда Евроосиё гуруҳи томонидан ташкил этилган семинар-тренингларда иштирок этиши таъминланди.

2018 йилда тижорат банклари, микрокредит ташкилотлари, ломбардлар ва кредит бюролари ходимларининг билим ва малакасини ошириш ҳамда уларга соҳага оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар моҳиятини батафсил тушунтириш мақсадида Ўзбекистон банклари ассоциацияси, Тошкент молия институти, Микромолиявий ташкилотлар ассоциацияси, махсус ваколатли давлат органи, Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг Ўзбекистондаги Лойиҳаларни мувофиқлаштирувчиси билан ҳамкорликда катор махсус семинарлар ташкил қилинди. 2018 йил давомида, юқорида қайд этиб ўтилган тадбирларда икки мингдан ортиқ мутахассислар иштирок этиб, ўз малакасини оширди.

3.9. Банк қонунчилигини такомиллаштириш

2018 йил давомида Марказий банк томонидан банк қонунчилигига доир фаолияти доирасида банк тизимини ислоҳ қилиш, кредит ташкилотлари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш, пул-кредит сиёсатининг янги инструментларини жорий қилиш ҳамда миллий тўлов тизимини янада ривожлантириш учун зарур бўлган қонуний асосларни яратиш ва такомиллаштириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди.

Хусусан, илғор хорижий тажрибани, умумэътироф этилган меъёрлар ва андозаларни чуқур ўрганиш ҳамда ихтисослашган халқаро молия институтларининг тегишли экспертлик хулосалари асосида:

“Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги;

“Банк ва банклар фаолияти тўғрисида”ги;

“Валютани тартибга солиш тўғрисида”ги Қонунларнинг янги таҳрири лойиҳалари;

“Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди.

“Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги Қонуннинг янги таҳрири лойиҳасида:

нархлар, банк ва тўлов тизими барқарорлиги ва ривожланиши Марказий банк фаолиятининг стратегик мақсадли йўналишлари ҳисобланиши;

инфляция таргетлашнинг тамойиллари ва механизмларини босқичма-босқич жорий қилиш билан пул-кредит сиёсати ва унинг инструментларини тубдан такомиллаштириш ва пул-кредит соҳасида амалга оширилаётган сиёсат ва чораларнинг шаффофлигини ошириш;

Марказий банк томонидан банк тизимини назорат қилишда тизимли аҳамиятга эга кредит ташкилотлари истеъмолчилари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, молиявий оммабоплик ва саводхонлик даражасини ошириш бўйича чоралар кўрилиши;

банклар фаолиятидаги муаммоларни эрта босқичларда аниқлаш, хатарларини баҳолаш ва уларни бошқаришда аниқ ҳаракатларни амалга оширишда банк тизимини тартибга солиш ва назорат қилиш механизмлари такомиллаштирилиши назарда тутилган.

Шунингдек, қонун лойиҳасида банклар, банклар гуруҳлари, микрокредит ташкилотлари, ломбардлар ва кредит бюрolari фаолиятини тартибга солишга доир талаблар белгиланмоқда.

Қонун лойиҳасида республика тўлов тизимининг самарали, ишончли ва хавфсиз иш фаолиятини таъминлаш мақсадида тўлов тизимлари операторлари ҳамда тўлов ташкилотлари фаолиятини лицензиялаш, тартибга солиш ва назорат қилиш бўйича меъёрлар белгиланмоқда. Халқаро амалиётни инобатга олган ҳолда, тўлов ҳизматларини кўрсатувчилар нафақат банклар, балки бошқа юридик шахслар ҳам ҳисобланиши мумкинлиги назарда тутилмоқда.

Мазкур қонун лойиҳасининг қабул қилиниши Марказий банк пул-кредит сиёсатини амалга оширишда замонавий механизмлар қўлланилишини, тижорат банкларининг бошқарув ва риск-менежменти сифатига таъсир қилиш механизмларининг такомиллаштирилишини, банк тизимидаги маълумотларни йиғиш ва таҳлил қилиш тизими самарадорлигининг оширилишини ҳамда инновацион технологиялардан кенг фойдаланилишини таъминлайди.

Ўз навбатида, “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси илғор халқаро банк амалиётини республика банк тизимида кенг қўллаш орқали тижорат банклари фаолиятини ташкил этиш, банк тизими

барқарорлигини таъминлаш, омонатчилар, қарз олувчилар ва кредиторлар манфаатларини ҳимоя қилиш масалалари бўйича тўғридан-тўғри таъсир килувчи меъёрларни ўз ичига олган.

Хусусан, банк фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари, яъни жалб этиладиган маблағлар билан операцияларни амалга оширувчи ташкилот эканлигини инобатга олиб, қонун лойиҳасида банкларнинг таъсисчиларига аниқ талаблар, шу жумладан уларнинг ишбилармонлик обрў-эътибори ва олдинги фаолият натижаларига бўлган талаблар белгиланмоқда.

Қонун лойиҳасида кредиторлар ва омонатчилар ҳуқуқини ҳимоя қилиш мақсадида банклар учун тақиқланган ёки чекланган фаолият турлари аниқ белгилаб қўйилмоқда.

Шу билан бирга, қонун лойиҳасида банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга йўналтирилган, шу жумладан кредитлар ва депозитлар бўйича фоиз ставкаларини, воситачилик ҳақларини ва банк хизматларини кўрсатиш асосларини белгилаш, банк хизматлари ҳақидаги маълумотларни ошкор қилиш, банк ва унинг ўртасида тузиладиган шартномаларга талаблар, банклардаги омонатларни ҳимоялаш кафолатлари, шикоятларни кўриб чиқиш, банк хизматлари истеъмолчилари ҳуқуқларини бузганлик учун банкларнинг жавобгарлигини ўз ичига олган чоралар назарда тутилган.

“Валютани тартибга солиш тўғрисида”ги Қонуннинг янги таҳрири лойиҳасида:

халқаро тажрибани чуқур ўрганиш асосида ҳамда тадбиркорлар эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда, валюта операцияларини тартибга солишни соддалаштириш;

ҳаволаки меъёрларни максимал даражада қисқартирган ҳолда валюта операцияларини амалга оширишга оид барча жиҳатларни тартибга солиш;

жисмоний ва юридик шахсларнинг ўз валюта маблағларидан эркин фойдаланиш ҳуқуқининг кафолатларини белгилаш;

мамлакатнинг иқтисодий манфаатларини ҳисобга олган ҳолда, капитал ҳаракати билан боғлиқ операцияларни тартибга солиш;

валюта бозори фаолиятини янада такомиллаштириш ва эркинлаштириш бўйича меъёрлар кўзда тутилган.

Юқоридаги қонунлар лойиҳалари Жаҳон банки ва Халқаро валюта жамғармаси экспертлари билан ҳамкорликда 2018 йил ноябрь-декабрь ойларида кўриб чиқилди ҳамда билдирилган тавсиялар асосида қайта ишланди. Қайта ишлаб чиқилган қонунлар лойиҳалари белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритилди.

Шунингдек, ҳисобот йилида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 сентябрдаги ПҚ-3945-сонли “Миллий тўлов тизимини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига мувофиқ Марказий банк томонидан Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонуни лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Мазкур Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш тўловларни узилишларсиз ўтказилишини таъминлаш, инновацион маҳсулотларни жорий қилиш, банк хизматлари оммабоплигини оширишга қаратилган янги тўлов тизимларини яратиш ва уларнинг фаолият юритиши, тўлов тизимларининг ягона ахборот муҳитини шакллантириш, уларни назорат қилиш ва мониторинг қилиб бориш, тўлов хизматларини кўрсатиш, нақдсиз тўловларни ва пул ўтказмаларини амалга ошириш, жумладан электрон пулларни ўтказиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солиш зарурияти вужудга келганлиги билан изоҳланади. Мазкур Қонун:

тўловлар ва тўлов тизимлари соҳасида ягона ахборот ва ҳуқуқий муҳитини яратиш;

Марказий банк томонидан тўлов хизматлари бозорини, тўлов тизимларининг ишлашини, тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини кўрсатувчиларнинг фаолиятини самарали тартибга солиш;

тўлов хизматларининг оммабоплиги ва шаффофлигини, жумладан қишлоқ жойларда ва узоқ ҳудудларда ошириш;

электрон пуллар соҳасидаги муносабатларни ва электрон пуллар тизими иштирокчиларининг фаолиятини тартибга солиш борасидаги ишларни тизимли ташкил этишда меъёрий-ҳуқуқий база бўлиб хизмат қилиши кутилмоқда.

Шу билан бирга, ҳисобот йилида кредит ташкилотларининг иқтисодиётдаги молиявий воситачилик ролининг ошиши ҳамда аҳоли ва тадбиркорлик субъектларига кўрсатилаётган банк хизматлари кўламининг янада кенгайтирилиши учун зарур меъёрий-ҳуқуқий база яратиш мақсадида амалдаги қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Хусусан, 2018 йил 3 октябрдаги ЎРҚ-494-сонли “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига иқтисодий муносабатлар ва тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига асосан “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги, “Микромолиялаш тўғрисида”ги ва “Микрокредит ташкилотлари тўғрисида”ги Қонунларга микромолиялаш хизматларини кўрсатувчи ташкилотлар фаолиятини такомиллаштириш,

истеъмомчилар манфаатларини ҳимоя қилишни кучайтириш, шу жумладан микромолиялаш хизматлари бўйича тўловларни асоссиз равишда оширишга йўл қўймаслик бўйича меъёрларни жорий қилиш юзасидан ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги Қонунига молиявий оммабопликни ошириш мақсадида киритилган ўзгартишга асосан тижорат банкларига микроқарз бериш ҳуқуқи берилди.

Ҳисобот даврида банк-молия соҳасининг ҳуқуқий асосларини янада такомиллаштириш тадбирлари доирасида кредит ташкилотлари фаолиятига оид:

“Аҳоли бандлигини таъминлаш учун тижорат банклари томонидан микрокредитлар ажратиш тартиби тўғрисида”ги Низом;

““Ҳар бир оила – тадбиркор” дастури доирасида кредитлар ажратиш тартиби тўғрисида”ги Низом;

“Тижорат банклари ва уларнинг филиаллари раҳбарлари, бош бухгалтерлари, бошқарув аъзолари, микрокредит ташкилотлари ҳамда кредит бюрларининг ижро органлари раҳбарларига нисбатан Малака талаблари”;

“Ўзбекистон Республикаси Марказий банкнинг тижорат банклари билан депозит операцияларини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом ишлаб чиқилиб, Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилди.

Шунингдек, тижорат банкларининг ички меъёрий ҳужжатларининг амалдаги, шу жумладан Марказий банкнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларига мувофиқлиги мунтазам равишда ўрганилиб, уларга ўз ҳужжатларини амалдаги қонун ҳужжатлари талабларига мувофиқлаштириш юзасидан тегишли хулоса ва кўрсатмалар бериб борилди.

3.10. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш

Ҳисобот йили мобайнида Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонунига асосан жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш, кредит ташкилотлари фаолиятидаги мавжуд камчиликларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш ҳамда Марказий банк раҳбарияти томонидан жисмоний шахслар ва юридик шахслар вакилларининг шахсий қабулига алоҳида эътибор қаратилди. Хусусан, 2018 йилда 266 та шахсий қабул ташкил этилиб, ундан 75 та мурожаатчига амалий ёрдам кўрсатилди ва 191 та мурожаатчига тегишли тушунтиришлар берилди.

Шунингдек, Марказий банк раҳбарияти ва таркибий бўлинма раҳбарлари томонидан 2018 йил мобайнида Қорақалпоғистон Республикаси, барча вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳрида жисмоний ва юридик шахсларнинг муурожаатларини жойида кўриб чиқиш, мавжуд тизимли муаммоларни ўрганиш ва уларни бартараф этиш юзасидан сайёр қабуллар ўтказилди.

Республикада ҳудудларида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси, Марказий банк раҳбарияти ва тижорат банклари вакиллари иштирокида ўтказилган сайёр қабулларда эса банк фаолиятига оид масалалар юзасидан 3 750 та муурожаатлар кўриб чиқилди.

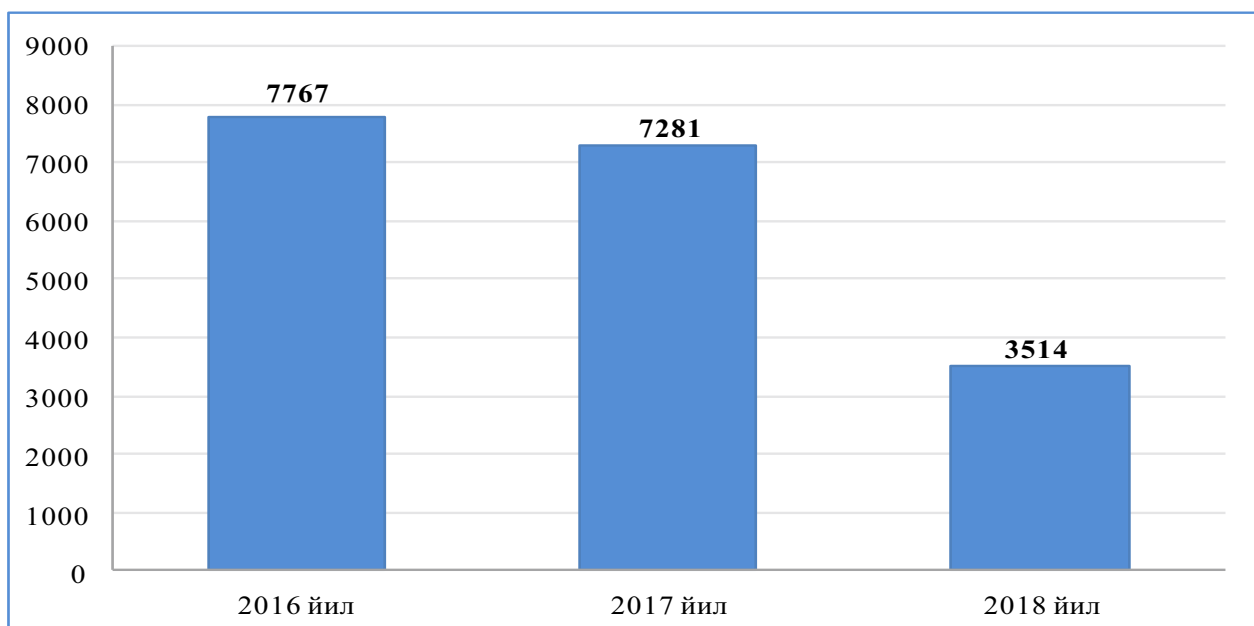
2018 йил мобайнида Марказий банк республика аппаратида келиб тушган жами 3 514 та муурожаатнинг 359 тасини Ўзбекистон Республикаси Президентининг виртуал қабулхонаси, 105 тасини Марказий банк электрон почтаси, 487 тасини Марказий банк веб-сайти, 1 809 тасини Марказий банкка тўғридан-тўғри ва бошқа вазирлик идоралар орқали келиб тушган ёзма муурожаатлар, 754 тасини Марказий банк раҳбарияти ва масъул ходимларининг шахсий ва сайёр қабуллари ҳамда “Ишонч телефони” орқали билдирилган оғзаки муурожаатлар ташкил этди.

Муурожаатларнинг барчаси белгиланган муддатларда кўриб чиқилиб, уларда кўтарилган масалаларни ҳал этиш юзасидан зарур чора-тадбирлар амалга оширилди.

Қайд этиш лозимки, 2018 йил давомида келиб тушган муурожаатлар сонининг 2017 йилга нисбатан қарийб 52 фоизга ёки 7 281 тадан 3 514 тагача камайди.

3.10.1-чизма

Жисмоний ва юридик шахсларнинг муурожаатлари сони

Ўз навбатида, ҳисобот йилида Марказий банкка келиб тушган мурожаатларда кўтарилган масалалар таркибида ҳам ўзгаришлар рўй берганлиги кузатилди. Хусусан, валютани тартибга солиш масаласидаги мурожаатлар улуши 2017 йилдаги 29 фоиздан 5 фоизгача, банк хизматлари ва банк операциялари юзасидан маълумот олиш юзасидан мурожаатлар улуши 8 фоиздан 6 фоизгача ҳамда нақд пул масаласидаги мурожаатлар улуши 3 фоиздан 1 фоизгача камайди.

Шу билан бирга, банк кредитлари ва кредит операциялари масаласидаги мурожаатлар улуши 37 фоиздан 57 фоизгача ошган бўлиб, уларнинг аксариятини “*Ҳар бир оила – тадбиркор*”, “*Yoshlar – kelajagimiz*” ва бошқа ижтимоий дастурлар доирасида имтиёзли кредитлар ажратиш тўғрисидаги мурожаатлар ташкил қилган.

Ҳисобот йилида тўлов тизимлари ва нақд пулсиз ҳисоб-китоблар масаласида келган мурожаатлар улуши ҳам 2 фоиздан 5 фоизгача ошган бўлиб, мазкур ўсиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 сентябрдаги ПҚ-3945-сонли “Миллий тўлов тизимини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори асосида ташкил этилаётган Миллий банклараро процессинг марказининг номланиши ва “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонун лойиҳаси бўйича фуқаролардан таклиф ва мулоҳазалар олинганлиги билан изоҳланади.

3.11. Банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 9 январдаги ПФ-5296-сонли “Ўзбекистон Республикаси Марказий банкнинг фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармониға мувофиқ банк хизматлари истеъмолчилари ҳуқуқи ва қонуний манфаатлари ҳимоясини таъминлаш Марказий банк фаолиятининг устувор йўналишларидан бири этиб белгиланган.

Ушбу вазифаларнинг самарали бажарилишини таъминлаш мақсадида, Марказий банк ташкилий тузилмасида “Банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш хизмати” ташкил этилиб, мазкур хизмат зиммасига:

банк тизимида мижозларға хизмат кўрсатишдаги тизимли камчиликлар ва банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқлари бузилиш ҳолатларини аниқлаш ҳамда уларнинг олдини олиш чораларини кўриш;

банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларининг бузилишиға йўл қўйган кредит ташкилотларига нисбатан жавобгарлик чораларини кўрилишини таъминлаш;

банк хизматлари истеъmolчиларининг бузилган ҳуқуқларини тиклашда уларга маслаҳат бериш ва кўмаклашиш ҳамда банк хизматлари истеъmolчиларининг молиявий саводхонлигини ошириш бўйича тизимли ишларни амалга ошириш вазифаси юклатилди.

Ушбу вазифалардан келиб чиққан ҳолда, 2018 йил давомида Марказий банк томонидан банк хизматлари истеъmolчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш юзасидан қатор ишлар амалга оширилди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги Қонуни ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 23 мартдаги ПҚ-3620-сонли “Банк хизматлари оммабopлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори асосида Марказий банк томонидан *“Банк хизматлари истеъmolчилари билан ўзарo муносабатларни амалга оширишда кредит ташкилотларининг фаолиятига қўйиладиган минимал талаблар тўғрисида”*ги Низом ишлаб чиқилди ҳамда Адлия вазирлигида рўйхатдан ўтказилди.

Ушбу Низомда банк хизматлари истеъmolчиларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялашнинг асосий тамойиллари ва банк хизматлари истеъmolчилари билан муносабатларни амалга оширишда тижорат банклари рiоя этиши шарт бўлган минимал талаблар белгилаб берилди. Жумладан:

тижорат банклари томонидан бир хизматнинг истеъmolчига қўшимча хизматдан фойдаланиш шarti билан кўрсатилиши тақиқланиши;

кредит (банк омонати) шартномаси шартларига қарз олувчининг (омонатчининг) ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига дахл қиладиган ўзгартишларни банк томонидан бир томонлама киритилишига йўл қўйилмаслиги;

банк қонун ҳужжатларига мувофиқ истеъmolчидан ундирилиши тақиқланган қўшимча йиғимлар, воситачилик ҳақлари ва бошқа тўловларни кредит шартномаси шартларига киритмаслиги лозимилиги белгилаб қўйилди.

Бундан ташқари, кредит ташкилотларига микроқарз шартномалари, шунингдек, ломбардлар томонидан тузилган кредит шартномалари бўйича йиллик қарз суммасининг ярмидан кўп миқдорида фоизлар ҳисоблаш, комиссия ундириш ва неустойка (штраф, пеня) ҳамда жавобгарликнинг бошқа чораларини қўллаш таъқиқлаб қўйилди.

Шунингдек, банк хизматларидан фойдаланишда мижозларга қулай шарт-шароитлар яратиш мақсадида:

дастлабки рухсатларсиз ва шахсни тасдиқловчи ҳужжатларсиз миждозларга банкнинг бевосита хизмат кўрсатиш ҳудудига тўсқинликсиз кириш-чиқиши учун шароит яратилди;

миждозларни дастлабки қабул қилиш ва кўрсатилаётган банк хизматлари тўғрисида дастлабки маслаҳатларни олиш хизмати йўлга қўйилди.

2018 йилдан бошлаб Марказий банк томонидан банк истеъмолчиларининг ҳуқуқларини бузилишига йўл қўйган тижорат банкларига нисбатан жарима санкцияларини қўллаш амалиёти жорий қилинди. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини ўз вақтида кўриб чиқилишини таъминламаганлиги учун ҳамда миждозлар билан муносабатларни амалга оширишда меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига риоя этмаганлиги учун тижорат банкларидан жами 120 млн. сўм миждорида жарималар ундирилди.

Ҳисобот йилида Марказий банк фаолиятидаги муҳим ислохотлардан бири шубҳасиз мамлакатимизда банк хизматлари истеъмолчиларининг молиявий саводхонлигини ҳамда молиявий хизматлар оммабоплигини ошириш борасидаги ишларнинг фаоллаштирилиши бўлди.

Ушбу йўналишдаги ишларни энг илғор халқаро тажриба ва андозаларга мувофиқ ташкиллаштириш ҳамда бу борадаги халқаро ҳамкорликни ривожлантириш мақсадида 2018 йилнинг август ойида Марказий банк Молиявий оммабоплик альянси (Alliance for Financial Inclusion) халқаро ташкилотига аъзо бўлди.

Мазкур Альянс 2008 йилда аъзо мамлакатларга молиявий оммабоплик сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва кичик бизнесни молиялаштиришда кўмак бериш мақсадида ташкил этилган.

Ҳисобот йилида Марказий банк томонидан мазкур Альянс билан ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди. Хусусан, Марказий банк делегацияси 2018 йилнинг октябрь ойида Альянснинг Сочи шаҳрида бўлиб ўтган X глобал форумида иштирок этди. Мазкур Форум доирасида Ўзбекистон Альянснинг Шарқий Европа ва Марказий Осиё давлатларининг (Грузия, Беларуссия, Арманистон, Россия, Қозоғистон, Тожикистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Муғулистон) марказий банкларидан иборат ҳудудий гуруҳига аъзо бўлди.

Мазкур гуруҳ фаолияти ушбу давлатларда молиявий хизматлар оммабоплигини ривожлантириш бўйича биргаликда чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишга қаратилган.

Шунингдек, Марказий банк мутахассислари Альянснинг истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари ва имкониятларини кенгайтириш, молиявий оммабоплик даражасини аниқлаш, халқаро андозаларни бир маромда қўллаш, молиявий оммабоплик стратегияси, рақамли молиявий хизматлар ҳамда кичик ва ўрта бизнесни молиялаштириш масалалари бўйича Ишчи гуруҳлари таркибига киритилди. Мазкур Ишчи гуруҳлар молиявий оммабопликни ошириш бўйича долзарб масалаларни муҳокама қилиш ва ҳал қилиш майдони ҳисобланади.

Бундан ташқари, аҳолининг молиявий саводхонлик даражасини ошириш ва банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича тўпланган хорижий давлатлар тажрибасини ўрганиш мақсадида, 2018 йилнинг 23 ноябрь куни Тошкент шаҳрида тижорат банклари, молия муассасалари, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари ҳамда хорижий давлатлар экспертлари иштирокида *“Молиявий оммабоплик ва аҳоли саводхонликни ошириш”* мавзусида халқаро семинар ўтказилди.

Семинарда аҳолининг молиявий саводхонлигини, банк хизматларининг қамрови ва оммабоплигини оширишдаги Россия, Қозоғистон, Қирғизстон давлатлари марказий банклари, Жаҳон банки, Молиявий Оммабоплик Альянси ва Осие тараққиёт банки каби халқаро молиявий ташкилотларнинг ушбу соҳадаги тажрибалари ва тавсиялари муҳокама қилинди.

IV. КОММУНИКАЦИЯ СИЁСАТИ, ХАЛҚАРО МУНОСАБАТЛАР ВА ҲАМКОРЛИК

4.1. Марказий банк коммуникация сиёсатини ривожлантириш юзасидан амалга оширилган ишлар

2018 йилда Марказий банк томонидан пул-кредит ва валюта сиёсати соҳасида ҳамда банк тизимини ислоҳ қилиш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг моҳияти, мақсадлари ва натижалари тўғрисида кенг жамоатчиликка ахборот беришни кенгайтириш ва Марказий банк фаолияти шаффофлигини ошириш бўйича қатор ишлар амалга оширилди.

Йил давомида Марказий банкнинг коммуникация сиёсатини ривожлантириш борасидаги ишлар доирасида банк веб-сайтига Марказий банк фаолиятига оид муҳим масалалар бўйича 63 та пресс-релиз ва 19 та шарҳ, Марказий банкнинг 2017 йилдаги фаолияти бўйича йиллик ҳисоботи, Монетар сиёсатнинг 2019 йил ва 2020-2021 йиллар даврига мўлжалланган асосий йўналишлари ва бошқа шу турдаги банк фаолиятига оид муҳим ҳужжатлар жойлаштирилди.

Шунингдек, Марказий банк томонидан вазирлик ва идоралар ҳамда халқаро ташкилотлар билан биргаликда ташкил этилган анжуман (конференция, брифинг, семинар, интервью)ларни жамоатчиликка кенг етказиш мақсадида Марказий банкнинг веб-сайтига видеоматериаллар жойлаштирилиб борилмоқда.

Оммавий ахборот воситалари билан яқиндан ҳамкорлик йўлга қўйилган бўлиб, хусусан, Марказий банкнинг раҳбар ва масъул ходимлари 2018 йил давомида 6 та телекўрсатув ва 18 та анжуманда (семинар, конференция, чиқишлар ва давра суҳбатларида) иштирок этди ҳамда қатор интервьюлар берди.

Бундан ташқари, аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш, банк тизимида амалга оширилаётган ислохотлар, лойиҳалар ва янгиликлар тўғрисида кенг жамоатчиликка ахборот беришни кенгайтириш мақсадида Марказий банкнинг интернет тармоғидаги, шу жумладан аҳоли орасида кенг тарқалган ижтимоий тармоқлардаги фаоллигини оширишга алоҳида эътибор қаратилди. Ушбу мақсадда Марказий банкнинг Facebook ижтимоий тармоғидаги расмий саҳифаси, “Telegram” мессенжери ва “Youtube” хизматида расмий каналлари очилиб, уларда Марказий банк фаолиятига оид маълумотларни тезкор жойлаштириб бориш йўлга қўйилди.

Жумладан, Марказий банкнинг Facebook ижтимоий тармоғидаги саҳифасида 2018 йилда 119 та эълон ва хабар жойлаштирилган бўлиб, ушбу саҳифадан фойдаланувчилар сони 3,1 мингтадан ошди. 2018 йилнинг ноябрь

ойида “Telegram” мессенжериди очилган расмий каналда жойлаштирилган эълонлар, мақолалар, таҳлилий материаллар ва видеороликлар сони 147 тани ташкил этди. Каналдан фойдаланувчилар сони эса 6,7 минг кишига етди.

2018 йилда Марказий банк фаолиятининг очиқлигини таъминлаш, олиб борилаётган пул-кредит, валюта ва пруденциал сиёсат, банк тизимини ислох қилиш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг моҳияти, мақсадлари ва натижалари тўғрисида жамоатчиликка ахборот етказиш мақсадларида оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликни янада ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 24 ноябрда бўлиб ўтган Монетар сиёсатнинг 2019 йил ва 2020-2021 йиллар даврига мўлжалланган асосий йўналишларини муҳокама қилишга бағишланган кенгайтирилган мажлиси тижорат банклари раҳбарлари ва оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирокида очиқ тарзда ўтказилди.

Натижада, ўз ичига ўрта муддатли истиқболда пул-кредит сиёсатининг мақсад ва тамойиллари, пул-кредит соҳасида амалга оширилган ишлар таҳлили ва кутилаётган натижалар, макроиқтисодий ривожланиш сценарийлари ҳамда ўрта муддатли истиқболда пул-кредит инструментларини такомиллаштириш чораларини қамраб олган мазкур дастурий ҳужжатнинг оммавий ахборот воситаларида кенг ёритилиши таъминланди.

Банк-молия мавзусини ёритадиган журналистлар малакасини ошириш мақсадида Марказий банк томонидан 2018 йилнинг май ва сентябрь ойларида семинар-тренинглар ташкил этилди ҳамда ушбу тадбирларда 40 га яқин оммавий ахборот воситаларининг вакиллари иштирок этди. Журналистларга Марказий банк ва кредит ташкилотларининг функция ва вазифалари, пул-кредит ва валюта сиёсати, тижорат банкларининг кредит ва депозит фойз ставкалари, лойиҳаларни молиялаштириш жараёнлари ҳамда банк тизимининг ҳукумат дастурларидаги иштироки тўғрисидаги маълумотлар берилди.

Мазкур тадбир давомида журналистлар банк қонунчилиги, банк хизматлари кўрсатишдаги замонавий тенденциялар, халқаро ҳамкорлик масалалари ҳамда банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш йўналишларидаги билимларини оширдилар.

Шу билан бирга, халқаро молиявий институтлар, дунёнинг етакчи тижорат банклари ва хорижий давлатлар марказий банклари билан икки томонлама ҳамкорликни йўлга қўйиш ва ривожлантириш мақсадида 2018 йилнинг 14 сентябрь куни Марказий банк томонидан “*Инновацион банк хизматлари*” мавзусига бағишланган халқаро семинар ташкил этилди. Унда

банк тизимини ривожлантириш, илғор молиявий технологияларни банк тизимига жорий қилиш, инновацион банк хизматлари сифати ва сонини ошириш масалалари бўйича фикр алмашиб, бу борадаги жаҳоннинг етакчи тижорат банклари ва компанияларининг тажрибалари муҳокама қилинди.

4.2. Халқаро муносабатлар ва ҳамкорлик

Республика банк тизими, шу жумладан Марказий банк фаолиятини халқаро тажриба асосида такомиллаштириш вазифаларидан келиб чиқиб, ҳисобот йили давомида Марказий банк томонидан халқаро молия институтлари ва хорижий марказий банклар билан мавжуд ҳамкорлик муносабатларини кенгайтириш ва янги алоқаларни йўлга қўйиш бўйича муайян ишлар амалга оширилди.

Халқаро валюта жамғармаси билан ҳамкорлик

Бугунги кунда Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ) Марказий банк фаолиятини ислоҳ қилиш ва такомиллаштириш борасидаги ишларда асосий ҳамкорлардан ҳисобланади. Мазкур халқаро молиявий ташкилот билан ҳамкорлик доирасида, асосий эътибор, Марказий банкнинг пул-кредит сиёсати, монетар операциялари, валютани тартибга солиш ва бошқа муҳим йўналишлар бўйича фаолиятини такомиллаштириш масалаларига қаратилган.

Хусусан, ҳисобот йили давомида валюта сиёсатини либераллаштириш ва пул-кредит сиёсатининг инфляцион таргетлаш режимига ўтиш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар доирасида Халқаро валюта жамғармаси билан ҳамкорлик сезиларли даражада фаоллашди.

2017 йил 19 сентябрь куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёевнинг ХВЖ Бошқарувчи директори К. Лагард билан икки томонлама учрашуви доирасида Ўзбекистон Республикаси вазирликлари ва идоралари фаолиятини такомиллаштириш бўйича Халқаро валюта жамғармаси техник кўмагини жалб қилиш ҳамда республикада амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар бўйича амалий маслаҳатлар бериш юзасидан бир қатор келишувларга эришилган.

Мазкур келишувга мувофиқ, 2018 йилнинг февраль-март ойларида Халқаро валюта жамғармаси Низомининг IV моддаси бўйича маслаҳатлар доирасидаги миссияси ҳамда июль ва ноябрь ойларидаги ХВЖ миссиялари билан мамлакатимиз иқтисодиётнинг жорий ҳолатини ўрганиш, макроиқтисодий кўрсаткичларни аниқлаштириш, амалга оширилаётган ислохотларни таҳлил қилиш, келгусидаги туб иқтисодий ўзгаришлар бўйича режаларни муҳокама қилиш борасида ўзаро мулоқотлар ва учрашувлар ўтказилди.

Ушбу ташрифлар доирасида Марказий банк томонидан пул-кредит сиёсати, валюта сиёсати, банк назорати ва бошқа йўналишлар бўйича амалга оширилаётган ишлар муҳокама қилинди ҳамда ушбу масалалар бўйича ХВЖ мутахассисларининг тегишли тавсиялари олинди.

Шунингдек, 2018 йилнинг май ойида ХВЖ ижрочи директор ўринбосари жаноб Тао Чжаннинг республикамизга ташрифи доирасида Марказий банк ва ХВЖ ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш, мамлакат иқтисодиётини, шу жумладан банк тизимини ислоҳ қилиш масалалари муҳокама қилинди.

Ҳисобот йилининг ноябрь ойида, қаторасига иккинчи йил, Марказий банк томонидан ХВЖ билан ҳамкорликда Тошкент шаҳрида ХВЖнинг Яқин Шарқ ва Марказий Осиё мамлакатлари департаменти директори ўринбосари Ю. Кахконен бошчилигида *“Кавказ ва Марказий Осиё: минтақавий иқтисодиётни ривожлантириш истиқболлари”* ҳисоботи тақдими ўтказилди ҳамда унда вазирликлар ва идоралар, илмий-тадқиқот муассасалари, олий ўқув юртлири ва тижорат банклари вакиллари иштирок этди.

Ҳисобот йили давомида пул-кредит сиёсати, валютани тартибга солиш, тўлов балансини шакллантириш, статистик маълумотларни шакллантириш ва тарқатиш масалалари бўйича Марказий банк салоҳиятини мустаҳкамлаш мақсадида ХВЖнинг жами 7 та техник кўмак миссиялари жалб қилинди.

Жаҳон банки билан ҳамкорлик

Ҳисобот йили давомида республика банк тизимида амалга оширилаётган туб ислохотлар доирасида Марказий банкнинг Жаҳон банки билан ҳамкорлиги сезиларли даражада фаоллашди.

Жаҳон банки билан ҳамкорликда, асосий эътибор, банклар фаолиятини тартибга солишнинг меъёрий-ҳуқуқий базасини такомиллаштириш ҳамда банк назоратининг замонавий механизми – тижорат банкларини стресс-тестдан ўтказиш методологиясини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш масалаларига қаратилди.

Ҳисобот йили давомида банклар фаолиятини тартибга солишнинг меъёрий-ҳуқуқий базасини такомиллаштириш йўналишидаги ҳамкорлик давом эттирилиб, Марказий банкнинг:

“Тижорат банклари капиталининг монандлигига қўйиладиган талаблар тўғрисида” ги;

“Тижорат банкларида активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун захиралар шакллантириш ҳамда улардан фойдаланиш тартиби тўғрисида” ги;

“Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида” ги Низомлари;

“Банк назорати бўйича тижорат банкларининг Ўзбекистон Республикаси Марказий банкига тақдим этадиган ҳисоботларини тўлдириш бўйича тавсиялар” ни қайта кўриб чиқиш ва уларни такомиллаштириш бўйича ишлар якунига етказилди.

Жаҳон банкининг техник кўмак миссияси билан ҳамкорликда тижорат банкларини стресс-тестдан ўтказиш методологиясини ишлаб чиқиш ҳамда банклар фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишнинг меъёрий-ҳуқуқий базасини такомиллаштириш ишлари амалга оширилди.

Хусусан, 2018 йилнинг I чорагида банк фаолиятига оид хатарларни аниқлашда қўлланиладиган Марказий банкнинг “Top-down” тамойилига асосланган ва 2018 йилнинг ноябрь ойида тижорат банклари томонидан банк фаолиятига оид хатарларни баҳолашда қўлланиладиган “Bottom-up” тамойилига асосланган стресс-тест моделлари яратилди.

Марказий банкнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларига (активларни таснифлаш, ликвидлик коэффициентлари, капитал етарлилиги, назорат ҳисоботи) тегишли ўзгартиришлар киритиш, шунингдек корпоратив бошқарув ва рискларни бошқариш бўйича низомларнинг янги таҳририни ҳамкорликда тайёрлаш графиги белгилаб олинди.

“Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги ва “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги Қонунларнинг янги таҳрирдаги лойиҳалари Жаҳон банки экспертлари билан ҳамкорликда 2018 йил ноябрь-декабрь ойларида кўриб чиқилди ҳамда мазкур қонунларнинг халқаро тажриба ва амалиётга мослигини таъминлаш юзасидан билдирилган тавсиялар асосида қайта ишланди.

2018 йилнинг ноябрь ойида Жаҳон банки билан молиявий хизматлар оммабоплигини ошириш миллий стратегиясини ишлаб чиқиш бўйича ҳамкорлик қилиш юзасидан келишувга эришилди.

Европа тикланиш ва тараққиёт банки билан ҳамкорлик

Ҳисобот йилида Марказий банкнинг яна бир нуфузли халқаро ташкилот – Европа тикланиш ва тараққиёт банки (ЕТТБ) билан ўзаро ҳамкорлик муносабатлари фаоллашди.

Хусусан, ЕТТБ президенти С.Чакрабартининг 2018 йил 1 август кундаги республикаимизга ташрифи давомида Марказий банк ва мазкур халқаро ташкилот ўртасида “Капитал бозорини ривожлантириш ва миллий валютада молиялаштириш соҳаларида ҳамкорлик” тўғрисидаги Меморандум имзоланди.

Ушбу Меморандумга мувофиқ ЕТТБнинг техник ёрдам лойиҳаси доирасида 2018 йилнинг ноябрь ойидан бошлаб Чехиянинг “OGRResearch” консалтинг компанияси мутахассислари билан ҳамкорликда инфляцион таргетлаш режимида пул-кредит сиёсатини амалга оширишнинг асосий элементларидан бири ҳисобланган Марказий банкнинг макроиқтисодий таҳлил ва прогнозлаштириш (FPAS) тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш бўйича тегишли ишлар амалга оширилмоқда.

2018 йилда ЕТТБ томонидан Марказий банкнинг 8 нафар ходимининг Халқаро комплайнс ассоциацияси программаси асосида жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш, терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш ҳамда “ўз мижозингни билиш” мавзусидаги масофавий (онлайн) ўқув курсида қатнашиши учун грант ажратилди.

Халқаро молия корпорацияси билан ҳамкорлик

2018 йилда Халқаро молия корпорацияси билан ҳамкорликда амалга оширилган ишларнинг энг муҳимларидан бири шубҳасиз “Samarkand Bonds” (Самарқанд облигациялари) номли миллий валюта – сўмдаги облигацияларнинг халқаро капитал бозорларида жойлаштирилиши бўлди.

Халқаро молия корпорацияси (ХМК) Лондон фонд биржасида 18 май, 26 июнь, 29 май, 5 декабрь ва 11 декабрь кунларида умумий қиймати 476 млрд. сўмлик (58,5 млн. АҚШ доллари) миллий валютадаги облигацияларни жойлаштирди.

Облигацияларни жойлаштириш ҳисобига жалб қилинган маблағлар “Ҳамкорбанк” АТБ ва “Ипак йўли” АТИБ орқали Ўзбекистондаги инвестиция лойиҳаларини молиялаштиришга йўналтирилган.

Бундан ташқари, ХМК ва Жорж Вашингтон университетининг қошидаги капитал бозорларни ривожлантириш соҳасидаги Милкен институтининг кўшма дастури доирасида ХМК Марказий банкнинг битта ходимига таҳсил олиш учун грант ажратди.

Чет эл марказий банклари билан ҳамкорлик

Швейцария миллий банки

Швейцария миллий банки Раиси Т. Йордан бошчилигидаги делегациянинг Марказий банкка амалга оширган ташрифи давомида эришилган келишувларга мувофиқ, 2018 йил январь ойида Марказий банкнинг бир қатор департаментлари раҳбарлари Швейцария миллий банкида пул-кредит сиёсати, монетар операциялар, халқаро резервларни бошқариш ҳамда коммуникация сиёсатини амалга ошириш масалалари бўйича бир ҳафталик малака ошириш амалиётини ўтадилар.

2018 йил апрель ойида Швейцария Миллий банкининг техник кўмаги доирасида мазкур банк эксперти билан ҳамкорликда Марказий банкнинг инфляцияни прогнозлаштириш моделлари ишлаб чиқилди ҳамда амалиётга жорий қилинди. Бугунги кунда мазкур прогнозлаштириш моделлари миллий иқтисодиётдаги инфляция жараёнларини таҳлил қилиш ва пул-кредит сиёсати юзасидан қарорлар қабул қилишда кенг қўланилмоқда.

Шунингдек, 2018 йилнинг октябрь ойида ХВЖ ва Жаҳон банкининг йиллик йиғилиши доирасида Швейцария миллий банки раиси билан ўтказилган учрашувда Марказий банкнинг такомиллашган кўп ўзгарувчи инфляцияни прогнозлаштириш моделини ишлаб чиқиш масаласида Швейцария миллий банки техник кўмагини жалб қилиш ҳамда мазкур банкнинг Герценз шаҳрида жойлашган ўқув марказида Марказий банк ходимларининг малакасини ошириш юзасидан келишувга эришилди.

Россия Федерацияси Марказий банки

2018 йилнинг сентябрь ойида Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси Марказий банклари Раисларининг учрашувида ўзаро тажриба алмашиш бўйича ҳамкорликни ривожлантириш ҳамда келгусида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ходимларининг Россия Банки бўлинмалари ва ўқув муассасаларида марказий банк фаолиятининг барча йўналишлари бўйича доимий малака ошириб боришини йўлга қўйиш юзасидан келишувга эришилди.

2018 йил ноябрь ойида Россия банки томонидан Москва шаҳрида ташкиллаштирилган Евроосиё иқтисодий иттифоқининг “Шаклландирилган бозор иқтисодиётида инфляцияни таргетлашнинг тажриба ва муаммолари” мавзусидаги халқаро форумида Марказий банки делегацияси иштирок этди. Мазкур форум доирасида Россия банки раҳбарияти билан икки томонлама учрашув ўтказилиб, унда марказий банклар ўртасидаги ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш масалалари муҳокама қилинди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ходимларининг Россия банки бўлинмалари ва ўқув муассасаларида малака оширишини ташкил этиш бўйича Келишув лойиҳаси ҳамда айрим йўналишлар бўйича Марказий банк салоҳиятини ошириш мақсадида Россия банки техник ёрдамни жалб қилиш масаласи муҳокама қилинди.

Шунингдек, ҳисобот йилида Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси ўртасида иқтисодий ҳамкорлик бўйича ҳукуматлараро комиссия доирасида банклараро ҳамкорлик бўйича кичик комиссияси иш фаолияти қайта тикланди.

Қозоғистон миллий банки

Ҳисобот йилида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Қозоғистон Республикаси Миллий банки ўртасида кенг қамровли ҳамкорлик алоқалари йўлга қўйилди.

Хусусан 2018 йилнинг май ойида *Марказий Осиё ҳудудий иқтисодий иттифоқи форуми, ХВЖ минтақавий учрашувлари* ҳамда *Остона иқтисодий форуми* доирасида икки мамлакат марказий банклари ўртасида марказий банклар фаолиятига оид масалалар бўйича тажриба алмашиш юзасидан ҳамкорликни ривожлантириш масалалари муҳокама қилинди.

2018 йилнинг июль ойида Марказий банк делегациясининг Қозоғистон Республикаси Миллий банкига малака алмашиш борасидаги ташрифи давомида мамлакатларнинг банк бозорига киришига ҳуқуқий асос яратувчи банк назорати соҳасидаги Келишув имзоланди. Келишувга асосан Ўзбекистон ва Қозоғистон томонлари миллий қонунчилик доирасида банк соҳасига тегишли янгиликлар, шунингдек меъёрий-ҳуқуқий мувофиқлаштириш ва назорат масалалари бўйича мунтазам равишда ўзаро маълумот алмашишга келишиб олинди.

Шунингдек, ташриф давомида Қозоғистон Республикаси Миллий банкининг пул-кредит сиёсати, макроиқтисодий прогностлаштириш ва моделлаштириш, статистик маълумотларни шакллантириш ва эълон қилиш, банк назорати, коммуникация сиёсати, банк хизматлари истеъмолчилари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва бошқа йўналишлар бўйича тажрибаси ўрганилди.

2018 йил ноябрь ойида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки раиси *Қозоғистон молиячиларининг VIII Конгресси* да иштирок этди. Мазкур тадбир доирасида икки давлат марказий банклари раҳбарлари ўзаро ҳамкорликни ривожлантириш борасида келгусида амалга ошириладиган чора-тадбирларни муҳокама қилишди.

Қирғизистон Республикаси Миллий банки

2018 йилнинг май ойида Ўзбекистон ва Қирғизистон Республикалари марказий банклари раисларининг учрашуви бўлиб ўтди. Учрашув давомида, асосий эътибор, икки томонлама ҳамкорлик ва банклараро алоқаларни ривожлантириш масалаларига қаратилди.

Юқоридаги учрашувда эришилган келишувга мувофиқ, 2018 йилнинг 29 май - 2 июнь кунлари мобайнида ҳамкорликни мустаҳкамлаш ва тажриба алмашиш мақсадида Марказий банк делегациясининг Қирғизистон Республикаси Миллий банкига ташрифи ташкиллаштирилди.

Мазкур ташриф давомида Қирғизистон Республикаси Миллий банкининг макроиктисодий прогнозлаштириш ва моделлаштириш, илмий-тадқиқот ишларини ташкил этиш, пул-кредит статистикасини юритиш ва эълон қилиш, нақд пул муомаласини ташкил этиш, пул-кредит сиёсати инструментларини қўллаш, банк хизматлари истеъмолчиларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва молиявий саводхонлик йўналишлари бўйича тажрибаси ўрганилди. Ташриф давомида олинган маълумотлар асосида Марказий банк фаолиятининг айрим йўналишларини такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди.

V. ТАШКИЛИЙ ВА ИЧКИ ФАОЛИЯТ

5.1. Ташкилий тузилма

Марказий банк “�збекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида”ги Қонунга мувофиқ марказлаштирилган ягона бошқарув тизими ҳисобланади ҳамда ўз зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш мақсадида ташкил этилган Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида юридик шахс мақомига эга бўлмаган ҳудудий Бош бошқармаларига эга.

Марказий банкнинг ташкилий тузилмаси марказий аппарати 29 та департамент, мустақил бошқармалар, хизматлар ва бўлимлардан ташкил топган.

2019 йилнинг 1 январь ҳолатига Марказий банк марказий аппарати ва ҳудудий Бош бошқармаларининг олий ва ўрта махсус маълумотли мутахассислар билан бутланиш даражаси 100 фоизни, шу жумладан олий маълумотли мутахассислар улуши 95 фоизни ташкил этди.

5.2. Ходимлар билан ишлаш тизими

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 9 январдаги ПФ-5296-сонли “Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонининг 7-бандига мувофиқ *Марказий банк тизимида замонавий кадрлар хизматини HR-Менежмент – меҳнат ресурсларини самарали бошқариш тизимини жорий қилиш бўйича 2018-2019 йилларга мўлжалланган “Йўл харитаси”* тасдиқланиб, ҳисобот йили давомида мазкур “Йўл харитаси”да белгиланган чора-тадбирлар доирасида Марказий банкнинг кадрлар салоҳиятини ошириш ва ходимлар билан ишлаш тизимини такомиллаштириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди.

Хусусан, Марказий банк марказий аппаратидаги бўш лавозимларни малакали кадрлар билан бутлаш бўйича ишларни такомиллаштириш мақсадида Марказий банк веб-сайтида тегишли эълонларни жойлаштириш ҳамда бўш ўринларга ходимларни танлов асосида уларнинг билимларини тестлар орқали баҳолаш йўли билан ишга қабул қилиш амалиёти жорий этилди. Ушбу мақсадда Марказий банкда номзодларнинг билим ва малака даражасини аниқлаш юзасидан тегишли Ишчи комиссия ташкил этилган.

Марказий банк Бошқарувининг тегишли қарори билан Марказий банк раҳбарлик лавозимлар (Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Марказий банк Бошқаруви номенклатуралари бўйича) захираси шакллантирилган. Захира таркибига киритилган ҳар бир номзоднинг йилнинг ўтган давридаги иш фаолиятини баҳолаш орқали ва унинг стратегик вазифаларни амалга

ошириш бўйича йиллик шахсий ривожланиш иш режаси ишлаб чиқилиб, йил давомида ушбу иш режаларининг сифатли бажарилиши қатъий назорат қилиб борилди.

2018 йилда Марказий банк Бошқаруви номенклатурасига кирувчи раҳбарлик лавозимлари захираси таркибига киритилган 311 нафар номзодлардан 63 нафари (20 фоизи) юқори раҳбарлик лавозимларига ўтказилди.

Шунингдек, ҳисобот йили давомида Марказий банкнинг марказий аппаратида, Қорақалпоғистон республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар Бош бошқармаларининг таркибий тузилмалараро ходимларнинг малакасини ошириш, бошқа бўлинмалар фаолиятини ўрганиш ҳамда уларни юқори раҳбарлик лавозимларига тайёрлаш мақсадида 128 нафар ходим турли бўлинмаларга ротация қилинди.

Ҳисобот йилида Марказий банк тизимида меҳнат қилаётган ходимлар билим ва малакасини ошириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилди. Бу борада Марказий банкда узлуксиз таълим тизими яратилган бўлиб, унинг ўқув базасини Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси, Банк-молия академияси, Марказий банк Ўқув маркази ҳамда чет элдаги нуфузли олий ўқув юртлари ва халқаро молия институтлари ўқув марказлари ташкил этади.

Хусусан, 2018 йилда 12 нафар ходим Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси “Бошқарув кадрларининг қайта тайёрлаш” факультетининг 4 ойлик қайта тайёрлаш курсида ўз билим ва малакаларини оширган бўлса, 27 нафар ходим Банк-молия академияси тингловчилари қаторида таҳсил олмоқда.

Бугунги кунда Давлат бошқаруви академиясида таҳсил олган 39 нафар ва Банк-молия академиясини тамомлаган 114 нафар ходимлар Марказий банк аппарати ва ҳудудий бош бошқармаларида самарали фаолият юритиб келмоқда.

Шунингдек, ҳисобот даврида Марказий банкнинг жами 142 нафар ходими Америка Қўшма Штатлари, Япония, Германия, Австрия, Швейцария, Сингапур, Жанубий Корея, Польша, Малайзия, Хитой Халқ Республикаси, Грузия, Марокко, Индонезия, Арманистон, Ҳиндистон, Туркия, Россия Федерацияси, Беларусь ва Қозоғистон давлатларига малака ошириш ва тажриба орттириш учун хизмат сафарларига юборилган. Бунда, чет давлатларига малака ошириш учун юборилган ходимлар сони 2017 йилга нисбатан 1,5 баробарга кўпайган.

Бундан ташқари, 2018 йилда Марказий банк ходимлари билим ва малакаларини оширишда халқаро молиявий ташкилотлар томонидан замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида ташкиллаштирилаётган онлайн, яъни масофавий таълим олиш курслари имкониятларидан ҳам кенг фойдаланилмоқда.

Жумладан, Халқаро валюта жамғармаси институти томонидан 2018 йил давомида ташкиллаштирилган *“Макроэконометрик прогнозлаштириш”* ва *“Молиявий дастурлаш ва сиёсатлар”* мавзуси бўйича ҳамда банк назорати бўйича Базель қўмитасининг (Bank for international settlements) *“Базель-III ислоҳотлари”*, *“Банкларни назорат қилиш асослари”*, *“Ликвидлилик таваккалчилиги сиёсати ва назорат”*, *“Кредит таваккалчилиги сиёсати ва назорати асослари”* мавзусидаги онлайн курсларида 13 нафар ходим қатнашди.

Марказий банкнинг 7 нафар ходими Европа тикланиш ва тараққиёт банки томонидан ажратилган грантлар асосида *“Савдо соҳасида ноқонуний топилган даромадларнинг легаллаштиришга қарши курашиш дастури* доираси бўйича *“ICA” сертификати*, *“Мижозларни идентификация қилиш”* (KYC) ва *“Мижозларнинг Дью-Дилидженс” (CDD) концепцияси”* мавзусидаги онлайн ўқув курсларида иштирок этиб келмоқдалар.

Ҳозирги кунда, Марказий банкнинг жами 11 нафар ходими, жумладан 2 нафар ходим Халқаро валюта жамғармасининг ўқув дастурлари бўйича, 2 нафар ходим JICA (Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги), 2 нафар ходим KOICA (Корея халқаро ҳамкорлик агентлиги), 1 нафар ходим Япония халқаро ҳамкорлик агентлиги (JDS) ва 4 нафар ходим Япония университетларининг грант дастурлари асосида магистратура йўналиши бўйича таълим олмоқдалар.

2018 йилда Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги Юридик кадрларни халқаро андозалар бўйича профессионал ўқитиш марказида 1 нафар, Ўзбекистон Республикаси Лойиха бошқаруви миллий агентлиги Корпоратив бошқарув илмий-таълим марказида 4 нафар, *“Келажак сари”* ўқув марказида 2 нафар, *“Келажак илми”* ўқув марказида 2 нафар ходим ўз малакасини оширди.

Марказий банкнинг халқаро ҳамкорлик алоқаларининг фаол ривожланиб бораётганлигини ҳисобга олган ҳолда ходимлар учун рус ва инглиз тили бўйича ўқув машғулоти ташкиллаштириб борилмоқда. Хусусан, 2018 йилда 70 нафардан ортиқ ходимларнинг рус ва инглиз тили бўйича ўқув курсларида қатнашди.

Марказий банк мутахассисларининг назарий билимлари, маънавий-маърифий савияси, сиёсий саводхонлиги, касбий тайёргарлигини ошириш ва мустақамлаш мақсадида ташкил этилган касбий-иқтисодий ўқув машғулотларида Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармон ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Марказий банк томонидан ишлаб чиқилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда давлат сиёсатининг устувор йўналишлари мазмун-моҳияти ўрганиб борилмоқда.

Шунингдек, Марказий банк ходимларининг, айниқса ёшларнинг маънавий-маърифий дунёкарашини юксалтириш, шунингдек миллий кадриятларимиз, урф-одатлар ва анъаналаримизга садоқат руҳида тарбиялаш вазифалардан келиб чиқиб, Маънавият тарғибот марказлари билан ҳамкорликда турли мавзулардаги маърузалар ва давра суҳбатлари ташкил этилмоқда. Хусусан, 2018 йилнинг 4 август куни Марказий банк ходимлари учун *“Диний экстремизм, терроризм - мамлакат тараққиётига ва хавфсизликка таҳдид”* мавзусида семинар ўтказилди.

2018 йил 29 август куни Марказий банкда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 июндаги ПҚ-3814-сонли *“Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг 27 йиллиги байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”*ги Қарори ижросини таъминлаш мақсадида, *“Азиз ва ягонамансан, жонажон Ўзбекистоним”* шиори остида маънавий-маърифий тадбир ўтказилди.

Тадбирда Маънавият ва маърифат маркази, Тараққиёт стратегияси маркази ва Ёшлар иттифоқидан вакиллар ўз маърузалари билан иштирок этиб, 2017-2021 йилларда мамлакатни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси, *“Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили”* Давлат дастурининг мазмун-моҳияти ҳамда *“Ёшларга оид давлат сиёсати”* доирасида олиб борилаётган ишлар ҳақида батафсил маълумот берилди.

Ўзбекистон Республикасининг *“Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”*ги Қонуни ҳамда Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комиссиясининг 2018 йил 7 июндаги 4-сонли йиғилиш баёни ижросини таъминлаш мақсадида, ходимларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш, шунингдек коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни содир этганлик учун жавобгарликнинг муқаррарлигини тарғиб этиш юзасидан 2018 йилнинг 29 ноябрь куни Марказий банкда *“Коррупция - миллий хавфсизликка таҳдид”* мавзусида семинар ўтказилди.

Шу билан бирга, Марказий банк тизимидаги Ёшлар иттифоқи етакчилар кенгаши томонидан Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги Қонуни, Президентимизнинг “Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз”, “Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш - юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови” номли асарларининг мазмун-моҳиятини ёшлар ўртасида кенг тарғиб қилиш мақсадида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 июлдаги ПҚ-3138-сонли “Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори ижроси бўйича амалга оширилаётган ишлар юзасидан мунтазам равишда маърузалар, амалий семинарлар ва учрашувлар ўтказиб келинмоқда.

Ҳисобот йилида Марказий банкнинг кадрлар салоҳиятини ошириш, шу жумладан, кадрлар захирасини шакллантириш борасидаги ишларни такомиллаштириш бўйича амалга оширилган муҳим чора-тадбирлардан бири сифатида шубҳасиз Марказий банк Бошқарувининг тегишли қарори билан Марказий банк махсус стипендиясининг жорий қилинганлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш зарур.

Мазкур стипендияни жорий қилиш орқали республика олий ўқув юр்தларининг иқтисодиёт, банк-молия ва ахборот технологиялари йўналишлари бўйича бакалаврият босқичининг охириги икки курсида ҳамда магистратура босқичида таълим олаётган иқтидорли талабаларни танлаб олиш, уларнинг Марказий банк тизимида амалиёт ўтишини ташкиллаштириш ҳисобига зарур касб билимларини чуқур эгаллашларини рағбатлантириш кўзда тутилмоқда. Ўз навбатида, стипендиантларни олий ўқув юртини тамомлагандан сўнг Марказий банкка ишга қабул қилиш режалаштирилмоқда.

Шундан келиб чиқиб, республикадаги тегишли олий ўқув юр்தлари билан ҳамкорликни ўрнатиш мақсадида Тошкент шаҳридаги Халқаро Вестминстер университети, Сингапур менежментни ривожлантириш институти, Инха университети, Тошкент давлат иқтисодиёт университети, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети раҳбарлари ва талабалари билан учрашувлар ташкил этилиб, ушбу олий ўқув юр்தларида таҳсил олаётган 320 та аълочи талаба синовдан ўтказилди ва 40 нафар иқтидорли талабалар “Марказий банк стипендияси”га лойиқ деб топилди.

Мазкур талабаларнинг таълим жараёнида олган билимларини мустаҳкамлаш, билим ва кўникмаларини ошириш ҳамда Марказий банкнинг фаолияти билан яқиндан таништириш мақсадида уларнинг ўқишдан ташқари вақтларида Марказий банкнинг тегишли таркибий бўлинмаларида амалиёт ўтишлари ташкил этилади.

5.3. Ички аудит фаолияти

Марказий банк аппарати ва ҳудудий Бош бошқармалари, унинг тасарруфидаги корхона ва ташкилотлар молиявий-хўжалик фаолиятини ички аудитдан ўтказиш бўйича ишларни самарали ташкил этиш мақсадида Марказий банкнинг ички аудит тизими яратилган бўлиб, мазкур тизимда жами 24 нафар ходим, шундан 10 нафари Марказий банк аппаратида, 14 нафари эса ҳудудий Бош бошқармаларда фаолият кўрсатади.

Ҳисобот йили давомида ушбу йўналишдаги ишлар Марказий банк Бошқарувининг 2017 йил 30 декабрдаги 35/8-сонли қарори билан тасдиқланган режага асосан амалга ошириб борилди.

Хусусан, 2018 йилда Марказий банкнинг таркибий бўлинмалари, ҳудудий Бош бошқармалари, шунингдек, Марказий банк тасарруфидаги корхона ва ташкилотларда бухгалтерия ҳисоби, молиявий ҳисоботларнинг тўғри юритилиши, уларда пул, қимматликлар ва товар-моддий бойликларнинг бут сақланиши ва улардан фойдаланиш аҳволи, эмиссия-касса ва бухгалтерия амалиётларининг амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқлиги ҳамда ижрочилик интизоми аҳволи аудит текширувидан ўтказилди.

Ўтказилган аудит текширувлари натижалари бўйича аниқланган хато ва камчиликларга йўл қўйган ходимларга нисбатан Республика Марказий банки, ҳудудий Бош бошқарма ва тегишли муассаса раҳбарияти томонидан тегишли интизомий чоралар кўрилиши таъминланди. Жумладан, ўтказилган ички аудит текширувлари натижаларига кўра 53 та ходимга ҳайфсан ва 49 та ходимга огоҳлантириш берилди, 25 та ходимга нисбатан молиявий жарима чораси қўлланилди ҳамда 8 та ходим эгаллаб турган лавозимидан озод этилди.

Текширувлар давомида аниқланган аксарият хато ва камчиликларнинг аудит жараёнида бартараф этилиши таъминланди ҳамда йўл қўйилган камчиликларни келгусида такрорланишини олдини олиш бўйича тавсия ва кўрсатмалар берилиб, уларнинг ижроси тизимли назоратга олинган.

VI. ИЛОВАЛАР

1-жадвал

Макроиқтисодий кўрсаткичлар*
(жорий нархларда)

млрд. сўм

Кўрсаткичлар номи	2018 йилда	2017 йилга нисбатан, фоизда
Ялпи ички маҳсулот	407 514,5	105,1
Саноат маҳсулоти ҳажми	228 866,2	114,4
Истеъмол моллари ишлаб чиқариш	84 329,9	115,9
Ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулотлари	199 537,4	100,3
Асосий капиталга киритилган инвестициялар	107 333,0	118,1
Қурилиш ишлари ҳажми	42 260,7	109,9
Чакана савдо айланмаси	131 768,2	105,5
Хизматлар, жами	146 836,3	108,4
Ташқи савдо айланмаси, млн. АҚШ доллари	33 809,1	127,3
Экспорт	14 253,9	113,5
Импорт	19 555,2	139,6
Ташқи савдо айланмаси сальдоси, млн. АҚШ доллари	-5 301,3	х

* Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида

2-жадвал

МДХ давлатлари бўйича 2018 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг асосий кўрсаткичлари*

(ўтган йилга нисбатан)

Кўрсаткичлар номи	Ўзбекистон	Россия	Украина	Белорусия	Қозоғистон	Қирғизистон	Арманистон
Ялли ички маҳсулот, фоизда	105,1	101,8	103,40	100,7	104,1	103,5	105,8
Саноат маҳсулоти ҳажми, фоизда	114,4	102,9	101,1	100,9	104,1	104,9**	104,3
Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ҳажми, фоизда	100,3	99,4	107,8	98,1	103,4	102,1**	92,4
Инфляция, фоизда	114,3	104,2	110,9	105,8	105,3	101,5	102,5
Ташқи савдо айланмаси, млрд. АҚШ доллари	33,8	687,5	104,4	83,2	84,3**	6,0**	7,4
Экспорт, млрд. АҚШ доллари	14,3	449,3	47,3	41,9	54,7**	1,5**	2,4
Импорт, млрд. АҚШ доллари	19,6	238,2	57,1	41,3	29,7**	4,4**	5,0

* Миллий статистика хизматлари кўрсаткичлари асосида

**2018 йилнинг 11 оyi якуни бўйича

3-жадвал

**2018 йилда Ўзбекистон Республикасининг асосий ташқи иқтисодий ҳамкорлари билан
амалга оширган экспорт-импорт операциялари**

Давлатлар номи	Экспорт		Импорт		Ташқи савдо айланмаси	
	млн. АҚШ доллари	улуши, фоизда	млн. АҚШ доллари	улуши, фоизда	млн. АҚШ доллари	улуши, фоизда
Жами	14 253,9	100,0	19 555,2	100,0	33 809,1	100,0
<i>шу жумладан:</i>						
Хитой	2 869,0	20,1	3 557,9	18,2	6 426,9	19,0
Россия	2 192,9	15,4	3 536,9	18,1	5 729,8	16,9
Қозоғистон	1 457,7	10,2	1 564,5	8,0	3 022,2	8,9
Туркия	931,9	6,5	1 234,5	6,3	2 166,4	6,4
Корея	91,7	0,6	2 046,9	10,5	2 138,6	6,3
Германия	46,9	0,3	724,8	3,7	771,7	2,3
Япония	13,2	0,1	687,2	3,5	700,4	2,1
Афғонистон	599,7	4,2	2,1	0,0	601,8	1,8
Қирғизистон	348,2	2,4	132,8	0,7	481,0	1,4
Украина	103,3	0,7	327,0	1,7	430,3	1,3
Латвия	40,9	0,3	388,6	2,0	429,5	1,3
Беларус	43,2	0,3	376,8	1,9	420,0	1,2
АҚШ	30,4	0,2	378,1	1,9	408,5	1,2
Тожикистон	236,1	1,7	152,9	0,8	389,1	1,2

4-жадвал

Кредит ташкилотлари таркибий бўлинмалари сони

	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.
1. Марказий банк томонидан рўйхатга олинган кредит ташкилотлари, жами	104	121
шу жумладан:		
1.1. Тижорат банклари, шундан:	28	29
<i>Давлат улуши мавжуд банклар</i>	11	13
<i>Капиталида давлат улуши бўлмаган банклар</i>	17	16
1.2. Нобанк кредит ташкилотлари, шундан:*	76	92
<i>Микрокредит ташкилотлари</i>	30	37
<i>Ломбардлар</i>	46	55
2. Тижорат банклари филиаллари, жами**	862	876
шундан Халқ банки	197	196
3. Мини-банклар	980	1 151
4. Банк биносидан ташқаридаги операцион кассалар	2 861	2 150
шундан Халқ банки	806	550
5. Валюта айирбошлаш шахобчалари	915	956
6. Халқаро пул ўтказмалари шахобчалари	1 012	1 129
7. Кўчма кассалар	2 157	2 152
шундан Халқ банки	2 000	2 000
Кредит ташкилотлари таркибий бўлинмалари сони, жами	8 891	8 535

* Нобанк кредит ташкилотлари филиаллари мавжуд эмас

** Тижорат банкларининг хорижий давлатларда филиаллари мавжуд эмас

5-жадвал

Тижорат банклари фаолиятининг асосий кўрсаткичлари
(2019 йил 1 январь ҳолатига)

Банклар номи	Актив		Кредит		Капитал		Депозит	
	суммаси	улуши, фоизда	суммаси	улуши, фоизда	суммаси	улуши, фоизда	суммаси	улуши, фоизда
Жами	214 420	100,0	167 391	100,0	26 679	100,0	70 001	100,0
Давлат улуши мавжуд банклар	180 155	81,9	148 796	88,4	21 743	80,6	47 659	65,8
Капиталида давлат улуши бўлмаган банклар	34 265	18,1	18 595	11,6	4 936	19,4	22 342	34,2

млрд. сўм

6-жадвал

Тижорат банклари фаолиятининг асосий кўрсаткичларининг ўзгариши

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 й.			01.01.2019 й.			Номинал ўсиш, фоизда	Ҳақиқий ўсиш (девальвацияни ҳисобга олмаган ҳолда), фоизда
	жами	шундан, хорижий валютада	улуши, фоизда	жами	шундан, хорижий валютада	улуши, фоизда		
Банк активлари	166 632	106 664	64,0	214 420	118 829	55,4	29	26,8
Кредит қўйилмалари	110 572	68 838	62,3	167 391	93 527	55,9	51	49,2
Жалб қилинган депозитлар	59 579	28 825	48,4	70 001	26 678	38,1	18	16,3
Капитал	20 676	6188,0	29,9	26679,0	267	1,0	29	29,0

млрд. сўм

7-жадвал

Банк тизимининг таққослама кўрсаткичлари

Кўрсаткичлар	01.01.2018 й.			01.01.2019 й.		
	Жами	шундан:		Жами	шундан:	
		давлат улуши мажжуд банклар	капиталида давлат улуши бўлмаган банклар		давлат улуши мажжуд банклар	капиталида давлат улуши бўлмаган банклар
Активларнинг мажбуриятларга нисбати, фоизда	114,2	113,9	115,3	114,2	113,7	116,8
Активлар	166 632	136 505	30 127	214 420	180 155	34 265
Мажбуриятлар	145 956	119 833	26 122	187 741	158 412	29 329
Кредит қўйилмаларининг депозитларга нисбати, фоизда	185,6	249,0	63,0	239,1	312,2	83,2
Кредитлар	110 572	97 778	12 794	167 391	148 796	18 595
Депозитлар	59 579	39 270	20 309	70 001	47 659	22 342

млрд. сўм

8-жадвал

Тижораг банкларининг жами ва устав капитали миқдори бўйича гуруҳланиши

Кўрсаткичлар номи	шулардан:													
	Жами		100 млрд. сўмгача		100 дан 300 млрд. сўмгача		300 дан 500 млрд. сўмгача		500 млрд. сўмдан 1 трлн. сўмгача		1 трлн. сўмдан 2 трлн. сўмгача		2 трлн. сўм ва ундан юқори	
			банклар сони	сумма, млрд. сўм	банклар сони	улуши, фоизда	банклар сони	улуши, фоизда	банклар сони	улуши, фоизда	банклар сони	улуши, фоизда	банклар сони	улуши, фоизда
01.01.2018 йил ҳолатига														
Жами капитал	28	20 676	7	1,7	5	5,4	6	11,0	3	8,0	4	24,9	3	49,0
шундан, устав капитали	28	16 307	9	2,4	10	12,1	1	1,8	2	8,8	3	21,2	3	53,7
01.01.2019 йил ҳолатига														
Жами капитал	29	26 679	2	0,6	10	5,5	3	4,5	6	15,0	4	21,9	4	52,5
шундан, устав капитали	29	19 673	2	0,7	14	5,9	3	4,5	4	14,9	3	21,8	3	52,2

9-жадвал

Тижрат банкларининг активлар миқдори бўйича гуруҳланиши

(2019 йил 1 январь ҳолатига)

Кўрсаткичлар номи	Жами		Активлар миқдори бўйича гуруҳлаштирилган тижрат банклари тақсимоли						30 трлн. сўмдан юқори **	
	банклар сони	сумма	3 трлн. сўмгача		3 дан 10 трлн. сўмгача		10 дан 30 трлн. сўмгача*			
			банклар сони	сумма	банклар сони	сумма	банклар сони	сумма		
Активлар										
Активлар	29	214 420	14	11 899	10	55 022	2	30 118	3	117 381
Кредитлар, жами	29	167 391	14	7 170	10	35 516	2	26 087	3	98 617
Жисмоний шахсларга ажратилган кредитлар	29	24 427	14	1 452	10	11 762	2	4 722	3	6 491
Юридик шахсларга ажратилган кредитлар	29	142 964	14	5 718	10	23 754	2	21 365	3	92 127
Қисқа муддатли кредитлар	29	8 663	14	620	10	2 824	2	3 183	3	2 035
Узоқ муддатли кредитлар	29	158 728	14	6 550	10	32 692	2	22 904	3	96 582
Миллий валютадаги кредитлар	29	73 864	14	5 627	10	27 462	2	18 547	3	22 228
Хорижий валютадаги кредитлар	29	93 527	14	1 543	10	8 054	2	7 540	3	76 390
Капитал ва молиявий натижалар										
Жами капитал	29	26 678,9	14	2 439,2	10	8 676,2	2	3 824,9	3	11 738,5
Капитал етарлилиги кўрсаткичи, фоизда	29	15,6	14	20,4	10	16,7	2	16,3	3	14,0
2017 йил фойдаси	29	3 199,5	14	341,9	10	1 002,6	2	254,5	3	1 600,6
Активлар даромадлилиги, фоизда	29	2,0	14	4,3	10	2,8	2	1,3	3	1,7
Капитал даромадлилиги, фоизда	29	16,2	14	20,7	10	17,7	2	9,7	3	16,4
Мажбуриятлар										
Аҳоли омонатлари	29	14 704	14	1 479	10	5 693	2	2 684	3	4 849
Юридик шахслар депозитлари	29	55 297	14	6 588	10	23 489	2	6 726	3	18 495

* Ипотека банк, Агро банк

** Ўзмилийбанк, Ўзсаноатқурилишбанк, Асакабанк

10-жадвал

Банк тизимининг молиявий барқарорлик кўрсаткичлари

млрд. сўм

Асосий кўрсаткичлар	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.
Регулятив капиталнинг таваккалчиликни ҳисобга олган ҳолдаги активларнинг умумий суммасига нисбати, фоизда	18,8	15,6
Жами регулятив капитал	19 992,8	24 231,1
Таваккалчиликни ҳисобга олган ҳолдаги активларнинг умумий суммаси	106 510,9	154 965,5
I даражали капиталнинг таваккалчиликни ҳисобга олган ҳолдаги активларнинг умумий суммасига нисбати, фоизда	16,5	14,3
I даражали капитал	17 627,1	22 146,3
Таваккалчиликни ҳисобга олган ҳолдаги активларнинг умумий суммаси	106 510,9	154 965,5
Захиралар чегирилган ҳолда ҳаракатсиз кредитларнинг жами капиталга нисбати, фоизда	2,9	4,3
Захиралар чегирилган ҳолда ҳаракатсиз кредитлар миқдори	609,6	1 140,4
Жами капитал	20 676,1	26 679,0
Ҳаракатсиз кредитларнинг жами кредитлар миқдорига нисбати, фоизда	1,2	1,3
Ҳаракатсиз кредитлар	1 324,4	2 140,5
Жами кредитлар миқдори	110 572,1	167 390,6
Активлар рентабеллиги, фоизда	1,9	2,0
Солиқ тўлангунга қадар соф фойда	2 263,0	3 858,4
Жами активлар (мазкур давр учун ўртача)	121 197,4	188 566,0
Капитал рентабеллиги, фоизда	17,1	16,2
Солиқ тўлангунга қадар соф фойда	2 263,0	3 858,4
Жами капитал ҳажми (мазкур давр учун ўртача)	13 208,5	23 836,1
Фоизли маржанинг ялпи даромадга нисбати, фоизда	32,5	48,4
Фоизли маржа	3 337,3	6 161,9
Ялпи даромад	10 254,1	12 726,0
Фоизсиз харажатларнинг ялпи даромадга нисбати, фоизда	59,3	54,4
Фоизсиз харажатлар	6 080,4	6 925,6
Ялпи даромад	10 254,1	12 726,0
Ликвид активларнинг жами активларга нисбати, фоизда	23,6	13,6
Ликвид активлар	39 374,9	29 252,6
Жами активлар	166 631,8	214 419,6
Ликвид активларнинг қисқа муддатли мажбуриятларга нисбати, фоизда	55,7	41,2
Ликвид активлар	39 374,9	29 252,6
Қисқа муддатли мажбуриятлар	70 748,6	71 050,6
Жами капиталнинг жами активларга нисбати, фоизда	12,4	12,4
Жами капитал	20 676,1	26 679,0
Жами активлар	166 631,8	214 419,6

11-жадвал

Банк тизими даромадлилик кўрсаткичлари

млрд. сўм

Банк тизими даромад ва харажатлари	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.
Фоизли даромадлар	7 960,4	14 516,8
Фоизли харажатлар	4 623,1	8 354,9
Фоизли маржа	3 337,3	6 161,9
Фоизсиз даромадлар	6 916,8	6 564,1
Фоизсиз харажатлар	1 942,7	1 342,6
Операцион харажатлар	4 137,7	5 583,0
Фоизсиз даромад (зарар)	836,5	-361,5
Кредит ва лизинг бўйича кўрилиши мумкин бўлган зарарларни баҳолаш	1 631,7	1 746,3
Бошқа активлар бўйича кўрилиши мумкин бўлган зарарларни баҳолаш	279,0	195,6
Солиқ тўлангунга қадар соф фойда (зарар)	2 263,0	3 858,4
Фойда солиғини тўлаш харажатлари	379,7	658,9
Фойда бўйича тузатишлар	2,3	0,0
Соф фойда (зарар)	1 881,0	3 199,5

Банк тизими даромадлилик кўрсаткичлари	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.
Солиқ тўлангунга қадар соф фойданинг жами активларга нисбати (ROA)	1,87	2,05
Солиқ тўлангунга қадар соф фойданинг жами капиталга нисбати (ROE)	17,13	16,20
Соф фоизли даромадларнинг жами активларга нисбати	2,00	2,88
Кредитлар бўйича олинган соф фоизли даромадларнинг жами кредит қўйилмаларига нисбати	3,08	3,68
Соф фоизли даромадларнинг жами мажбуриятларга нисбати	2,29	3,28
Соф фоизли маржа	2,75	3,27

12-жадвал

Банк тизими бўйича капитал етарлилиги кўрсаткичи

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 й.		01.01.2019 й.	
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда
I даражали капитал	17 627,1	88,2	22 146,3	91,4
Асосий капитал	17 580,3	87,9	22 060,6	91,0
Қўшимча капитал	46,8	0,2	85,6	0,4
II даражали капитал	2 365,7	11,8	2 084,9	8,6
Жами регулятив капитал	19 992,8	100,0	24 231,1	100,0
Капитал етарлилиги кўрсаткичи, фоизда	18,8		15,6	
I даражали капитал етарлилиги кўрсаткичи, фоизда	16,5		14,3	

13-жадвал

Банк тизими ликвидлилик кўрсаткичлари

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.
Юқори ликвидли активлар, млрд. сўм	37 775,5	20 202,4
Юқори ликвидли активларнинг жами активларга нисбаги, фоизда	22,7	9,4
Жорий ликвидлилик коэффициенти, фоизда (<i>минимал талаб - 30 фоиз</i>)	56,1	81,5
Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффициенти, фоизда (<i>минимал талаб - 100 фоиз*</i>)	225,2	170,7
Соф барқарор молиялаштириш меъёри, фоизда (<i>минимал талаб - 100 фоиз</i>)	110,6	107,9
Лаҳзали ликвидлилик коэффициенти, фоизда (<i>минимал талаб - 10 фоиз**</i>)	40,1	30,9

* Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффициенти бўйича минимал талаб 2018 йил 1 январдан - 100% даражасида ўрнатилган

** Лаҳзали ликвидлилик коэффициенти бўйича минимал талаб 2018 йил 1 январдан - 20% ва 2018 йил 25 апрелдан - 10% даражасида ўрнатилган

14-жадвал

Тижорат банклари кредит қўйилмаларининг тармоқлар бўйича улуши

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 й.		01.01.2019 й.		Ўтган йилга нисбатан, фоизда
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда	
Жами кредитлар	110 572	1,0	167 391	100,0	151,4
Саноат	45 223	0,4	66 690	39,8	147,5
Қишлоқ хўжалиги	4 742	0,0	9 422	5,6	198,7
Қурилиш соҳаси	3 424	0,0	5 880	3,5	171,7
Савдо ва умумий хизмат	5 246	0,0	10 786	6,4	205,6
Транспорт ва коммуникация	16 205	0,1	20 913	12,5	129,1
Моддий ва техник таъминотни ривожлантириш	472	0,0	2 746	1,6	581,6
Уй-жой коммунал хизмати	996	0,0	1 821	1,1	182,9
Жисмоний шахслар	13 600	0,1	24 427	14,6	179,6
Бошқа соҳалар	20 665	0,2	24 705	14,8	119,6

Аҳолининг бандлигини таъминлаш, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш ва ёшлар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар доирасида 2018 йил давомида ажратилган имтиёзли кредитлар

Т/р	Ижтимоий дастурлар	Суммаси
I.	Аҳолининг бандлигини таъминлаш ва оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган ижтимоий дастурлар доирасида	2 330,1
	<i>шундан:</i>	
1.1.	“Ижтимоий химоя” дастури доирасида	645,3
1.2.	“Ҳар бир оила – тадбиркор” дастури асосида	1 211,6
1.3.	Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси ҳисобидан	112,6
1.4.	Хунармандчилик фаолиятини ривожлантириш дастури доирасида	222,5
1.5.	Маҳаллий ҳокимликлар ҳузуридаги жамғармалар ҳисобидан	138,0
II.	“Yoshlar - kelajagimiz” Давлат дастури доирасида	408,8
	Жами	2 739,0

16-жадвал

**Тижорат банклари томонидан кичик бизнес субъектларига
ажратилган кредитлар
(худудлар кесимида)**

млрд. сўм

Худудлар номи	2017 йилда	2018 йилда	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Қорақалпоғистон Республикаси	861,4	1 063,2	123,4
Андижон вилояти	1 276,0	1 747,9	137,0
Бухоро вилояти	834,3	1 966,0	235,6
Жиззах вилояти	534,1	976,5	182,8
Қашқадарё вилояти	1 120,2	1 185,0	105,8
Навоий вилояти	695,0	1 011,3	145,5
Наманган вилояти	855,4	1 111,4	129,9
Самарқанд вилояти	1 413,6	2 507,7	177,4
Сурхондарё вилояти	859,2	1 152,0	134,1
Сирдарё вилояти	387,4	640,3	165,3
Тошкент вилояти	1 383,2	1 954,0	141,3
Фарғона вилояти	1 274,7	1 977,5	155,1
Хоразм вилояти	834,4	1 520,0	182,2
Тошкент шаҳри	7 235,7	11 836,0	163,6
Жами	19 564,7	30 648,8	156,7

17-жадвал

**Тижорат банклари томонидан барча молиялаш манбалари ҳисобидан
тадбиркор аёлларни қўллаб-қувватлаш учун
2017-2018 йилларда ажратилган кредитлар**

млрд. сўм

Ҳудудлар номи	2017 йилда	2018 йилда	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Қорақалпоғистон Республикаси	123,6	147,3	119,1
Андижон вилояти	241,6	288,4	119,4
Бухоро вилояти	109,1	136,3	124,9
Жиззах вилояти	78,6	92,6	117,9
Қашқадарё вилояти	121,4	152,3	125,5
Навоий вилояти	96,7	119,6	123,6
Наманган вилояти	107,6	127,4	118,4
Самарқанд вилояти	180,9	224,6	124,1
Сурхондарё вилояти	115,2	142,6	123,7
Сирдарё вилояти	46,4	60,0	129,2
Тошкент вилояти	137,3	174,3	127,0
Фарғона вилояти	167,0	207,0	123,9
Хоразм вилояти	122,3	163,6	133,8
Тошкент шаҳри	1 134,6	1 325,7	116,8
Жами	2 782,3	3 361,5	120,8

18-жадвал

Банк депозитларининг муддатлари бўйича таркиби

Сана	Жами	муддати бўйича:				1 йилдан юқори
		Талаб қилиб олингунча	1 кундан 30 кунгача	31 кундан 180 кунгача	181 кундан 365 кунгача	
01.01.2018 й.	59 579	38 535	1 677	4 935	6 221	8 211
<i>улуши, фоизда</i>	100,0	64,7	2,8	8,3	10,4	13,8
01.01.2019 й.	70 001	36 236	971	3 748	5 126	23 922
<i>улуши, фоизда</i>	100,0	51,8	1,4	5,4	7,3	34,2

млрд. сўм

19-жадвал

Пул массаси ва унинг таркиби

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 йил		01.01.2019 йил		Ўтган йилга нисбатан, фоизда
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда	
Пул массаси (M2), жами	73 223,5	100,0	83 733,6	100,0	114,4
<i>шу эсумладан:</i>					
муомаладаги нақд пуллар (M0)	19 448,9	26,6	22 164,2	26,5	114,0
нақд пулсиз маблағлар	53 774,6	73,4	61 569,4	73,5	114,5
<i>шундан:</i>					
юридик шахсларнинг маблағлари	42 777,6	58,4	48 074,1	57,4	112,4
жисмоний шахсларнинг маблағлари	10 997,0	15,0	13 495,3	16,1	122,7

20-жадвал

Резерв пуллар ва унинг таркиби

Кўрсаткичлар номи	01.01.2018 йил		01.01.2019 йил		Ўтган йилга нисбатан, фоизда
	млрд. сўм	улуши, фоизда	млрд. сўм	улуши, фоизда	
Резерв пуллар, жами	31 923,7	100,0	31 663,2	100,0	99,2
<i>шу жумладан:</i>					
Марказий банкдан ташқаридаги нақд пуллар	20 062,5	62,8	23 122,3	73,0	115,3
банкларнинг вакиллик ҳисобварағидаги маблағлари	6 661,1	20,9	5 378,1	17,0	80,7
банкларнинг мажбурий захиралардаги маблағлари	5 029,4	15,8	2 909,6	9,2	57,9
Марказий банк мижозларининг депозитлари	170,7	0,5	253,2	0,8	148,3

21-жадвал

Муомалага чиқарилган банк пластик карталари сони

Худудлар номи	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Жами	19 225 702	17 686 598	92,0
Қорақалпоғистон Республикаси	1 044 616	958 426	91,7
Андижон вилояти	1 321 893	1 259 943	95,3
Бухоро вилояти	1 138 078	984 213	86,5
Жиззах вилояти	571 029	495 669	86,8
Қашқадарё вилояти	1 580 238	1 483 869	93,9
Навоий вилояти	783 814	646 559	82,5
Наманган вилояти	1 129 081	1 068 640	94,6
Самарқанд вилояти	1 582 080	1 491 651	94,3
Сурхондарё вилояти	1 169 181	1 045 094	89,4
Сирдарё вилояти	492 835	400 376	81,2
Тошкент вилояти	1 209 115	1 081 472	89,4
Фарғона вилояти	1 608 763	1 509 033	93,8
Хоразм вилояти	833 123	761 268	91,4
Тошкент шаҳри	4 761 856	4 500 385	94,5

22-жадвал

Ўрнатилган тўлов терминаллари сони

Худудлар номи	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Жами	235 712	244 913	103,9
Қорақалпоғистон Республикаси	13 405	13 780	102,8
Андижон вилояти	16 997	16 853	99,2
Бухоро вилояти	16 455	16 745	101,8
Жиззах вилояти	8 191	8 401	102,6
Қашқадарё вилояти	16 708	16 942	101,4
Навоий вилояти	10 250	10 795	105,3
Наманган вилояти	13 199	13 942	105,6
Самарқанд вилояти	18 292	19 071	104,3
Сурхондарё вилояти	12 510	12 728	101,7
Сирдарё вилояти	6 610	6 903	104,4
Тошкент вилояти	21 741	22 302	102,6
Фарғона вилояти	20 741	21 331	102,8
Хоразм вилояти	11 992	12 590	105,0
Тошкент шаҳри	48 621	52 530	108,0

23-жадвал

Ўрнатилган банкомат ва инфокиосклар сони

Худудлар номи	01.01.2018 й.	01.01.2019 й.	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Жами	5 632	6 859	121,8
Қорақалпоғистон Республикаси	149	200	134,2
Андижон вилояти	208	257	123,6
Бухоро вилояти	290	368	126,9
Жиззах вилояти	73	128	175,3
Қашқадарё вилояти	122	195	159,8
Навоий вилояти	132	169	128,0
Наманган вилояти	277	316	114,1
Самарқанд вилояти	340	448	131,8
Сурхондарё вилояти	288	356	123,6
Сирдарё вилояти	84	113	134,5
Тошкент вилояти	165	246	149,1
Фарғона вилояти	495	576	116,4
Хоразм вилояти	145	196	135,2
Тошкент шаҳри	2 864	3 291	114,9

24-жадвал

Тўлов терминаллари орқали амалга оширилган тўловлар суммаси

млрд. сўм

Худудлар номи	2017 йил давомида	2018 йил давомида	Ўтган йилга нисбатан, фоизда
Жами	52 972,3	63 712,5	120,3
Қорақалпоғистон Республикаси	2 579,0	3 073,1	119,2
Андижон вилояти	3 114,0	3 928,0	126,1
Бухоро вилояти	3 017,8	3 826,1	126,8
Жиззах вилояти	1 278,1	1 501,5	117,5
Қашқадарё вилояти	3 093,7	3 515,8	113,6
Навоий вилояти	2 046,4	2 291,2	112,0
Наманган вилояти	2 558,0	3 103,0	121,3
Самарқанд вилояти	3 347,8	3 975,9	118,8
Сурхондарё вилояти	2 063,0	2 706,3	131,2
Сирдарё вилояти	1 012,2	1 078,4	106,5
Тошкент вилояти	4 793,7	4 670,6	97,4
Фарғона вилояти	3 891,0	4 774,8	122,7
Хоразм вилояти	2 311,1	3 068,0	132,7
Тошкент шаҳри	17 866,5	22 199,9	124,3